

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Heli Hirsik

PANKROTIKURITEGUDE DEKRIMINALISEERIMISE PÕHJENDATUS

Magistritöö

Juhendaja:
prof. Jaan Ginter

Tartu 2017

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Pankrotikuritegude mõiste ja olemus	9
1.1. Probleemid praktikas	9
1.2. Pankrotikuritegude koosseisud karistusseadustikus	13
1.3. Pankrotikuritegude kriminaliseerimise teoreetiline põhjendus.....	18
2. KarS § 385 ¹ ehk pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmise dekriminaliseerimine	24
2.1. Dekriminaliseerimise põhjendused	24
2.2. Tsiviilõiguslik regulatsioon	28
2.3. Dekriminaliseerimise põhjendus kohtupraktika põhjal	35
3. Teiste pankrotikuritegude dekriminaliseerimise võimalikkusest.....	41
3.1. KarS § 384 – maksejõuetuse põhjustamine	41
3.2. KarS § 384 ¹ – võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine	45
3.3. KarS § 385 – vara varjamine pankroti- ja täitemenetluses	47
3.4. Kokkuvõtavad järeldused	48
4. Pankrotikuritegude regulatsioon Euroopas	50
4.1. Saksamaa	50
4.2. Prantsusmaa	54
4.3. Soome	58
Kokkuvõte	61
Is the Decriminalization of Bankruptcy Crimes Justified?.....	66
Abstract.....	66
Kasutatud kirjandus	73
Kasutatud õigusaktid.....	73
Kasutatud kohtupraktika	74
Kirjandus.....	75
Muud allikad	78

Sissejuhatus

Viimasel ajal on hakatud suuremat tähelepanu pöörama õigusloome kvaliteedile selle kvantiteedi asemel.¹ Seetõttu on ka karistusõiguses püütud vähendada ülekriminaliseerimist, mis on mõistliku, põhjendatud kriminaliseerimise vastandmõiste.² Eelnevaga seoses võeti Justiitsministeeriumi programmi „Parema õigusloome arendamine“ raames vastu karistusseadustiku (edaspidi KarS³) muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus, mida on hakatud nimetama karistusõiguse revisjoniks.⁴ Karistusõiguse revisjoni käigus vaadati üle mitmed KarSi koosseisud, muu hulgas pankrotikuriteod. Seda seetõttu, et karistusõigust peetakse *ultima ratio* vahendiks, st. karistusõigus peaks sekkuma siis, kui teiste õigusharude regulatiivsest toimest ei piisa.⁵

Pankroti- ja täitemenetluselased süüteod paiknevad KarSi 21. peatüki 3. jaos, majandusalaste süütegude hulgas. Käesoleva magistritöö kirjutamise ajal on KarSis 3 pankrotikuritegu: maksejõuetuse põhjustamine (§ 384), võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine (§ 384¹) ja vara varjamine pankroti- ja täitemenetluses (§ 385). Alates 1. jaanuarist 2015 tunnistati seoses karistusõiguse revisjoniga kehtetuks ehk dekriminaliseeriti KarS § 385¹, mille kohaselt oli karistatav pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmine.⁶

Maksejõuetusõigusliku regulatsiooni põhieesmärkideks on muu hulgas usalduslike suhete tagamine turul, et soodustada majanduslikku stabiilsust, sarnastes tingimustes võlausaldajate võrdse kohtlemise tagamine ning majanduskasvu ja pankrotivara säilitamine selle õiglaseks jaotamiseks võlausaldajate vahel.⁷ Pankrotiseaduse (edaspidi PankrS)⁸ § 2 kohaselt on

---

¹Justiitsministeeriumi õigusloome mahu vähendamise kava. 31.12.2015. – Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/oigusloome_mahu_vahendamise_kava_2016.pdf (01.05.2017).

²J. Sootak. Kriminaalpoliitika. Tallinn: Juura 2015, lk 87.

³Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 31.12.2016, 14.

⁴Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (554 SE) juurde. – Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus/> (01.05.2017), lk 7.

⁵J. Sootak. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003, lk 57–58.

⁶Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. – RT I, 12.07.2014, 1.

⁷Draft legislative guide on insolvency law. United Nations Commission on International Trade Law. Working Group V (Insolvency Law). Session 30, 2004. – Available: http://www.uncitral.org/uncitral/en/commission/working_groups/5Insolvency.html (01.05.2017). Alternatiivsed loetelud: The World Bank Principles and Guidelines for Effective Insolvency and Creditor Rights Systems. – Available: <http://documents.worldbank.org/curated/en/936851468152703005/The-World-Bank-principles-and-guidelines-for-effective-insolvency-and-creditor-rights-systems> (01.05.2017); Orderly and Effective Insolvency procedures. International Monetary Fund 1999. – Available: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/orderly/> (01.05.2017); Maksejõuetusõigusliku regulatsiooni eesmärkide kohta lähemalt: P. Manavald. Maksejõuetusõigusliku regulatsiooni valikuvõimaluste majanduslik põhjendamine. Doktoritöö. Tartu Ülikooli Kirjastus 2011.

⁸Pankrotiseadus. – RT I 2003, 17, 95 ... RT I, 22.06.2016, 25.

pankrotimenetluse eesmärkideks mh. rahuldada võlausaldajate nõuded võlgniku vara arvel ja selgitada välja võlgniku maksejõuetuse põhjused. KarSi pankrotikuritegude koosseisudega kaitstakse tsiviilkäivet tervikuna, suurendades majandusagentide usaldusväarsust potentsiaalsete võlausaldajate silmis ja parandades nii üldist ärikeskkonda.⁹ Ühtlasi kaitstakse nende koosseisudega võlausaldajate varalisi huve.¹⁰

Kahjuks ei ole Eestis maksejõuetusmenetlus väga tõhus, millele on osutatud ka maksejõuetusõiguse probleemide lahendamiseks algatatud maksejõuetusõiguse revisjoni lähteülesande projektis.¹¹ Pankrotimenetluse ebaefektiivsusega kaasneb negatiivne mõju ettevõtluskultuurile, mis mõningate äriühingute puhul soodustab juhatuse ja omanike vastutamata tunnet.¹² Mitmed maksejõuetusõiguse probleemid mõjutavad ka otseselt pankrotikuritegude koosseisude kohaldamist. Näiteks KarS § 384 lg 2 ja § 384¹ lg 2 kohaselt karistatakse nimetatud tegude eest üksnes siis, kui kohus on välja kuulutanud teo toimepanija või juriidilisest isikust võlgniku pankroti või lõpetanud pankrotiavalduse menetluse raugemise tõttu pankrotti välja kuulutamata.

Suurema osa pankrotistunud ettevõtetest moodustavad varatud ettevõtted. 2016. aastal oli 61% pankrotistunud ettevõtetest varatud. Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuringu kohaselt lõpeb juriidilise isiku suhtes¹³ esitatud pankrotiavalduse läbivaatamise menetlustest 58% raugemisega pankrotti välja kuulutamata, 35% juhtudel jõutakse jaotusettepanekuni, 6% juhtudest raugneb pankrot pärast selle väljakuulutamist ja vaid 1% juhtudest lõpeb kompromissiga.¹⁴ Nendest juriidiliste isikute pankrotijuhtumitest, kus jõuti jaotusettepanekuni jäid 31% juhtudel tunnustatud nõuded 95 või enama protsendi ulatuses rahuldamata.¹⁵ Vaid 9% juhtudest rahuldatakse üle 50% nõudest.¹⁶ Võrdluseks, kui OECD riikides saab keskmiselt

---

⁹ L. Lehis, J. Sarv. KarS § 384/1 ja § 384¹/1. – J. Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne (edaspidi KarS komm vlj). 4. vlj. Tallinn: Juura 2015.

¹⁰ *Ibid.* § 384¹/1.

¹¹ Maksejõuetusõiguse revisjoni lähteülesande projekt. 13.06.2016. – Arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/maksejõuetusõiguse_revisjoni_lahteülesanne_loplik_13.06.2016.pdf (01.05.2017). Selle käigus KarSi sätteid ei analüüsita, kuna piirduakse eraõigusega. *Ibid.*, lk 13.

¹² Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring. Koostaja: AS PricewaterhouseCoopers Advisors. Tellija: Riigikantselei, tarkade otsuste fond, partner: Justiitsministeerium. 19.03.2013. – Arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/maksejõuetuse_menetlemise_tohususe_uuring_0.pdf (01.05.2017), lk 11.

¹³ Käesolevas töös on keskendutud eelkõige juriidilise isiku pankrottidele. Valdava osa pankrottidest moodustavad osauhingute pankrotid, vähesel määral on aktsiaseltse ja muude omandivormide osa on tähtsusetu – Creditinfo paneeluuring “Pankrotid Eestis 2016”. – Arvutivõrgus: <https://www.creditinfo.ee/uuringud/pankrotiuuring/> (01.05.2017), lk 6.

¹⁴ Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring, lk-d 7, 19, 22, 25. Pankrotimenetluste valim antud uuringus koosneb ligikaudu 3,5 tuhandest menetlusest ajavahemikul 2004-2012. *Ibid.*, lk 16.

¹⁵ *Ibid.*, lk-d 7, 19, 22, 25.

¹⁶ *Ibid.*, lk-d 7, 19, 22, 25.

võlausaldaja tagasi 70 senti dollari kohta, siis Eestis saab võlausaldaja tagasi 40 senti dollari kohta.¹⁷

Mitmed autorid on ühel meelel, et raugivate pankrottide suur arv on tingitud maksejõuetusmenetluste liiga hilisest alustamisest.¹⁸ Pankrotiavalduse esitamise kohustuse eesmärk on esmalt tagada osaihingu vara võimalikult suures ulatuses säilimine ja seeläbi ka osaihingu võlausaldajate nõuete võimalikult suures ulatuses rahuldamine, aga ka see, et sisuliselt maksejõuetu äriühing ei osaleks edasi majandustegevuses, mille käigus tekkivaid kohustusi ta täita ei suuda.¹⁹ 2010. aastal tehtud uuringus ettevõtete maksejõuetusest Eestis aastatel 2000-2009 jõuti järeldusele, et pankrotiavalduse esitamisega jäädakse süstemaatiliselt hiljaks. Ettevõtte tegevuse lõppemist tükk aega tagasi (aasta või paar) mainitakse 11% vaadeldud lahenditest, mis võib uuringu autori sõnul viidata sellele, et ettevõtte juhatus panustabki sellele, et ise pankrotiavaldust mitte esitades menetlust kunagi ei algatata. Ka raamatupidamiskohustuse rikkumine on pankrotistunud ettevõtete puhul tavapärane, mis toob kaasa selle, et pole võimalik anda hinnangut maksejõuetuse põhjuste kohta.²⁰ Seega on paljudel juhtudel alust kahtlustada äriühingu juhte sellise teguviisi pahatahtlikkuses.

Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuringus osutati tähelepanu ettevõtte juhtkonna vähele vastutusele ja riigi vähele kontrollile omanike/juhtkonna pahatahtliku tegevuse üle.²¹ Sageli on võlausaldajate finantseerimine ainsaks allikaks menetluskulude katmisel.²² Võlgade sissenõudmine on aeganõudev ja lõpeb vaid vähesel juhul nõuete rahuldamisega,²³ mistõttu ei ole võlausaldajatel enam ratsionaalne rohkem raha kulutada. Kuna väga suur osa pankrotte lõpeb raugemisega ning puuduvad rahalised vahendid menetluse läbiviimiseks, jääb enamik menetlusi võlausaldajate jaoks lahendita ning ka paljud potentsiaalsed majanduskuriteod lahendamata.²⁴ Isegi kui pankrotimenetluseni jõutakse, jõuab materjal politseisse keskmiselt paar aastat pärast võimalike kuritegude sooritamist, mille menetlemise perspektiiv on küsitav.²⁵

---

¹⁷ Maailmapanga äriedetabeli "Doing Business 2016" maksejõuetuse alaosa edetabel „Resolving insolvency“. – Arvutivõrgus: <http://www.doingbusiness.org/data/exploretopics/resolving-insolvency> (01.05.2017).

¹⁸ P. Manavald, lk 110.

¹⁹ K. Saare jt. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015, lk 179, äärenr 850 jj; RKTko 3-2-1-188-12 p 12, 3-2-1-150-09 p 11.

²⁰ O. Lukason. Maksejõuetuse põhjuste analüüs. Kokkuvõte olulisematest uurimistulemustest. *Sine loco*, september 2010. – Arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/maksejouetuse_pohjuste_analuus_2010_0.pdf (01.05.2017), lk 36.

²¹ Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring, lk 10.

²² *Ibid*, lk 49.

²³ *Ibid*, lk 49.

²⁴ *Ibid*, lk 10.

²⁵ P. Reiljan. Pankrotist hiilitakse massiliselt mööda. – Äripäev 17.03.2016.

Seega on selge, et pahatahtlik maksejõuetus on probleemiks, kuid *ultima ratio* põhimõtte valguses tuleb siiski küsida, kas karistusõiguse vahendid on selle probleemi lahendamiseks sobivad. Kriminaalmenetlus on nimelt kõige kallim ja vaevalisem tee majanduskuritegevusega võitlemiseks.²⁶ Samuti on kriminaalmenetlus isiku jaoks tunduvalt koormavam kui teised õigusmenetlused.²⁷

Käesoleva töö eesmärk on jõuda selgusele, kas pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmise dekriminaliseerimine oli põhjendatud aga ka selles, kuivõrd on pankrotikuritegude kriminaliseerimine üldiselt põhjendatud ja kui, siis kuidas pankrottidega majandustegevuse häirimist karistusõiguse vahenditega kõige paremini tõkestada.

Küsimus pankrotikuritegude kriminaliseerimisest on aktuaalne seetõttu, et majanduskuritegudele, sh ka pankrotikuritegudele on hakatud suuremat tähelepanu pöörama.²⁸ Veelgi enam, pankrotikuriteod ja pahatahtlik maksejõuetuse tekitamine on seatud riigi kriminaalpoliitiliseks prioriteediks.²⁹ Samuti ei ole pankrotikuritegusid Eesti õiguskirjanduses eriti analüüsitud. 2013. aastal valmis TTÜ-s bakalaureusetöö pealkirjaga „Kas pankrotikuritegude puhul saab rääkida dekriminaliseerivast arengust?“, mille autoriks on J. Talts.³⁰ Nimetatud töös leiti enne KarS § 385¹ kehtetuks tunnistamist, et pankrotikuritegude puhul saab rääkida dekriminaliseerivast arengust. Käesolevas töö vaatenurk on erinev, kuivõrd püütakse anda vastus sellele, milline peaks riigi kriminaalpoliitiline suund seoses pankrotikuritegudega olema. Samuti on vahepeal KarS § 385¹ dekriminaliseerimine lõpule viidud ja kohtupraktika edasi läinud, mistõttu saab teha uusi järeldusi. Ka tuuakse käesolevas töös sisse võrdlus välisriikidega, mistõttu on töö uudne metoodika poolest.

Pankrotikuritegusid üldisemalt on varasemalt käsitletud P. Varul.³¹ Peale selle on pankrotikuritegudest karistusõiguse revisjoni raames kirjutanud M. Kairjak 2014. aastal ajakirjas *Juridica*.³² M. Varusk avaldas ajakirjas *Juridica International* samuti arvamust KarS §

---

²⁶ P. Reiljan. Väiksemad ärikuriteod jäävad ripakile. – Äripäev 10.03.2016.

²⁷ T. Reinthal. Ülekriminaliseerimine. Analüüs. Riigikohus. Õigusteabe osakond. Tartu 2010. – Arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/995/2010_Lisa%202%20%28Ulekriminaliseerimine_analuus%29.pdf (01.05.2017), lk 14.

²⁸ M.-E. Tuulik. Justiitsminister võtab konkurentsivõime huvides majanduskuriteod tugevama luubi alla. – Justiitsministeerium 16.03.2016. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/et/uudised/justiitsminister-votab-konkurentsivoime-huvides-majanduskuriteod-tugevama-luubi-alla> (01.05.2017); M. Mets. Lavly Perling: võtame vahele toetuste väljapetjad ja pankrotimeistrid. – Äripäev 24.01.2016; M. Jaakson. Reinsalu: maksejõuetus on ülitõsine ärikeskkonna probleem. – Äripäev 08.06.2016.

²⁹ Reinsalu tahab pankrotikuriteod rangema järelevalve alla võtta. – BNS 26.06.2015.

³⁰ J. Talts. Kas pankrotikuritegude puhul saab rääkida dekriminaliseerivast arengust? Bakalaureusetöö. Tallinn 2013.

³¹ P. Varul. Võlgniku vastutus pankroti korral. – *Juridica* 2003/7, lk 449-456; P. Varul. Debtor's Liability under Bankruptcy. – *Juridica International* 2003/1.

³² M. Kairjak. Majanduskaristusõigus karistusõiguse revisjoni raames. – *Juridica* 2014/VIII.

385¹ dekriminaliseerimise kohta.³³ Sügavamat analüüsi pankrotikuritegude kriminaliseerimisest Eesti (ega ka autorile teadaolevalt välismaa) õiguskirjanduses ei leidu. Antud magistr töö koostamisel olid olulisteks allikateks õigusaktid (nt KarS, PankrS), Eesti Vabariigi Riigikohtu ning I ja II astme kohtupraktika ja õiguskirjandus, eelkõige erinevad J. Sootaki teoseid, P. Manavaldi ja L. Tolstovi doktoritööd, KarSi kommenteeritud väljaanded ja nii Eesti kui välismaine perioodika.

Käesolevas töös on peamiselt kasutatud analüütilist, empiirilist ja võrdlevat meetodit. Pankrotikuritegude uurimisel on võrdluseks võetud Saksamaa, Prantsusmaa ja Soome regulatsioon. Saksamaa regulatsioon on võrdluseks võetud seetõttu, et Saksamaa seadused on olnud Eesti seadustele eeskujuks nii karistusõiguse kui pankrotiõiguse valdkonnas. Prantsusmaa on Saksamaa kõrval üks Euroopa suurima majandusega riike. Soome on eeskujuks võetud seetõttu, et Põhjamaad on sageli Eesti õigusloomes eeskujuks, muu hulgas on asjakohane see, et maksejõuetusmenetluse reformi planeerimisel on kõlanud ettepanekud võtta eeskujuna Soome pankrotiombudsmanist. Empiirilise meetodi kasutamine seisneb selles, et käsitletud on kohtupraktikat ja kuritegevuse ja pankrotimenetluse statistikat. Lisaks on seoses pankrotikuritegude koosseisudega KarSis kasutatud ka ajaloolist meetodit.

Töö on jaotatud neljaks suuremaks osaks. Esimeses osas avatakse pankrotikuritegude mõiste ja olemus. Esmalt kirjeldatakse täiendavalt probleeme praktikas ning seejärel vaadeldakse vastavaid koosseise KarSis läbi aegade. Samuti analüüsitakse, millistel põhjustel on pankrotikuritegude kriminaliseerimine teoorias põhjendatud. Selle põhjal saab teha esialgseid järeldusi pankrotikuritegude dekriminaliseerimise põhjendatuse kohta. Teises peatükis uuritakse konkreetsemalt KarS § 385¹ dekriminaliseerimise põhjendusi. Kuna sätte dekriminaliseerimist põhjendati viidates tsiviilõigusele ja kohtupraktikale, analüüsitakse võlausaldajate huvide kaitstust tsiviilõiguses ja seda, kui põhjendatud on pankrotiavalduse esitamise kohustuse dekriminaliseerimine tulenevalt kohtupraktikast. Kolmandas peatükis leiab käsitlust ülejäänud pankrotikuritegude dekriminaliseerimise põhjendatus, millele antakse hinnang eelkõige kuritegude statistika ja kohtupraktika empiirilise analüüsi põhjal. Neljandas peatükis antakse ülevaade pankrotikuritegude regulatsioonist kolmes Euroopa riigis ja tehakse võrdluse pinnalt ettepanekud, mida võiks Eesti seadusandja välisriikide regulatsioonist õppida. Töö kokkuvõttes tehakse lõppjäreldused ja antakse vastus püstitatud uurimisküsimusele.

---

³³ M. Varusk. Company Board Members' Liability and Prerequisites for it in Bankruptcy Proceedings. – Juridica International 2014.

Tööd iseloomustavad märksõnad: karistusõigus, kriminaalpoliitika, pankrotikuriteod, maksejõuetus.

1. Pankrotikuritegude mõiste ja olemus

1.1. Probleemid praktikas

Karistusõigus ei kehtesta ise väärtusi ega käitumisnorme, ta leiab need ühiskonnas eest.³⁴ Seetõttu on ka kriminaalpoliitiliste otsuste tegemisel vaja kõigepealt vaadata ühiskonnas toimuvat ja kaardistada probleemid.

Creditinfo paneeluuringu „Pankrotid Eestis 2016“ kohaselt pankrotistus Eestis 2016. aastal 335 ettevõtet, mis on 0,16% kõikidest registreeritud äriühingutest.³⁵ 2015. aastal oli pankrotistunud ettevõtteid 0,19% ehk 19 pankrotti 10 000 ettevõtte kohta. Võrreldes paljude teiste riikidega on pankrotte seega Eestis oluliselt vähem (tabel 1).

Tabel 1. Maksejõuetused 10 000 ettevõtte kohta Lääne-Euroopas 2015. aastal.

■	Insolvencies per 10,000 companies
Luxembourg	251
Switzerland	180
Denmark	155
France	151
Belgium	149
Norway	121
Austria	93
Sweden	87
Finland	73
Portugal	72
UK	65
Germany	64
Ireland	57
Netherlands	37
Italy	36
Spain	14
Greece	3
Total	71

Allikas: Corporate Insolvencies in Europe 2014/15, lk 14.

³⁴ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2010, lk 32.

³⁵ Creditinfo paneeluuring, lk 4. Viidatud uuringus mõeldakse pankrotistunud ettevõtte all nii neid, millele kuulutati välja pankrot kui ka neid, mille pankrot rauges või millele pankrotti välja ei kuulutatud ning mis lähevad ajutise pankrotihalduri poolt likvideerimisele. Vt Creditinfo paneeluuring, lk 3.

Erinevused võivad tuleneda riikide erinevast seadusandlusest ja ettevõtete vastuvõtlikkusest pankrotile.³⁶ Võimalik on ka see, et meil fikseeritakse pankrotte harvem. Pankrottide arv on otseses seoses majandustsükliga. Seetõttu on pankrottide arv stabiilselt kahanenud juba viimased 6 aastat alates ülemaailmsest majanduskriisist, mil pankrotte oli rohkem (2009. aastal koguni 1055).³⁷

Pankrotimenetluse eesmärgiks on rahuldada võlausaldajate nõuded võlgniku vara arvel (PankrS § 2 1. lause). Selle eesmärgi täitumine on kaheldav, kuna juriidilise isiku suhtes esitatud pankrotiavalduse läbivaatamise menetlustest 58% lõppeb raugemisega pankrotti välja kuulutamata, 35% juhtudel jõutakse jaotusettepanekuni, 6% juhtudest raugneb pankrot pärast selle väljakuulutamist ja vaid 1% juhtudest lõppeb kompromissiga.³⁸ Mitmed autorid on ühel meelel, et raugivate pankrottide suur arv on tingitud maksejõuetusmenetluste liiga hilisest alustamisest.³⁹ Teiseks on võlausaldajate nõuete rahuldamise protsent juriidiliste isikute puhul häirivalt väike. Nimelt jaotusettepanekuga juriidiliste isikute pankrotijuhtumitest jäid 31% juhtudel tunnustatud nõuded 95 või enama protsendi ulatuses rahuldamata ning 12% juhtudel rahuldati tunnustatud nõuetest 5-10%.⁴⁰ Vaid 9% juhtudest on rahuldatud üle 50% nõudest.⁴¹ Eeltoodud protsentides sisaldub ka pandipidajate nõuete rahuldamine.⁴² Kokkuvõtteks, pankrotiavalduse menetlus lõpeb enamikel juhtudel raugemisega ja isegi siis kui jaotusettepanekuni jõutakse, rahuldatakse 91% juhtudel vaid alla poole tunnustatud nõudest, kusjuures kolmandikul juhtudest ei maksta võlausaldajale peaaegu midagi.

Maailmapanga äriedetabeli „*Doing Business 2016*“ maksejõuetuse alaosa edetabeli „*Resolving insolvency*“ põhjal on Eestis võlausaldajate nõuete rahuldamise protsent maksejõuetusmenetluse lõppemisel (arvestades menetluskulusid, menetlusele kuluvat aega ning seda, kas ühing võõrandatakse toimiva ettevõtteks või selle vara tükkaaval) võrreldes teiste arenenud riikidega madal (tabel 2).⁴³ Kuigi samas tabelis on Eesti maksejõuetusõigust hinnatud küllaltki tugevaks, asub Eesti kokkuvõttes maksejõuetuse valdkonnas *Doing Business*

---

³⁶Corporate Insolvencies in Europe 2014/15. Creditreform International. Neuss/Vienna 10.05.2016. – Available: http://www.creditreform.com/fileadmin/user_upload/CR-International/local_documents/Analysen/Insolvencies_in_Europe_2014-15.pdf (01.05.2017), p. 13.

³⁷ Creditinfo paneeluuring, lk 5.

³⁸ Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring, lk-d 7, 19, 22, 25.

³⁹ P. Manavald, lk 110.

⁴⁰ Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring, lk-d 7, 19, 22, 25.

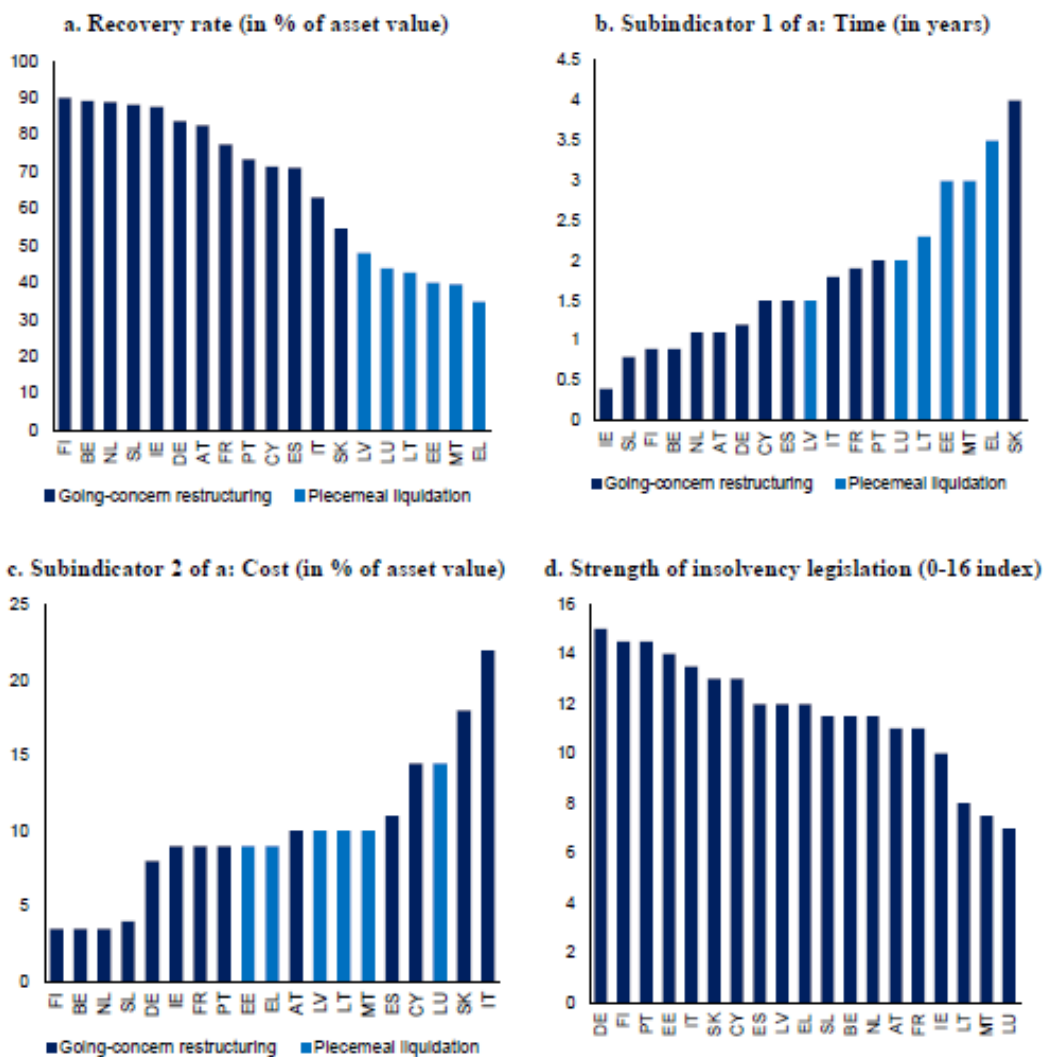
⁴¹ *Ibid*, lk-d 7, 19, 22, 25.

⁴² *Ibid*, lk 25.

⁴³ European Commission. Insolvency Frameworks in the Euro Area: Efficiency Principles and Benchmarking. Note to the Eurogroup. Brussels, 18 April 2016. – Available: http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/eurogroup/2016/04/22-eurogroup-insolvency-egares-note_pdf/ (01.05.2017), p. 9. Andmed pärinevad Maailmapanga äriedetabelist “*Doing Business 2016*”. – Arvutivõrgus: <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB16-Full-Report.pdf> (01.05.2017), lk 183 jj.

edetabelis siiski hinnatud 189 riigi seas 40. kohal.⁴⁴ Nimelt kui OECD riikides saavad keskmiselt võlausaldajad 73 senti dollari kohta tagasi ja menetlus kestab keskmiselt 1,7 aastat, siis Eestis on need näitajad vastavalt 40,3 senti dollari kohta ja 3 aastat.⁴⁵ Võrdluseks võib välja tuua, et *Doing Business* üldarvestuses on Eesti 16. kohal.⁴⁶

Tabel 2. Maailmapanga *Doing Business* maksejõuetuse lahendamise näitajad, 2015.

Source: World Bank *Doing Business* 2016

Suurema osa pankrotistunud ettevõtetest moodustavad varatud ettevõtted. Kui 2012. aastal oli pankrotistunud ettevõtetest 70,5% varatud, siis 2016. aastal oli varatute ettevõtete osakaal 61%.⁴⁷ See tähendab, et 2016. aastal kuulutati 335-st äriühingust 132 juhul välja ettevõtte

⁴⁴Maailmapanga äriedetabel "Doing Business 2016", lk 201.

⁴⁵Võrdlus OECD riikidega saadaval arvutivõrgus: <http://www.doingbusiness.org/data/exploretopics/resolving-insolvency> (01.05.2017).

⁴⁶Maailmapanga äriedetabel "Doing Business 2016", lk 201.

⁴⁷Creditinfo paneeluuring, lk 5.

pankrot, kuid 203 juhul ettevõtte pankrotti välja ei kuulutatud ja ettevõtte läks likvideerimisele, kuna ettevõtte varade tase oli liiga madal katmaks pankrotiprotsessi kulusid.⁴⁸ Kuigi see arv tundub kõrge, oli varatute ettevõtete summaarne käive 23% pankrotistunud ettevõtete kogukäibest.⁴⁹ 2016. aastal oli kõrgeim üliväikeste ja väikeste ettevõtete (mille müügitulu jäi alla poole miljoni euro) osakaal pankrotistunute hulgas (46%). Üle veerandi pankrotistunud firmadest aga ei omanud aastatel 2010-2015 majandustegevust või ei esitanud aastaaruandeid (27%).⁵⁰ Seega on suurem osa pankrotistunud ettevõtetest varatud ja pankrotistunud ettevõtetest märkimisväärses osas puudub viimastel aastatel majandustegevus.

2010. aastal tehtud uuringus ettevõtete maksejõuetusest Eestis aastatel 2000-2009 jõuti järeldusele, et pankrotiavalduse esitamisega jäädakse süstemaatiliselt hiljaks. 1706-st vaadeldud kohtulahendist 262 polnud säilitatud ettevõtte dokumente või kahtlustati kuritegu ning järelejäädud 1444 lahendist ainult 282 juhul oli pankrotistumise põhjuseks mingi sündmus, mida polnud võimalik ette näha. Seega 81% vaadeldud juhtudest oleks saanud ettevõtte käekäigu osas midagi ette võtta. Ettevõtte tegevuse lõppemist tükk aega tagasi (aasta või paar) mainitakse 11% vaadeldud lahenditest, mis võib uuringu autori sõnul viidata sellele, et ettevõtte juhatus panustabki sellele, et ise pankrotiavaldust mitte esitades menetlust kunagi ei algatata. Ka raamatupidamiskohustuse rikkumine on pankrotistunud ettevõtete puhul tavapärane, mis toob kaasa selle, et pole võimalik anda hinnangut maksejõuetuse põhjuste kohta.⁵¹

Eespool väljatoodud statistikast nähtub, et äriühingud tehakse paljudel juhtudel enne pankrotimenetluse lõppu n.ö tühjaks, mille puhul on alust kahtlustada äriühingu juhte sellise teguviisi pahatahtlikkuses. Samal ajal on maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuringus tähelepanu osutatud ettevõtte juhtkonna vähesele vastutusele ja riigi vähesele kontrollile omanike/juhtkonna pahatahtliku tegevuse üle.⁵² Sageli ainsaks allikaks menetluskulude poolt on võlausaldajate poolne finantseerimine.⁵³ Kuna aga võlgade sissenõudmine on aeganõudev ja lõpeb vaid vähesel juhul nõuete rahuldamisega,⁵⁴ ei ole võlausaldajatel enam ratsionaalne menetluse peale raha kulutada. Kuna väga suur osa pankrotte lõppeb raugemisega ning puuduvad rahalised vahendid menetluse läbiviimiseks, jääb enamik menetlusi võlausaldajate jaoks lahendita ning paljud potentsiaalsed majanduskuriteod lahendamata.⁵⁵

---

⁴⁸ Creditinfo paneeluuring, lk 4.

⁴⁹ *Ibid*, lk 5.

⁵⁰ *Ibid*, lk 8.

⁵¹ O. Lukason, lk 36.

⁵² Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring, lk 10.

⁵³ *Ibid*, lk 49.

⁵⁴ *Ibid*, lk 49.

⁵⁵ *Ibid*, lk 10.

Probleemiks on ka kontrollimatult tegutsevad „professionaalsed likvideerijad“, ilmsed fiktiivsed sularahalaenu ettevõtte kassa tühjendamise eesmärgil, juhatuse liikmete vahetamine pankrotimenetluse vältel jm pahatahtlik tegevus juhtkonna/omanike poolt.⁵⁶ Näiteks jäetakse pärast äriühingu variisikute nimele vormistamist seejärel esitamata majandusaasta aruandeid, kuni ärireister kustutab mõne aasta möödudes äriühingu registrist, ilma et oleks toimunud mingi pankroti- või likvideerimismenetlus.⁵⁷ Politseil pole sellisel juhul alust maksejõuetuse põhjustamise menetlemiseks, olgugi, et kõik kuriteo tunnused võivad olemas olla.⁵⁸ Isegi kui pankrotimenetluseni jõutakse, jõuab materjal politseisse keskmiselt paar aastat pärast võimalike kuritegude sooritamist, mille menetlemise perspektiiv on küsitav.⁵⁹

1.2. Pankrotikuritegude koosseisud karistusseadustikus

Pankroti- ja täitemenetlusalased süüteod on KarS 21. peatüki („Majandusalased süüteod“) 3. jaos. Nendeks on töö kirjutamise ajal kehtiva redaktsiooni järgi KarS § 384 pealkirjaga „maksejõuetuse põhjustamine“, KarS § 384¹ pealkirjaga „võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine“ ja KarS § 385 pealkirjaga „vara varjamine pankroti- ja täitemenetluses“. Alates 01.01.2015 on kehtetu KarS § 385¹, mis sätestas karistuse pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmise eest.

2002. aastal jõustunud KarSis⁶⁰ oli kaks pankroti- ja täitemenetlusalast süütegu. Üks nendest oli KarS § 384 ehk „maksejõuetuse põhjustamine“. KarS § 384 kohaselt karistati rahalise karistuse või kuni 3-aastase vangistusega „oma maksevõime olulise vähendamise või enda maksejõuetuks muutmise eest vara hävitamise, rikkumise, raiskamise või põhjendamatu kinkimise, loovutamise, välismaale paigutamise, põhjendamatu kohustuste võtmise või põhjendamatu soodustuste andmise või ühe võlausaldaja teisele eelistamise teel võlgniku poolt, kes oli teadlik, et olemasolevate või oodatavate majandusraskuste tõttu võivad tema teod kahjustada võlausaldaja huve“. KarS § 384 lg 2 kohaselt karistati teo eest üksnes siis, „kui kohus on välja kuulutanud teo toimepanija pankroti või lõpetanud pankrotimenetluse raugemise tõttu, sest võlgniku varast ei jätku pankrotimenetluse kulude katteks ja puudub vara tagasivõitmise ja tagasinõudmise võimalus“.

---

⁵⁶ Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring, lk 10.

⁵⁷ P. Reiljan (viide 25); sarnasest tegevusest Saksamaal: D. Kleindiek. Abuse of the GmbH by Organized Corporate Gravediggers. – European Company Law. Vol. 5, Issue 5, 2008, p. 237.

⁵⁸ P. Reiljan (viide 25).

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364.

KarS §-i 384 muudeti 15.03.2007 jõustunud karistusseadustiku ja selle muutmise seonduvate seaduste muutmise seadusega (931 SE).⁶¹ Sellega muudeti koosseisu subjekti, kelleks sai füüsilisest isikust võlgnik või juriidilisest isikust võlgniku juhatus või seda asendav organ, samuti nõukogu liige. Enne seda oli paragrahvi alusel võimalik karistada ainult füüsilisest isikust võlgnikku, mis 931 SE seletuskirja kohaselt oli „ilmselt ebapiisav, kuna suuremad kahjud teistele isikutele tekivad juhul, kui põhjustatakse tahtlikult juriidilise isiku maksejõuetus“.⁶² Koosseisupärane tegu oli võlgniku vara teadev hävitamine, kahjustamine, raiskamine, põhjendamatu kinkimine, loovutamine või välismaale paigutamine või põhjendamatute kohustuste võtmine või põhjendamatute soodustuste andmine või ühe võlausaldaja teisele eelistamine, kui sellega on põhjustatud võlgniku maksevõime oluline vähenemine või maksejõuetus. Sätte teist lõiget muudeti selliselt, et teo eest karistatakse „üksnes siis, kui kohus on välja kuulutanud teo toimepanija või juriidilisest isikust võlgniku pankroti või lõpetanud pankrotimenetluse raugemise tõttu“.

Karistusõiguse revisjon asendas 01.01.2015 võlgniku maksejõuetuse või maksevõime olulise vähenemise põhjustamise viiside kasuistliku ja osaliselt kattuvate elementidega loetelu üldise tunnusega, milleks on võlgniku varalise seisundi kohustustevastane kahjustamine.⁶³ Kuna varem käsitati toonaseid teoalternatiive üksnes vara kahjustamise näidisloeteluna (RKKK 3-1-1-61-09 p 33), siis 01.01.2015 kuriteokoosseisu maht oluliselt ei muutunud.⁶⁴ Ühe võlausaldaja teisele eelistamine muutus siiski alates 01.01.2015 karistatavaks KarS § 384¹ alusel. Nimetatud koosseisualternatiivi pidas Riigikohus eelnevalt õigusselguse aspektist ebaõnnestunuks, kuna võlausaldajate põhjendamatult ebavõrdse kohtlemisega üldjuhul ei kaasne võlgniku maksevõime oluline vähenemine või maksejõuetus (RKKK 3-1-1-49-11 p-d 38-39). Seega karistatakse hetkel kehtivas redaktsioonis KarS § 384 lõike 1 kohaselt rahalise karistuse või kuni 3-aastase vangistusega „füüsilisest isikust võlgniku, tema seadusliku esindaja või juriidilisest isikust võlgniku juhtorgani või seda asendava organi liikme poolt võlgniku varalise seisundi teadva kohustustevastase kahjustamise eest, kui sellega on põhjustatud võlgniku maksevõime oluline vähenemine või maksejõuetus“.

KarS § 384 lg 2 kohaselt karistatakse endiselt nimetatud teo eest „üksnes siis, kui kohus on välja kuulutanud teo toimepanija või juriidilisest isikust võlgniku pankroti või lõpetanud

---

⁶¹ Karistusseadustiku ja selle muutmise seonduvate seaduste muutmise seadus. – RT I 2007, 13, 69.

⁶² Karistusseadustiku ja selle muutmise seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu (931 SE) seletuskiri – Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/3b550392-ba40-3b52-8ab3-690ad87d6b06/Karistusseadustiku%20ja%20selle%20muutmise%20seonduvate%20seaduste%20muutmise%20seadus> (01.05.2017).

⁶³ L. Lehis, J. Sarv (viide 9), § 384/9.

⁶⁴ *Ibid.*, § 384/9.

pankrotimenetluse raugemise tõttu“. Lõike 2 sõnastus on ebatäpne osas, milles see räägib raugemise tõttu pankrotimenetluse lõpetamisest, sest alates 01.01.2010 algab PankrS § 31 lg 5 ls 2 kohaselt pankrotimenetlus alles pankroti väljakuulutamise. Enne pankroti väljakuulutamist saab raugeda seega PankrS § 29 kohaselt üksnes pankrotiavalduse menetlus. Õiguskirjanduses on leitud, et vaatamata ebatäpsusele on lõikest 2 siiski piisavalt selge, et pankroti väljakuulutamise kõrval peetakse silmas pankrotiavalduse menetluse raugemist, mitte pankrotimenetluse raugemist. Pankrotimenetluse raugemisel (PankrS § 158) on lõikes 2 sätestatud karistatavuseeldus niikuinii juba täidetud, kuna see toimub pärast pankroti väljakuulutamist.⁶⁵

Arvestades, et suur osa makseraskustes ettevõtetest ei jõuagi pankrotini, siis tekitab küsimusi nõue, et maksejõuetuse põhjustamise eest karistatakse üksnes siis, kui kohus on välja kuulutanud võlgniku pankroti või lõpetanud pankrotimenetluse raugemise tõttu. P. Varul on aga leidnud, et nõue, et pankrot peab olema välja kuulutatud või menetlus raugemise tõttu lõpetatud, on põhjendatud, sest vastasel korral peaks kohus otsustama maksejõuetuse üle kriminaalprotsessis. Seda oleks aga keeruline teha, sest poleks ajutist pankrotihaldurit, kelle ülesandeks on võlgniku majandusliku olukorra väljaselgitamine.⁶⁶ Käesoleva töö autor nõustub selle seisukohaga. Samuti on nimetatud nõuet peetud põhjendatuks kõigis kolmes võrreldavas riigis (lähemalt 4. peatükis).

KarS § 384¹ alusel karistatakse hetkel kehtivas redaktsioonis rahalise karistuse või kuni 2-aastase vangistusega „juriidilisest isikust võlgniku juhtorgani või seda asendava organi liikme poolt võlgniku kohustuste täitmisel ühe võlausaldaja teadvalt teist võlausaldajat kahjustava eelistamise eest, kui võlgniku suutlikkus rahuldada kahjustatud võlausaldajate nõudeid vähenes sellega suurele kahjule vastava summa võrra või enam“. Sama paragrahvi teine lõige sätestab, et „teo eest karistatakse üksnes siis, kui kohus on välja kuulutanud võlgniku pankroti või lõpetanud pankrotiavalduse menetluse raugemise tõttu pankrotti välja kuulutamata“.

Nagu eelnevalt välja toodud, lisati säte KarSi 01.01.2015 jõustunud redaktsiooniga. Erinevalt §-st 384 ei ole kuriteo subjektiks füüsilisest isikust võlgnik ega tema seaduslik esindaja. Kuna PankrS § 35 lg 1 p 2 kohaselt läheb pankroti väljakuulutamisel võlgniku vara valitsemise õigus üle pankrotihaldurile, ei saa kuriteo subjekt olla juba pankrotistunud võlgniku juhtorgani või seda asendava organi liige.⁶⁷ Samuti on erinevalt §-i 384 2. lõikest antud sätte sõnastus täpne, kuna juttu on pankrotiavalduse menetluse raugemisest, mitte pankrotimenetluse raugemisest.

---

⁶⁵ L. Lehis, J. Sarv (viide 9), § 384/8.

⁶⁶ P. Varul. Võlgniku vastutus pankroti korral, lk 450.

⁶⁷ L. Lehis, J. Sarv (viide 9), § 385/4.

Samas tekib tulenevalt sellest tugevam vajadus ka KarS § 384 lg 2 tekst korda teha, kuna vastasel juhul võib jääda ekslik mulje, et KarS § 384 ei tee vahet pankrotimenetluse raugemise ja pankrotiavalduse menetluse raugemise vahel.

KarS § 385 oli 01.09.2002 jõustunud KarSi algtekstis pealkirjastatud kui „vara ja võlgade varjamine pankroti- ja täitemenetluses“. KarS § 385 lg 1 kohaselt karistati rahalise karistuse või kuni 1-aastase vangistusega „pankroti- või täitemenetluses võlgniku poolt oma vara või võlgade varjamise või nende või muude võlausaldajale tähtsate asjaolude kohta ebaõigete andmete esitamise eest“. § 385 lg 2 kohaselt karistati sama teo eest, kui sellega oli kaasnenud valevande andmine, rahalise karistuse või kuni 2-aastase vangistusega.

Paragrahvi muudeti 15.03.2007 jõustunud seadusemuudatusega, millega kaotati pealkirjast ära „võlad“ (teatavasti kuuluvad vara mõiste alla ka kohustused). Muudetud sätte kohaselt karistati „füüsilisest isikust võlgniku või juriidilisest isikust võlgniku juhatuse või seda asendava organi, samuti nõukogu liikme poolt pankroti- või täitemenetluses võlgniku vara varjamise või selle või muude võlausaldajale tähtsate asjaolude kohta ebaõigete andmete esitamise eest.“ Paragrahvi lõige 2 jäi samaks.

Karistusõiguse revisjon täpsustas kuriteo subjekti määratlust, selle koosseisu ulatust muutmata. Koosseisualternatiivina lisati vara varjamine või ebaõigete andmete esitamine ajutisele haldurile. Lisaks piiras karistusõiguse revisjon koosseisu kohaldamisala üksnes juhtumitega, mil vara, mida varjatakse või mille kohta ebaõigeid andmeid esitatakse, on olulises ulatuses. Samas tõsteti sanktsiooni ülemmäära ühelt aastalt kolmele. Enne karistusõiguse revisjoni jõustumist vastu võetud ja sellega samal päeval kehtima hakanud muudatustega jäeti paragrahvist välja lõige 2.⁶⁸

Hetkel kehtivas redaktsioonis karistatakse seega KarS § 385 („vara varjamine pankroti- ja täitemenetluses“) alusel rahalise karistuse või kuni 3-aastase vangistusega „füüsilisest isikust võlgniku, juriidilisest isikust võlgniku juhtorgani või seda asendava organi liikme poolt pankroti- või täitemenetluses või ajutise halduri ees võlgniku vara olulises ulatuses varjamise või selle või muude võlausaldajale tähtsate asjaolude kohta ebaõigete andmete esitamise eest, kui andmetes kajastatakse vara olulises ulatuses.“

Paragrahviga on seotud mõned teised süüteod. Kui teo toimepanija esitab võlgniku vara või muude võlausaldajale tähtsate asjaolude kohta ebaõigeid andmeid võlgniku vannet andes (PankrS § 86; TMS § 61), tekib ideaalkogum KarS §-ga 320.⁶⁹ Äriühingu varalise seisundi ja

---

⁶⁸ L. Lehis, J. Sarv (viide 9), § 385/10.

⁶⁹ *Ibid.*, § 385/11.

muude kontrollitavate asjaolude kohta ebaõigete andmete esitamine on kriminaliseeritud paragrahvis § 380. Vara või muude võlausaldajale tähtsate asjaolude kohta ebaõigete andmete esitamine on karistatav ka KarS § 385 alusel, kuid seda pankrotimenetluse-spetsiifiliselt.

KarS § 385¹ lisati KarSi 15.03.2007 jõustunud redaktsioonis ja tunnistati kehtetuks 01.01.2015 jõustunud seadusemuudatusega. Paragrahvi kohaselt karistati rahalise karistuse või kuni 1-aastase vangistusega „seaduses sätestatud pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmise eest“.⁷⁰

Pankrotiavalduse esitamise kohustus on tsiviilseadustiku üldosa seaduse (edaspidi TsÜS)⁷¹ kohaselt juriidilistel isikutel. See kohustus ei laiene riigile ja kohaliku omavalitsuse üksusele, kes ei saa olla pankrotivõlgnikuks PankrS § 8 lg 2 2. lause kohaselt. TsÜS § 36 sätestab üldnormina, et kui on ilmne, et juriidiline isik on püsivalt maksejõuetu, peavad juhatuse või seda asendava organi liikmed esitama pankrotiavalduse. Äriseadustiku (edaspidi ÄS)⁷² § 180 lg 5¹ 1. lause kohaselt, kui osühing on maksejõuetu ning maksejõuetus ei ole tema majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine, peab juhatus viivitamata, kuid mitte hiljem kui 20 päeva möödumisel maksejõuetuse ilmnemisest, esitama kohtule osühingu pankrotiavalduse. Aktsiaseltsi puhul sisaldub sarnane norm ÄS § 306 lg-s 3¹, täisühingu ja usaldusühingu puhul ÄS § 112¹ lg-s 1. Seadus ei näe ette füüsilisest isikust võlgniku kohustust esitada pankrotiavaldus.

KarS § 385¹ tuli seega kohaldamisele juriidilisest isikust võlgniku puhul. Seadus ei kohusta võlausaldajat pankrotiavaldust esitama (RKTk 3-2-1-93-07 p 19). See puudutab üksnes KarS §-s 385¹ silmas peetud võlausaldaja ja võlgniku välissuhet. Välistatud ei ole nt juriidilisest isikust võlausaldaja juhatuse liikme vastutus võlgniku vastu pankrotiavalduse esitamata jätmise eest juhul, kui juhatuse liige rikub sellega sisesuhtest tulenevaid kohustusi enda juhitava juriidilise isiku ees või põhjustab pankrotiavalduse esitamata jätmisega omakorda võlausaldaja maksejõuetuse. Sellisel juhul tuleb kohaldamisele sõltuvalt asjaoludest KarS § 217² või § 384.⁷³

Maksejõuetuse mõiste on avatud PankrS-is. PankrS § 1 lg 2 kohaselt on võlgnik maksejõuetu, kui ta ei suuda rahuldada võlausaldaja nõudeid ja see suutmatus ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine. PankrS § 1 lg 3 kohaselt on juriidilisest isikust võlgnik maksejõuetu ka siis, kui võlgniku vara ei kata tema kohustusi ja selline seisund ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine.

⁷⁰ Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 21.06.2014, 28.

⁷¹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 12.03.2015, 106.

⁷² Äriseadustik. – RT I 1995, 26, 355 ... RT I, 22.06.2016, 32.

⁷³ J. Sarv. KarS § 385¹/2.2. – J. Sootak, P. Pikamäe (koost). KarS komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009.

Enne 15.03.2007 sätestas KarS § 380 („osanike ja aktsionäride koosoleku kokku kutsumata jätmise“) muu hulgas vastutuse seaduses sätestatud pankrotiavalduse esitamata jätmise eest, kuid üksnes osäühingust või aktsiaseltsist võlgniku puhul.⁷⁴ Paragrahv lisati pankroti- ja täitemenetlusega seotud süütegude jakku, kuna seadusandja soovis väljendada selget taht kriminaliseerida pankrotiavalduse esitamata jätmise kõigi juriidiliste isikute puhul, kui selline kohustus tuleneb seadusest.⁷⁵

Seega kuigi tegemist ei ole KarS 21. peatüki 3. jakku kuuluva koosseisuga, on antud juhul asjassepuutuv ka KarS § 380, mis dekriminaliseeriti koos KarS §-ga 385¹. KarS § 380 kuulus 21. ptk 2. jakku nimega „äriühingutega seotud süüteod“ ja sätestas karistuse osanike, aktsionäride ja tulundusühistu liikmete koosoleku kokku kutsumata jätmise eest. Selle eest karistati rahalise karistuse või kuni 1-aastase vangistusega, olukorras, kus bilansist on selgunud, et netovara on vähem kui pool osa- või aktsiakapitalist või netovara on olnud alla seadusega kehtestatud osa- või aktsiakapitali alammäära. Nimetatud säte on asjassepuutuv ka seetõttu, et sageli eelneb koosoleku kokku kutsumata jätmise pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmisele.

Peale nimetatud sätete loetakse mõnedes riikides pankrotikuritegudeks ka raamatupidamise kohustuse rikkumist (lähemalt 4. ptk-s), mis KarSis on kriminaliseeritud äriühingutega seotud süüteona paragrahvis 381¹.

1.3. Pankrotikuritegude kriminaliseerimise teoreetiline põhjendus

Kriminaliseerimine on teisisõnu teo kuulutamine süüteks seadusandja poolt.⁷⁶ Eristatakse kriminaliseerimise deskriptiivset ja normatiivset käsitlust. Deskriptiivse käsitluse järgi tuleb kriminaliseerimisel lähtuda sotsiaalsest tegelikkusest, poliitilisest vajadusest jms. Normatiivne käsitlus toetub kriminaliseerimisprotsessile kui teaduslikult analüüsitavale ja ka põhjendatavale nähtusele.⁷⁷ Käesolevas töös on lähtutud mõistagi viimasest, kuigi ilmselt tuleb kriminaliseerimisel lähtuda ka sotsiaalsest tegelikkusest. Kriminaliseerimise vastandmõiste dekriminaliseerimine tähendab seadusandja tegevuse tasemel otsustamist, milliseid tegusid

---

⁷⁴ J. Sarv (viide 73), § 385¹/4.

⁷⁵ Karistusseadustiku ja selle muutmise seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu (931 SE) seletuskiri.

⁷⁶ J. Sootak (viide 2), lk 87.

⁷⁷ *Ibid*, lk 87.

enam mitte lugeda süütegudeks, jättes need muu, mitteformaalse sotsiaalkontrolli valdkonda või kuulutades need väärtegudeks või distsiplinaarüleastumisteks.⁷⁸

Selleks, et otsustada, kas ja millises vormis tuleb tegu kriminaliseerida või dekriminaliseerida, tuleb teha selgeks, kas tegu on karistusväärne ja kas esineb selle teo karistamistarvidus.⁷⁹ Teo karistusväärsus on objektiivne kategooria, mis sõltub eelkõige kahjustatava õigushüve olulisusest, aga ka teo objektiivsest ja subjektiivsest etteheidetavusest.⁸⁰ Karistamistarvidus võib sõltuda mitmetest ajaloolistest, filosoofilistest, kultuurilistest, majanduslikest, poliitilistest, sotsiaalpsühholoogilistest jm asjaoludest.⁸¹

J. Sootak on kirjutanud põhimõtetest, millest seadusandja kriminaliseerimisel peab lähtuma. Esiteks peab iga kriminaliseeritava teo taga olema ühiskonnas kõrgelt hinnatav ja teoga kahjustatav või ohustatav väärtus – õigushüve.⁸² See tuleneb ka sellest, et karistusõiguse ülesanne on ühiskonna kui inimeste sotsiaalse kooselu aluste kaitse.⁸³ Seejuures on karistusõiguse üheks tähtsaimaks eesmärgiks klassikalise arusaama kohaselt õigushüvede kaitse.⁸⁴

KarS §-dega 384 ja 384¹ kaitstav õigushüve on kaudselt tsiviilkäive tervikuna, suurendades majandusagentide usaldusväärsus potentsiaalsete võlausaldajate silmis ja parandades nii üldist ärikeskkonda.⁸⁵ Üldise ärikeskkonna usaldusväärsus oli kaitstav õigushüve ka KarS § 385¹ puhul, sest pankrotiavalduse esitamata jätmisega kahjustatakse isikuid, kes asuvad juriidilise isiku majanduslikku olukorda teadmata temaga uutesse lepingulistesse suhetesse, oskamata arvata, et teine pool ei ole algusest peale suure tõenäosusega võimeline oma kohustusi täitma.⁸⁶

Peale selle on KarS §-ga 384 kaitstav õigushüve eeldatava pankrotivara (PankrS § 108) võimalik vähendamine võlausaldajate kahjuks (RKKK 3-1-1-52-14 p 15). Koosseis kaitseb ka kollektiivseid õigushüvesid, kuid esiplaanil on individuaalhüvede kaitse.⁸⁷ Ka KarS §-ga 384¹ kaitstav õigushüve on võlausaldajate varalised huvid.⁸⁸

---

⁷⁸ *Ibid* lk 87.

⁷⁹ J. Sootak (viide 2), lk 125.

⁸⁰ *Ibid*, lk 125.

⁸¹ *Ibid*, lk 125.

⁸² *Ibid*, lk 88.

⁸³ J. Sootak (viide 34), lk 34.

⁸⁴ J. Sootak (viide 34), lk 34. Samas H. Welzel on rõhutanud, et karistusõiguse eesmärk on kaitsta elementaarseid sotsiaal-eetilisi väärtusi ja alles pärast seda tuleb õigushüvede kaitse, sotsiaal-eetiliste väärtuste kaitsmise kaudu. Vt M. Kairjak. Keerukuse redutseerimine Eesti õiguses karistusseadustiku § 217² objektiivse koosseisu relatiivsete õigustumõistete sisustamise näitel. Doktoritöö. Tartu Ülikooli kirjastus 2015, lk 31 (viidates H. Welzel. Das Deutsche Strafrecht. Eine systematische Darstellung. 11. Aufl. Berlin, 1969, lk 1–6).

⁸⁵ L. Lehis, J. Sarv (viide 9), § 384/1, § 384¹/1.

⁸⁶ J. Sarv (viide 73), § 385¹/1.

⁸⁷ L. Lehis, J. Sarv (viide 9), § 384/1.

⁸⁸ *Ibid*. § 384¹/1.

KarS § 385-ga kaitstav õigushüve on pankroti- või täitemenetluse korrakohane toimimine, kuid ka selle taga omakorda on võlausaldaja varalised või muud huvid, mille kaitsele on pankroti- või täitemenetlus suunatud. Koosseis tagab ka PankrS § 22 lg 3 p-st 1 ja lg-st 4, §-dest 85 ja 90, samuti TMS §-st 59 tulenevat teabe andmise kohustust.⁸⁹

KarS §-ga 385¹ kaitstav õigushüve oli juriidilisest isikust võlgniku võlausaldajate, osanike ja aktsionäride ning teiste juriidilise isikuga majanduslikult või õiguslikult seotud isikute huvid. Sätte kommentaaride kohaselt teenib võlgniku pankrotiavalduse esitamise kohustus eeskätt eesmärki vältida olukorda, kus juriidiline isik, kes on muutunud sisuliselt maksejõuetuks, jätkab tavapärasest majandustegevust. Senise majandustegevuse jätkamine halvendab suure tõenäosusega võlgniku varalist olukorda veelgi, mille tagajärjel väheneb tõenäosus ettevõtte tervendamiseks (PankrS § 127 lg 2), samuti olemasolevate võlausaldajate võimalus rahuldada oma nõuded pankrotimenetluses (PankrS § 2).⁹⁰

Kokkuvõtteks võib öelda, et pankrotikuriteod on kriminaliseeritud kaudselt tsiviilkäibe kui õigushüve kaitseks, kuid esiplaanil on võlausaldajate varalised huvid. Ilmselt võib öelda, et ärikeskkonna usaldusväärsus on ühiskonnas kõrgelt hinnatav väärtus. Maksejõuetuse põhjustamine, võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine ja vara varjamine pankrotimenetluses, aga ka pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmine kahjustavad ärikeskkonna usaldusväärsusust läbi võlausaldajate varaliste huvide kahjustamise.

Teisalt on „võlausaldajate huvid“ üsnagi ebamäärane mõiste.⁹¹ Nt KarS §-ga 217² seoses on kirjutatud, et koosseisu kaitstavaks õigushüveks on vara, vaatamata sellele, et koosseisu kaitstavaid õigushüvesid on püütud laiendada üsnagi ebamäärastele mõistetele nagu „võlausaldajate huvid“ või „majanduskäibe efektiivsus“.⁹² Selline käsitlus ei tee vahet õigushüve ja ründeobjekti vahel, käsitades õigushüvena väärtusi, mida koosseisupärase teoga on võimalik riivata, ent mida koosseis ei pea abstraktsel tasemel kaitsma.⁹³ Käesoleva töö autor leiab, et sarnaselt võiks kritiseerida õigushüve määratlust ka pankrotikuritegude puhul. Siiski ei muuda see asjaolu, et pankrotikuritegude puhul on tegemist karistusväärsete tegudega.

Peale õigushüve kaitse põhimõtte peab seadusandja kriminaliseerimisel lähtuma veel järgmistest aspektidest. Teine aspekt on teo levik, mis määrab kriminaliseerimise alumise piiri. See tähendab, et kriminaliseeritav tegu peab olema piisavalt levinud, et eeldada vastavale

⁸⁹ L. Lehis, J. Sarv (viide 9), § 385/1.

⁹⁰ J. Sarv (viide 73), § 385¹/1.

⁹¹ M. Kairjak (viide 84), lk 38.

⁹² *Ibid*, lk 37, 38.

⁹³ *Ibid*, lk 38, 39.

käitumisele kui normirikkumisele järgneva sanktsiooni heakskiitu. Ilma selleta ei saa karistus väljendada ühte sellele immanentset vajalikku omadust – üldsuse nõrdimust.⁹⁴ Pankrotikuriteod ei ole nii levinud, kui näiteks varavastased süüteod. Üleüldse majanduskuriteod moodustasid 2016. aastal ca 1% kogu registreeritud kuritegevusest ja 2% registreeritud varavastastest kuritegudest.⁹⁵ Samas on majanduskuritegevuse vastu võitlemine keeruline ja ressursimahukas.⁹⁶ Pankrotikuritegude koosseisude kohaldamise eeldus on kas pankroti väljakuulutamise või pankrotimenetluse lõpetamine raugemise tõttu, kuid paljud maksejõuetud ettevõtted ei jõua pankrotimenetluseni või isegi pankrotiavalduse menetluseni. Seega viitavad taustaandmed sellele, et pankrotikuritegude koosseisudele vastavad teod (ja eriti KarS § 385¹) on väga kõrge latentsusega. Seega võib väita, et pankrotikuriteod on piisavalt levinud, et neid kriminaliseerida.

Samuti tuleb lähtuda sotsiaaladekvaatsuse põhimõttest, mis määrab kriminaliseerimise ülemise piiri. On oluline, et kriminaliseeritav tegu ei oleks levinud üksnes mõnes konkreetses elanikkonna grupis, tulenedes näiteks etnilistest eripäradest või usulistest tõekspidamistest.⁹⁷ Pankrotikuritegude puhul ei ole see aspekt probleemiks.

Kolmandaks, viktimodogmaatilistest põhimõttest tuleneb, et koosseisust peavad välja jääma need juhtumid, kus kannatanu oleks enda suurema tähelepanelikkuse või hoolikusega saanud süütegu ära hoida.⁹⁸ Pankrotikuritegude puhul on kannatanudeks konkreetselt võlausaldajad. Kuigi oma äripartnereid tuleks valida hoolikalt, ei saa võlausaldaja oma tähelepanelikkuse või hoolikusega ära hoida võlgniku pahatahtlikku maksejõuetust või teiste võlausaldajate põhjendamatut eelistamist. Ühest küljest saab võlausaldaja olla oma võlgade sissenõudmisel aktiivne ja vajaduse korral saab ta esitada ka pankrotiavalduse (PankrS § 9 lg 1, § 10). Teisalt on pankrotiavalduse esitamine siiski viimane meede, kuna pankrotimenetluse puhul tuleb arvestada sellega, et saadaolevad vahendid lähevad kõigi võlausaldajate vahel jagamisele. Peale selle, isegi kui pankrotiavalduse esitamine võlausaldaja poolt osutub mõistlikuks, ei pruugi võlausaldajal olla võlgniku maksejõuetuse põhistamiseks piisavaid andmeid. Samuti on pankrotiavalduse esitamise kohustuse eesmärk kaitsta nn uusi võlausaldajaid astumast

---

⁹⁴ J. Sootak (viide 2), lk 88.

⁹⁵ A. Ahven jt (koost). Kuritegevus Eestis 2016. Justiitsministeerium. Tallinn 2017. – Arvutivõrgus: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_est_web_0.pdf (01.05.2017), lk-d 6, 77. Arvesse on võetud KarS 21. ptk alusel registreeritud kuriteod, v.a §-d 402¹-402⁴. Lisaks arvatakse majanduskuritegude hulka KarSi § 210 alusel kvalifitseeritud soodustuskelmused.

⁹⁶ J. Sootak (viide 2), lk 206.

⁹⁷ *Ibid*, lk 88.

⁹⁸ *Ibid*, lk 89.

võlasuhtesse juba maksejõuetu äriühinguga, kuna sellises olukorras on juba algusest peale märkimisväärne oht, et võlausaldaja nõue jääb rahuldamata.⁹⁹

Neljandaks on olemas õiguspoliitilise adekvaatsuse nõue, mille all peetakse silmas kriminaliseerimise üldist vastavust riigi õigus- ja kriminaalpoliitilistele suundadele.¹⁰⁰ Nagu juba sissejuhatuses välja toodud, on pankrotikuritegude kriminaliseerimine õiguspoliitiliselt adekvaatne ja viimasel ajal on pankrotikuriteod hakanud üha prioriteetsemaks muutuma. Teisalt näitab KarS § 380 ja § 385¹ kehtetuks tunnistamine, et on hakatud üle vaatama äriühingutega seotud süütegusid (selle laiemas mõttes kui vastavasisuline jagu KarSis) tulenevalt *ultima ratio* põhimõttest ja sellest, et mõne teo puhul võib piirduda tsiviilõiguslike meetmetega. Seega on võimalik, et pankrotikuritegude lisandumine KarSi ei oleks õiguspoliitiliselt adekvaatne.

Viiendaks, teo üldine hukkamõistetavus eeldab seda, et seadusandja peab kriminaliseerima üldiselt taunitava teo, mitte aga sekkuma konflikti, mille lahendamine tuleb jätta mitteformaalse sotsiaalkontrolli või muude õigusharude lahendada.¹⁰¹ Majanduskuritegude puhul on paraku piir lubatu ja keelatu vahel hägune.¹⁰² Tsiviilkäibe ja ärikeskkonna usaldusvääruse kahjustamine on kindlasti üldiselt hukkamõistetav. Ettevõtte pankrotti minemine ei ole hukkamõistetav, kui tegemist on tavalise äririski realiseerumisega või äriplaani ebaõnnestumisega ja maksejõuetus ei ole põhjustatud kohustustevastaselt. Sellest tuleb eristada tahtlikku vara väljaviimist äriühingust, jättes võlausaldajad oma rahast ilma. Samuti on selge vahe sellel, kui pankrotiavaldus on jäänud õigeaegselt esitamata, kuna kohustatud isikul ei olnud äriühingu püsiv maksejõuetus selge ja sellel, kui pankrotiavaldus on jäetud esitamata olukorras, kus äriühingu juhile on püsiv maksejõuetus selge. Viimasel juhul võib äritegevuse jätkamine olla nn uute võlausaldajate vara kuritarvitamine, sest juht uute kohustuste võtmisel teab, et ta pole suuteline neid täitma. Küsimusele, kas tekkinud konfliktid tuleks jätta muude õigusharude lahendada, püütakse vastata käesoleva töö jooksul (vt lähemalt 2. ptk). Pankrotiavalduse õigeaegne esitamine ja võlausaldajate võrdne kohtlemine on iseenesest ka tsiviilõiguslikult tagatud. Võlausaldajakeskse süsteemi puhul – milleks võib pigem pidada ka Eestit – ongi võlausaldajate võrdse kohtlemise tagamine nõuete rahuldamisel põhieesmärgiks.¹⁰³ Võrdse kohtlemise väljenduseks on võimalus osaleda kollektiivses pankrotimenetluses ja saada määratav jaotis, samuti avaldub see mh tagasivõitmise läbiviimise

---

⁹⁹ L. Tolstov. Tort Liability of the Director to Company's Creditors. Dissertation. University of Tartu Press 2015, lk 33 jj.

¹⁰⁰ *Ibid*, lk 89.

¹⁰¹ J. Sootak (viide 2), lk-d 89, 90.

¹⁰² J. Sootak. Majanduskriminaalõigus. Tartu: Juura 1998, lk 40.

¹⁰³ P. Manavald, lk 66. Sellest, et Eestis on süsteem pigem võlausaldajakeskne: P. Varul. On the Development of Bankruptcy Law in Estonia. – *Juridica International* 1999, lk 173.

nõudena.¹⁰⁴ Samas kui valdav enamus võlausaldajaid tsiviilõiguslikult oma nõuet rahuldada ei saa, jääb tsiviilõiguslik kaitse pigem teoreetiliseks.

Kuuendaks, negatiivsete ja positiivsete tagajärgede seose põhimõtte peab juhtima seadusandja tähelepanu ka asjaolule, et kriminaliseerimisega kaasnevad positiivsete tagajärgede kõrval (õiguskulekuse tugevdamine, süüdlase mõjutamine, kannatanu afekti rahuldamine vms) ka negatiivsed tagajärjed.¹⁰⁵ Pankrotikuritegude, nagu ka muude majanduskuritegude puhul võib ette heita seda, et nende kriminaliseerimine piirab ettevõtlusvabadust (PS § 31). Ka võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine on teatud juhtudel õigustatud ja seega võib teinekord olla keeruline vahet teha, milline tegu on karistamisväärne ja milline mitte (nt 3-1-1-49-11, p 32, 34).

Seitsmendaks tuleb järgida õigussüsteemi põhimõtet, mis avaldub seadusandlusõpetuse valdkonda kuuluvates normitehnilistes aspektides. See puudutab nõudeid nagu terminoloogiline ühtsus ja väljakujunenud õiguskeele kasutamine, kogu seaduse süsteemi ja üksiknormi struktuuri puudutavate nõuete ja tavade arvestamine jms. Õigussüsteemi põhimõtte avaldub ka normi menetluslikus realiseeritavuses.¹⁰⁶ Käesolevas töös ei keskenduta pankrotikuritegude koosseisude normitehnilistele aspektidele, v.a eespool juba käsitletud KarS § 384 ja § 384¹ 2. lõigete erinevus.

Kaheksandaks, ka mõjuanalüüs kuulub seadusandlusõpetuse valdkonda. Iga seaduse vastuvõtmine, tühistamine või muutmine muudab mitte ainult õiguslikku regulatsiooni, vaid avaldab mõju ka ühiskondlikele protsessidele ja üksikisikule. Samuti on oluline, kas riigil ja ühiskonnal on seaduse muutmiseks vajalikku rahalist või muud majanduslikku potentsiaali.¹⁰⁷ Majanduskuritegevust on keeruline ohjata ning selleks ei ole sageli piisavalt rahalisi vahendeid ja inimressursse, kes sellega tegeleksid. Kuigi KarS § 385¹ dekriminaliseerimisel tehti mõjuanalüüs, kajastus see seletuskirja lisa napolisõnaliselt (lähemalt 2. ptk-s). Mõjuanalüüsist selgus ka see, et ressursside kokkuhoid oli üks põhjustest, miks tegu dekriminaliseeriti. Paratamatult on riigil piiratud ressursid, mistõttu võib olla põhjendatud mõne vähemtähtsama sätte dekriminaliseerimine, et saaks menetleda raskemaid kuritegusid.

---

¹⁰⁴ T. Saarma. Pankrotimenetluse põhimõtted. – Juridica 2008/VI, lk 354.

¹⁰⁵ J. Sootak (viide 2), lk 90.

¹⁰⁶ *Ibid*, lk 90.

¹⁰⁷ J. Sootak (viide 2), lk-d 90, 91.

2. KarS § 385¹ ehk pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmise dekriminaliseerimine

2.1. Dekriminaliseerimise põhjendused

Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (554 SE) algatati Vabariigi Valitsuse poolt 09.12.2013 ning võeti vastu 18.06.2014. Eelnõu pärines Justiitsministeeriumi programmist 1.5.0201.08-0001 „Parema õigusloome arendamine“, mida on hakatud nimetama karistusõiguse revisjoniks (kuigi „Parema õigusloome arendamine“ on laiem projekt, kui KarSi revisjon). Revisjoni põhieesmärk oli kuriteo- ja väärteokoosseisude võimaliku kattuvuse ja piiritlemise käsitlemine, väärteovastutuse ja haldussunni mõistliku vahekorra kontrollimine ning ülemäärase karistatavuse kõrvaldamine.¹⁰⁸

Eelnõu seletuskirjas viidati tollase Riigikohtu esimehe Märta Raski Riigikogu 2010. aasta kevadistungjärgul peetud ettekandes tõstatatud võimalikule ülekriminaliseerimise probleemile. Nimetatud ettekandes rääkis Märta Rask, et üldpõhimõttest tulenevalt on karistusõigus *ultima ratio* vahend ehk selline õigusharu, mille poole pöördumine on vajalik juhul, kui teiste õigusharude regulatiivsest toimest ei piisa.¹⁰⁹ Samuti osutas ta sellele, et ülekriminaliseerimine toob paratamatult kaasa karistusõiguse devalveerumise.¹¹⁰ Ülekriminaliseerimine on mõistliku, põhjendatud kriminaliseerimise vastandmõiste.¹¹¹ Ülekriminaliseerimist võib kirjeldada ka kui riikliku regulatsiooni ülemäärast kaldumist preventioonilt repressiooni, mis näitab riigi usaldamatust ühiskonna iseregulatsiooni ja haldusõigusliku regulatsiooni vastu.¹¹²

KarS § 385¹ kehtetuks tunnistamisega dekriminaliseeriti ehk otsustati mitte enam lugeda süüteoaks pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmine. Eelnõu seletuskirja kohaselt tunnistati KarS § 385¹ kehtetuks peamiselt põhjusel, et „olemuselt ei pea pankrotiavalduse mitteõigeaegne esitamine olema karistatav, niikuinii tekib mitteõigeaegsel pankrotiavalduse esitamisel juhatuse liikme otsevastutus. Seetõttu on täiendav kriminaalvastutus ülemäärane.“¹¹³ Seega toimus dekriminaliseerimine eelkõige lähtuvalt *ultima ratio* põhimõttest (peale selle põhjendati otsust ka läbi kohtupraktika, millest lähemalt käesoleva töö ptk-s 2.2).

¹⁰⁸ Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (554 SE) juurde.

¹⁰⁹ M. Rask. Ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta. Ettekanne Riigikogu 2010. aasta kevadistungjärgul. http://www.riigikohus.ee/vfs/994/Riigikohtu_esimehe_ettekanne_riigikogule_20.5.2010.pdf (01.05.2017).

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ J. Sootak (viide 2), lk 87.

¹¹² *Ibid.*, lk 237; T. Reinthal. Karistusõiguse suund – ülekriminaliseerimine? – *Juridica* 2010/X, lk 743-744; J. Sootak. Karistusõiguse revisjon kuriteo-, väärteo- ja haldusõiguse piirimail. – *Juridica* 2013/IV; K. Siitam-Nyiri. Karistusõiguse areng revisjonist Euroopa Liidu ühtse karistusõiguseeni. – *Juridica* 2014/VIII.

¹¹³ Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (554 SE) juurde.

Ultima ratio põhimõttest lähtumine tuleb välja ka Riigikogu õiguskomisjoni seisukohast. Riigikogu õiguskomisjon leidis, et majandusvaldkonnas tehakse niigi palju etteheiteid, et riik sekkub liialt ettevõtlusesse, ning tulenevalt *ultima ratio* põhimõttest tuleks majanduskuritegude puhul eelistada isiku õiguste kaitsmiseks muid õigusharusid, kuna selles valdkonnas saavad isikud oma huvisid kaitsta ka muul moel, kui karistusõiguslikult.¹¹⁴ Samas leidis komisjon, et karistusõiguslik reaktsioon on põhjendatud nn skeemitajate puhul, kuid et nende tegevuse takistamiseks ja ärikeskkonna usaldusväärsuse kaitseks on eelnõuga muudetud teiste pankrotisüütegude regulatsiooni, mis peaks tooma kaasa tõhusama menetluspraktika.¹¹⁵

M. Kairjak on kirjutanud natuke lähemalt sellest, miks KarS § 385¹ dekriminaliseerimine oli põhjendatud tulenevalt *ultima ratio* põhimõttest. Tema sõnul oli KarS § 380 ja 385¹ eesmärgiks vältida olukorda, kus sisuliselt maksejõuetu ühing jätkab kahjumlikult tegutsemist, vähendades veelgi võimalikku vara, mida hiljem pankrotimenetluse raames võlausaldajate nõuete katteks kasutada. Samas on praeguses kohtupraktikas pankrotiavalalduse mitteõigeaegne esitamine selge alus juhatuse liikme otsevastutuse tekkeks, st. juhatuse liige vastutaks rikkumise eest kogu oma varaga. Teiseks on pankrotiavalaldusega hilinemine ka üldine ärietika küsimus: kuivõrd on lepingupartner valmis sõlmima suhteid isikuga, kes on varem rikkunud juhatuse liikmena oma ühte peamist kohustust. Kairjak rõhutas, et pahatahtliku pankroti puhul on endiselt võimalik rakendada nt KarS § 201, 217² või § 384. Pigem oli koosseis tema sõnul aktuaalne isikute suhtes, kes ei põhjusta maksejõuetust teadlikult, vaid eksivad pankrotiavalalduse õige esitamise hetkega. Samas pidas ta oluliseks argumente, mis viitasid KarS § 385¹ tähtsusele mitte maksejõuetusmenetluse raames, vaid olukordades, kus pankrotiavalaldus esitatakse lootusetult hilja (pankrotimenetlus lõppeb raugemisega) või ei esitata üldse (majandusaasta aruanded on aastaid esitamata ja ühing kustutatakse registrist). Siiski avaldas ta kahtlust, kas KarS § 385¹ või sellega sarnase koosseisu olemasolu on probleemidega võitlemiseks kohane meede.¹¹⁶

Ultima ratio põhimõte on seotud karistusõiguse fragmentaarse iseloomuga ja see tähendab, et karistusõigus toimib äärmise abinõuna.¹¹⁷ *Ultima ratio*'t on käsitatud kui üldist põhimõtet, mis jaguneb vastavalt kvantitatiivseks (millised teod väärivad karistusõiguslikku sekkumist) ja

---

¹¹⁴ Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (554 SE) teise lugemise juurde, lk 3.

¹¹⁵ *Ibid*, lk 4.

¹¹⁶ M. Kairjak (viide 32), lk 636-637.

¹¹⁷ J. Sootak (viide 5), lk 57–58; J. Sootak (viide 2), lk 44; N. Jareborg. What Kind of Criminal Law Do We Want? – N. Jareborg (ed.). *Scraps of Penal Theory*. Uppsala: lustus Forlag 2002, p. 89; N. Jareborg. Criminalization as Last resort. – *Ohio State Journal of Criminal Law* 2005, 2, pp. 521–534; D. Husak. Applying *Ultima Ratio*: A Skeptical Assesment. – *Ohio State Journal of Criminal Law* 2005, 2, pp. 535–545; M. Kairjak. *Prospectus Liability v. Criminal Punishment: The Case of Public v. Private (But without) Enforcement*. – *Juridica International* 2012, lk-d 146, 147, 150, 151, 152, 153.

kvalitatiivseks (milline on teo ebaõigussisu, mis väärrib karistusõiguslikku sekkumist; viimasesse kuuluvad muu hulgas ka subsidiaarsus ja fragmentaarsus kui alampõhimõtted).¹¹⁸ Karistusõiguse fragmentaarsus tähendab, et karistusõigus tagab omaenda kriteeriume (nt karistusväärsus) kasutades kaitse üksnes teatud hüvedele.¹¹⁹ Seega on karistusõigus eesmärgipäraselt lünklik, ta ei sea eesmärgiks muuta kogu teatud valdkonna inimekäitumine karistatavaks.¹²⁰ Karistusõigus toimib subsidiaarselt, st seda kasutatakse reguleerimisvahendina üksnes siis, kui see ei ole teiste õigusharude abil võimalik või on ebapiisav.¹²¹ Karistusõiguse subsidiaarsus tuleb ka üldisemast, nimelt riikliku sunni ökonoomsuse ja ühiskonna eneseregulatsiooni eelistamise põhimõttest.¹²² Kus on muu formaalne või mitteformaalne sotsiaalne kontroll rakendatav, seal on karistusõigus üleaarne.¹²³ Näiteks ei ole karistusõigus foorum, kus lahendamata tsiviilõiguslikke küsimusi lahendada, samuti ei ole karistusõiguse ülesanne tsiviilõiguse kaitse lünki, st tsiviilõigusliku regulatsiooni vigu kompenseerida.¹²⁴

Samas on tänapäevases karistusõiguses valdkondi, milles on karistusõigus ilmselgelt primaarne valdkond, mis käitumise lubatavuse või keelatatavuse üle otsustab.¹²⁵ Teistpidi on majanduskaristusõiguses (nt valdkondades nagu rahapesu, korruptsioon, võltsimine aga ka üldosaliste instituutidega seoses nagu faktiline ühingujuht) üsna küsitav, kas karistusõigus on ikka sekundaarne valdkond.¹²⁶ On seatud kahtluse alla, kas majanduskaristusõiguses üldse subsidiaarsuspõhimõte eksisteerib.¹²⁷

Õiguskirjanduses on leitud koguni, et *ultima ratio* põhimõte, kuigi väärtuslik iseeneses, ei pruugi siiski olla kõige efektiivsem ülekriminaliseerimise pärssimisel. Seda sellepärast, et põhjendatud kriminaalkaristustel on ka ekspressiivne funktsioon mingi käitumise taunimisel ja et kriminaalkaristused on ainuke aktsepteeritav vahend selle funktsiooni väljendamiseks ja seega on need endiselt vajalikud.¹²⁸ Sellisel juhul tuleks *ultima ratio* põhimõte kasutusele ainult

---

¹¹⁸ M. Kairjak (viide 84), lk 36.

¹¹⁹ J. Sootak (viide 2), lk 44.

¹²⁰ M. Kairjak (viide 84), lk 35.

¹²¹ J. Sootak (viide 2), lk 45.

¹²² *Ibid*, lk 45.

¹²³ *Ibid*, lk 45.

¹²⁴ M. Kairjak (viide 84), lk 35 (viidates B. Haffke. *Symbolische Gesetzgebung? – Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft* 1991, lk 166).

¹²⁵ *Ibid*, lk 35, 36 (viidates K. Lüderssen. *Die Wiederkehr der „Befreiung des Strafrechts vom zivilistischen Denken“ – eine Warnung.* – U. Ebert (Hrsg.). FS Hanack. Berlin, 1999, lk 488).

¹²⁶ *Ibid*, lk 36 (viidates K. Lüderssen (viide 125), lk 488, 499; K. Lüderssen. *Primäre oder sekundäre Zustandigkeit des Strafrechts?* – J. Arnold ua (Hrsg.). FS Eser. München, 2005, lk 166–168).

¹²⁷ *Ibid*, lk 37 (viidates K. Tiedemann. *Strafrecht in der Marktwirtschaft.* FS Stree und Wessels. Heidelberg, 1993; K. Volk. *Strafrecht und Wirtschaftskriminalität.* – *Juristische Zeitung* 1982, lk 88 ff; B. Haffke (viide 124), lk 167 ff).

¹²⁸ D. Husak. *The Criminal Law as a Last Resort.* – *Oxford Journal of Legal Studies* 2004, Vol. 24, No. 2, p. 227, 228. *Ekspressiivse funktsiooni kohta viidates J. Feinberg. The Expressive Function of Punishment.* – J. Feinberg.

selliste kuritegude puhul (kui neid üldse on), millel on mittestigmatiseeriv ja üleni ennetav eesmärk.¹²⁹ Isegi siis aga ei ole sellest põhimõttest ülekriminaliseerimise pärssimiseks tõenäoliselt abi, kuna ebasoovitavat käitumist saab kõige efektiivsemalt ära hoida siis, kui mittekariistuslikud meetmed oleks karistuslikele meetmetele lisaks, mitte nende asemel.¹³⁰ See, millised vahendid on kõige efektiivsemad ülekriminaliseerimise pärssimisel ei ole antud töö uurimisobjektiks, küll aga väärib tähelepanu seisukoht, et ebasoovitavat käitumist saab ära hoida siis, kui mittekariistuslikud meetmed oleks karistuslikele lisaks.

Samuti on karistusõigusel oluline sotsialiseeriv roll ühiskonnas, millega tsiviilõigus nii edukalt hakkama ei saa.¹³¹ Tsviilsanktsioonid ei täida kriminaalprotsessi unikaalseid funktsioone õigusrikkujate stigmatiseerimisel ja õiguskuulekate inimeste puhul turvatunde, õiglustunde ja seadustele automaatselt allumise tugevdamisel nii oluliselt, kui kriminaalkaristused.¹³² Arvestades karistusõiguse erilisi ülesandeid ühiskonnas, oleks autori arvates põhjendatud ka see, kui karistusõiguslikud meetmed oleks lisaks mittekariistuslikele meetmetele.

Rikkumise eest ettenähtav karistus omab kahte eesmärki: õigushüve riivega tekitatud kahju tasumisidee ja preventiivseid eesmärke.¹³³ Karistusähvardusel põhinev ehk negatiivne üldpreventsioon lähtub eeldusest, et valitseb seos ühelt poolt kuritegeliku käitumise ning teiselt poolt riiklikus karistusõiguses sisalduva karistuse tõenäosuse ja raskuse vahel.¹³⁴ Kriminaalpoliitiliselt on üldpreventsiooni mõtet kritiseeritud, nimelt kätkeb üldpreventsiooni mõtte endas ühtlasi ka riigi karistusvõimu ohtlikult suurendada võivat arusaama, et raskemal sanktsioonil on ka tugevam ärahoidev toime. On leitud, et nii muutub inimene riikliku sunni vahendiks ja ühiskond peab suutma oma eesmärke saavutada ilma isikut selleks ära kasutamata.¹³⁵ Positiivse üldpreventsiooni teooria annab aga alust väita, et ka riiklik karistussüsteem kuulub nende tegurite hulka, mis otseselt või kaudselt aitavad kaasa käitumispositsioonide kujundamisele ja säilitamisele.¹³⁶ Selle kohaselt käitub normiadressaat õiguspäraselt vabatahtlikult ega ole selleks sunnitud ähvarduse või kitsenduse vältimiseks.¹³⁷

Doing & Deserving. Essays in the Theory of Responsibility. Princeton: Princeton University Press 1970, pp. 95, 98.

¹²⁹ D. Husak (viide 128), pp. 227, 228.

¹³⁰ *Ibid*, pp. 227, 228.

¹³¹ J. C. Coffee, Jr. Paradigms Lost: The Blurring of the Criminal and Civil Law Models. And What Can Be Done about It. – The Yale Law Journal 1992, Vol. 101, No. 8, p 1876.

¹³² G. E. Lynch. The Role of Criminal Law in Policing Corporate Misconduct. Law and Contemporary Problems, Vol. 60, No. 3. Corporate Misconduct: (Part 1) (Summer 1997), p. 52.

¹³³ J. Sootak (viide 5), lk 100 jj.

¹³⁴ J. Sootak. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2007, lk 41, äärenr 71.

¹³⁵ *Ibid*, lk 43, äärenr 79.

¹³⁶ *Ibid*, lk 45, äärenr 88.

¹³⁷ *Ibid*, lk 46, äärenr 89.

Eripreventiivsete teooriate kohaselt on aga karistuse eesmärk konkreetse õigusrikkuja selline mõjutamine, et hoida teda ära uute õigusrikkumiste toimepanemiselt.¹³⁸

P. Varul ja M. Varusk avaldasid arvamust, et KarS § 385¹ oli vajalik karistusõiguse üldpreventiivse funktsiooni täitmiseks.¹³⁹ Käesoleva töö autor nõustub, et sätte üldpreventiivset toimet ei saa eitada. Samas tuleb nõustuda ka M. Kairjak'iga, et KarS § 385¹ üld- või eripreventiivne toime oli kaheldav, arvestades selle eest ettenähtud maksimaalselt 1-aastast vanglakaristust.¹⁴⁰ Kuigi raskemad sanktsioonid ei pruugi tagada tugevamat ärahoidvat toimet¹⁴¹, näitab sanktsiooni suurus siiski teo hukkamõistetavust ühiskonna silmis. Nimelt peab karistusõiguslik regulatsioon olema kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega.¹⁴² Probleemid pankrotiavalduse hilise esitamisega praktikas võivad osutada sellele, et sätte preventiivne toime ei olnud kuigi suur. See võis tuleneda ka sellest, et selliste kuritegude menetlemiseks ei kulutatud ressursse. Peale sanktsiooni mõjutab preventiivset toimet isegi rohkem see, kui kindel on, et teole järgneb karistus.¹⁴³

2.2. Tsiviilõiguslik regulatsioon

Nagu eespool mainitud, põhjendati pankrotiavalduse esitamata jätmise dekriminaliseerimist osaliselt sellega, et niikuinii tekib mitteõigeaegsel pankrotiavalduse esitamisel juhatuse liikme otsevastutus. Kui eelnevalt leidis käsitlemist *ultima ratio* põhimõte üldiselt, siis käesolevas alapeatükis analüüsitakse, kui põhjendatud on pankrotiavalduse esitamata jätmise dekriminaliseerimine juhatuse liikme otsevastutusele jm tsiviilõiguslikele meetmetele tuginedes.

---

¹³⁸ J. Sootak (viide 134), lk 53, äärenr 112.

¹³⁹ Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (554 SE) juurde. Lisa 5. Arvamuste tabel, lk 69.

¹⁴⁰ M. Kairjak (viide 32), lk 637.

¹⁴¹ M. Tonry (ed.) *The Handbook of Crime and Punishment*. New York: Oxford University Press 1998, pp. 7, 213.

¹⁴² A. Von Hirsch. *Proportionality in the Philosophy of Punishment*. – *Crime and Justice* 1992, 16, pp. 55-98.

¹⁴³ G. Antunes, A. L. Hunt. *The Impact of Certainty and Severity of Punishment on Levels of Crime in American States: An Extended Analysis*. – *Journal of Criminal Law and Criminology* 1974, Vol 64, Issue 4, pp. 486- 493.

Ühingu võlausaldajate ees tekkivat juhatuse liikme vastutust on õiguskirjanduses juba küllaltki palju käsitletud. Sellest on kirjutanud näiteks L. Tolstov¹⁴⁴, M. Ots¹⁴⁵, T. Toom¹⁴⁶, K. Tamm¹⁴⁷, K. Saare¹⁴⁸, M. Käerdi ja T. Tammpuu,¹⁴⁹ K. Jürgenson¹⁵⁰ jpt.

Sel põhjusel (ja ka käesoleva töö teemast ja mahupiirangutest tulenevalt) ei ole käesoleva töö eesmärgiks anda ammendav ülevaade juhatuse liikme vastutusest ühingu võlausaldajate ees. Antud töös on keskendunud eelkõige sellele, kui suurt kaitset pakub deliktiõiguslik vastutus võlausaldajate varalistele huvidele võrreldes kaitsega, mida pakub karistusõigus.

Tsiviilõiguses räägitakse esindamise puhul sisesuhte ehk esindamise aluseks oleva suhte ning välise suhte ehk kitsamalt esindamisest tulenevate õigussuhete eristamisest.¹⁵¹ Seega tsiviilõiguslikult võib juriidilise isiku juhatuse liige vastutada tekitatud kahju eest kas tulenevalt sisesuhtest või välissuhtest. Sisesuhe juhatuse liikme ja juriidilise isiku vahel on lepinguline, mistõttu juhatuse liikme vastutus on ka eelkõige lepinguline (TsÜS § 35, VÕS § 620 jj). TsÜS § 31 lg 5 kohaselt loetakse juriidilise isiku organi tegevus juriidilise isiku tegevuseks. TsÜS § 31 lg 1 kohaselt on eraõigusliku juriidilise isiku organid üldkoosolek ja juhatus ning lg 2 kohaselt on juhtorgan juhatus (ja nõukogu olemasolu korral nõukogu). Antud juhul on asjakohane rääkida eelkõige juhatuse liikmest, mh seetõttu, et pankrotiavalduse esitamise kohustus on juhatuse või seda asendava organi liikmetel (TsÜS § 36).

Eelnevast tulenevalt seondub juhatuse liikme tsiviilõiguslik vastutus eelkõige tema poolt sisesuhtest tulenevate kohustuste rikkumisega ning realiseerib vastutuses osahingu ees vastavalt VÕS §-le 115 ja ÄS § 187 lg-le 2.¹⁵² TsÜS § 37 lg 2 ja osahingu puhul ÄS § 187 lg 4 kohaselt võib kahju hüvitamist nõuda ka juriidilise isiku võlausaldaja, küll aga juriidilisele isikule, mitte endale.¹⁵³ Erandlikult tuleb kõne alla deliktiõiguslik vastutus seadusest tuleneva

---

¹⁴⁴ L. Tolstov (viide 99); L. Tolstov. Personal Liability of a Director to Creditors in the Case of Thin Capitalisation of a Company. – *Juridica International* 2014, pp. 168-175; L. Tolstov. Personal Liability of a Director in the Insolvency of a Company. – *International Insolvency Law Review* 2013, pp. 268-284; L. Tolstov, J. Lahe. Limitation of Personal Tort Liability of a Member of the Management Board of a Company – Perspective of Estonia. – *European Business Law Review* 2013, 24, 2, pp. 243-259.

¹⁴⁵ M. Ots. Äriühingu juhtorgani liikme vastutus äriühingu võlausaldaja ees. Magistritöö. Tartu 2006.

¹⁴⁶ T. Toom. Äriühingu maksejõuetuse ilmnemisest tulenev maksete tegemise piirang. Magistritöö. Tartu 2014, lk 40-43.

¹⁴⁷ K. Tamm. Äriühingu juhtorgani liikme deliktiline vastutus äriühinguga seotud kuritarvituste korral. – *Juridica* 2006/VI, lk 396-404.

¹⁴⁸ K. Saare. TsÜS § 36/3.4–3.5, § 37/3.7.1–3.7.2. – P. Varul jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010.

¹⁴⁹ M. Käerdi, T. Tammpuu. VÕS § 1043 ja 1045 komm-d. – P. Varul jt (koost). Võlaõigusseadus III. 8. ja 10. osa (§-d 619-916 ja 1005-1067). Komm vlj. Tallinn: Juura 2009.

¹⁵⁰ K. Jürgenson. Pankrotiavalduse esitamise kohustust rikkunud isiku vastutus pankrotimenetluse raugemisel. Magistritöö. Tartu 2015.

¹⁵¹ V. Kõve. Varaliste tehingute süsteem Eestis. Doktoritöö. Tartu 2009, lk 308.

¹⁵² K. Saare jt (viide 19), lk 156, äärenr 709.

¹⁵³ Täpsemalt vt osahingute puhul ÄS § 187 lg 4 ja 5 ja aktsiaseltside puhul § 315 lg 4 ja 5.

kohustuse (kaitsenormi) rikkumise korral kolmandate isikute nagu osäühingu võlausaldaja või osaniku ees.¹⁵⁴ Nimetatud vastutuse sisuks on kahju hüvitamise kohustus.¹⁵⁵ Seejuures ei ole osäühingu võlausaldajal reeglina võimalik esitada juhatuse liikme vastu neid nõudeid, mis tulenevad võlausaldaja ja osäühingu vahelistest võlasuhetest ja juhatuse liikme käitumise eest osäühingu huvides või viimase kohustusi täites vastutab reeglina vaid osäühing ise.¹⁵⁶ Vastutusega seoses on antud juhul asjakohane peamiselt vastutus pankrotiavalduse esitamise kohustuse rikkumise eest.

Seadusest tuleneva kohustuse rikkumisega kaasneb juhatuse liikme otsevastutus osäühingu võlausaldaja ees juhul, kui rikutud normi eesmärk oli kaitsta võlausaldajat vastava kahju eest. Seega peab vastutuse realiseerumiseks juhatuse liige olema rikkunud osäühingu võlausaldaja kaitseks kehtestatud normi ehk täitma konkreetset kohustust isiklikult selleks, et võlausaldajal ei tekiks kahju.¹⁵⁷ Kohtupraktikas ja õiguskirjanduses on tuvastatud, et pankrotiavalduse esitamise kohustuse eesmärk on esmalt tagada osäühingu vara võimalikult suures ulatuses säilimine ja seeläbi ka osäühingu võlausaldajate nõuete võimalikult suures ulatuses rahuldamine.¹⁵⁸ Selle kohustuse eesmärk on samuti ka tagada, et sisuliselt maksejõuetu äriühing ei osaleks edasi majandustegevuses, mille käigus tekkivaid kohustusi ta täita ei suuda.¹⁵⁹

Riigikohus on mitmes lahendis konkreetselt ÄS § 180 lg-st 5¹ tuleneva pankrotiavalduse esitamise kohustuse kohta öelnud, et see kohustus on võlausaldajate kaitseks kehtestatud ja selle rikkumisel võib äriühingu juhtorgani liige vastutada VÕS § 1043 ja § 1045 lg 1 p 7 alusel.¹⁶⁰ Nimetatud alusel saab võlausaldaja nõuda kahju hüvitamist otse endale. Muudel juhtudel tuleb kõne alla ka vastutus heade kommete vastase tahtliku käitumise eest VÕS § 1045 lg 1 p 8 järgi.¹⁶¹ VÕS § 1043 kohaselt vastutab juhatuse liige osäühingu võlausaldaja ees viimasele õigusvastaselt tekitatud kahju eest juhul, kui ta on kahju tekitamises süüdi või vastutab kahju tekitamise eest vastavalt seadusele. VÕS § 1045 lg 1 p 7 kohaselt on kahju tekitamine õigusvastane eelkõige siis, kui see tekitati seadusest tulenevat kohustust rikkuva käitumisega ja p 8 kohaselt heade kommete vastase tahtliku käitumisega.

Kahju õigusvastasest tekitamisest tuleneva nõude tõendamiskoormis jaguneb selliselt, et võlausaldaja peab tõendama, et kostja on juhatuse liikmena rikkunud võlausaldaja kaitseks

---

¹⁵⁴ K. Saare jt (viide 19), lk 157, äärenr 710.

¹⁵⁵ *Ibid*, lk 157, äärenr 710.

¹⁵⁶ *Ibid*, lk 157, äärenr 710.

¹⁵⁷ RKTko 3-2-1-188-12 p 12.

¹⁵⁸ K. Saare jt (viide 19), lk 179, äärenr 850 jj.

¹⁵⁹ RKTko 3-2-1-188-12 p 12, 3-2-1-150-09 p 11.

¹⁶⁰ Nt RKTko 3-2-1-166-14, p 12; RKTko 3-2-1-191-12, p 17; RKTko 3-2-1-188-12, p 12; RKTko 3-2-1150-09, p 10-11; RKTko 3-2-1-79-05, p 12.

¹⁶¹ K. Saare jt (viide 19), lk 179, äärenr 846.

kehtestatud õigusnormi ja et talle on sellise rikkumise tõttu tekkinud kahju (RKTko 3-2-1-143-16 p 15). Juhatuse liikme deliktilise otsevastutuse koosseis on seega järgnev: objektiivne teokoosseis (tegu, kahju ja põhjuslik seos), õigusvastasus, süü.¹⁶² Riigikohus on asjas nr 3-2-1-166-14 tõendamiskoormise kohta öelnud, et „Kahju õigusvastasest põhjustamisest tuleneva deliktilise vastutuse kohaldamiseks peab hageja tõendama kostja teo, kahju, põhjusliku seose kostja teo ja kahju vahel ning teo õigusvastasuse. Kui hageja on tõendanud, et kostja põhjustas õigusvastaselt kahju, siis vabaneb kostja vastutusest, kui ta tõendab oma süü puudumise.“¹⁶³ Süü vastutuse alusena on sätestatud VÕS § 1050 lg-s 1. Kostja vabaneb ka vastutusest, kui ta tõendab, et esineb mõni seaduses (eelkõige VÕS § 1045 lg 2 p-des 1-4) sätestatud õigusvastasust välistav asjaolu.¹⁶⁴

Võlausaldaja peaks tõendama peale pankrotiavalduse esitamise kohustuse rikkumise ka seda, et pankrotiavalduse mitteõigeaegse esitamise tagajärjel halvenes osahingu võlausaldaja olukord võrreldes sellega, kui juhatuse liige oleks õigeaegselt esitanud avalduse osahingu pankroti väljakuulutamiseks.¹⁶⁵ Kahju hüvitamise nõue on võimalik esitada nimetatud varaliste olukordade vahe suuruses.¹⁶⁶ Pankrotiavalduse esitamise kohustuse rikkumisega tekitatud kahju puhul eristatakse nn vanu võlausaldajaid, kellel oli nõue olemas juba püsiva maksejõuetuse tekkimise hetkel ning nn uusi võlausaldajaid, kellel tekkis nõue pärast püsiva maksejõuetuse tekkimist.¹⁶⁷ Uue võlausaldaja kahjuna on käsitatav kogu negatiivne kahju (usalduskahju), st võlausaldaja tuleb kahju hüvitamise tulemusel asetada olukorda, milles ta oleks olnud, kui ta poleks püsivalt maksejõuetu osahinguga tehingut teinud.¹⁶⁸

Seevastu ei võimalda Riigikohtu praktika kohaselt pelgalt hoolsuskohustuse rikkumine võlausaldajal nõuda juhatuse liikmelt kahju hüvitamist VÕS § 1043 ja § 1045 lg 1 p 7 alusel, kuna AS § 187 lg 1 kaitse-eesmärgiks on kaitsta osahingut, mitte osahingu võlausaldajaid.¹⁶⁹ Siinkohal oleks ehk võimalik tsiviilõiguslikus regulatsioonis midagi muuta, et võlausaldajate huvid oleks rohkem kaitstud ka juba juhatuse liikme hoolsuskohustuse rikkumise korral, kuid see jääb käesoleva töö piiridest välja.

2015. aastal kuulutati välja 132 äriühingu pankrot ning 276 menetlust lõppes raugemisega.¹⁷⁰ Samal ajal oli 2015. ja 2016. aastal maksejõuetusega seotud võlausaldajate kahjunõuetes

---

¹⁶² RKTko 3-2-1-62-13 p 12.

¹⁶³ RKTko 3-2-1-166-14, p 12; RKTko 3-2-1-30-07, p 10.

¹⁶⁴ RKTko 3-2-1-143-16 p 15; 3-2-1-69-15 p 12.

¹⁶⁵ K. Saare jt (viide 19), lk 179, äärenr 851.

¹⁶⁶ *Ibid*, lk 179, äärenr 851.

¹⁶⁷ *Ibid*, lk 180, äärenr 852

¹⁶⁸ L. Tolstov (viide 99), lk 59-63.

¹⁶⁹ RKTko 3-2-1-150-09, p 12.

¹⁷⁰ Creditinfo paneeluuring, lk 5.

juhtorgani liikmete vastu vaid kümme kord lõpplahendit. Peamisteks põhjusteks, miks nõuete esitamisest loobutakse, on tõenäoliselt suur kulurisk, tõendamisprobleemid ning kohustusi rikkunud juhatuse liikmete sagedane varatus.¹⁷¹ M. Varusk on kirjutanud, et äriühingu varatuse korral ei jõuta pankrotimenetluses kohtuotsuseni ja kui selleni ei jõuta, siis ei kohaldu ka äriühingu juhatuse liikmete tsiviilvastutus ja seega jääb järgi vaid karistusõiguslik vastutus.¹⁷² Kuna karistusõiguslik vastutus enam kõne alla ei tule, tekib küsimus juhatuse liikme vähesest vastutusest, millele osutati ka eelnevalt käsitletud maksejõuetusmenetluse tõhususe uuringus.

2015.-2016. aastal algatatud menetlustest, kus võlausaldajad esitasid juhatuse liikme vastu kahjunõude VÕS § 1045 lg 1 p 7 alusel, enamikel juhtudel nõuet ei rahuldatud. Näiteks jäi Ringkonnakohtu 19.08.2015. a otsusega asjas nr 2-11-49589 võlausaldajate hagi rahuldamata. Hagejate hinnangul tekitas kostja neile kahju sellega, et jättis osaühingu juhatuse liikmena pankrotiavalduse õigeaegselt esitamata ja jättes osaühingu raamatupidamise korraldamata. Kohtute sõnul ei leidnud see tõendamist, et juhatuse liige oleks oma seadusest tulenevaid kohustusi rikkunud. Sarnase hagi puhul asjas nr 2-15-10824 jäi hagi rahuldamata, sest kohtud leidsid, et ei ole piisavalt tõendatud, et kostja poolt pankrotiavalduse õigeaegse esitamise korral oleks hagejal õnnestunud saada võlgnikult müüdüd kauba eest tasu kätte. Seega jäi kohtute arvates tõendamata põhjuslik seos. Ka asjas 2-12-12342 jäi hageja nõue rahuldamata põhjusel, et tuvastamata jäi põhjuslik seos, täpsemalt see, et võlausaldaja tegi enda otsuse hagejale raha üle kanda kõnealuse majandusaasta aruande põhjal.¹⁷³ Asjas nr 2-14-55453 leidsid kohtud, et äriühing ei olnud püsivalt maksejõuetu, kuna kostja lükkas selle ümber andmetega, mis viitasid äriühingu majandusliku seisundi paranemisele. Seega isegi kui võlausaldajad otsustavad nõude esitada, ei taba neid tõendamisprobleemide tõttu sageli edu.

Arvestades, et kuigi teoreetiliselt on võimalik juhatuse liikme otsevastutus võlausaldajate ees ja kohtupraktika on andnud ka selged suunised, kuidas seda saavutada, siis praktikas ei ole see tõendamisprobleemide tõttu väga kerge. Sellisel juhul ei toimu kannatanule deliktiõiguslikult tekitatud kahju heastamine ning kahju õigusvastase tekitamise juhtumite välistamine tulevikus (eri- ja üldpreventsioon), mis on deliktiõiguse eesmärkideks.¹⁷⁴ Juba püsiva maksejõuetuse aega on väga keeruline tuvastada, eriti võlausaldajal, kel pole sama palju andmeid kui näiteks pankrotihalduril. Samuti äriühingute sagedase varatuse tõttu ei oleks võlausaldajatel ratsionaalne rohkem raha kulutada vara kättesaamiseks, mille kättesaamise tõenäosus on väike.

---

¹⁷¹ K. Jürgenson, lk 30.

¹⁷² M. Varusk, p 193.

¹⁷³ See asi jõudis ka Riigikohtusse – tsiviilasi nr 3-2-1-69-15.

¹⁷⁴ M. Käerdi, T. Tampuu (viide 149), VÕS 53. ptk/1.

Deliktiõiguse eesmärkideks on kannatanule deliktiõiguslikult tekitatud kahju heastamine ning kahju õigusvastase tekitamise juhtumite välistamine tulevikus (eri- ja üldpreventsioon). Deliktiõiguse eesmärk ei ole kahju tekitaja karistamine ega temalt õigusrikkumise teel saadud tulu äravõtmine.¹⁷⁵ Seega isegi kui deliktiõiguslikud meetmed oleks efektiivsed, ei täida juhatuse liikme deliktiõiguslik vastutus siiski neid ülesandeid, mis on vaid karistusõigusel.

Peale deliktiõigusliku vastutuse on olemas veel pankrotiõiguslik vastutus, mis väljendub PankrS-is sätestatud spetsiifilistes õiguskaitsevahendites, nt. aresti või ärikeelu kohaldamine võlgniku suhtes.¹⁷⁶ PankrS § 91 lg 2 kohaselt võib kohus juriidilisest isikust võlgniku pankroti korral määrata, kes PankrS § 19 lõigetes 1 ja 3 nimetatud isikutest¹⁷⁷ ei või pankrotimenetluse lõpuni olla ettevõtja, juriidilise isiku juhtorgani liige, juriidilise isiku likvideerija ega prokurist. PankrS § 91 lg 3 on aga asjakohasem, sest selle kohaselt, kui võlgnik või PankrS § 19 lõigetes 1 ja 3 nimetatud isik on süüdi mõistetud jõustunud kohtuotsuse alusel pankroti- või täitemenetluselase kuriteo, maksualase kuriteo või karistusseadustiku §-des 380 ja 381¹ nimetatud kuriteo toimepanemises, võib kohus pankrotimenetluse lõpetamisel määrata, et käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud ärikeeld kehtib füüsilisest isikust võlgniku või PankrS § 19 lõigetes 1 ja 3 nimetatud isiku kohta ka kolme aasta jooksul pärast pankrotimenetluse lõppu. Seega eeldab sellise ärikeelu kohaldamine kõigepealt pankrotimenetlust ning ärikeelu kehtivuseks ka pärast pankrotimenetlust veel ka kuriteo eest süüdimõistmist. Kuna KarS § 380 ehk osanike, aktsionäride ja tulundusühistu liikmete koosoleku kokku kutsumata jätmise samuti dekriminaliseeriti, kohaldub säte vaid KarS § 381¹ ehk raamatupidamise kohustuse rikkumise korral. Tegemist ei ole seega enamikel juhtudel alternatiiviga kriminaalõiguslikule vastutusele.

P. Manavald on kirjutanud, et kuigi on kehtestatud tsiviil- ja kriminaalvastutus pankrotiavalduse esitamisega viivitamise eest, pole efektiivseid meetmeid leitud. Seda näitab raugevate pankrottide suur arv. Tema sõnul ei piisa aga majanduslike otsuste mõjutamiseks sageli vaid õiguslikest vahenditest, vaja on majanduslikke stiimuleid teistsuguse otsuse tegemiseks või otsustamise kiirendamiseks. Praegusel ajal ei ole võlgnikul huvi menetluse varajase alustamise vastu, sest tal ei ole tegelikult võimalik ümberjaotatavatest ressurssidest osa saada, ajal, kus domineerivaks maksejõuetusmenetluseks on likvideeriv pankrotimenetlus (mitte võlgniku reorganiseerimisele suunatud menetlus).¹⁷⁸ Manavaldi sõnul võiks eeldatavalt

---

¹⁷⁵ M. Käerdi, T. Tampuu (viide 149), VÕS 53. ptk/1.

¹⁷⁶ P. Varul. Võlgniku vastutus pankroti korral, lk 449.

¹⁷⁷ Nendeks on PankrS § 19 lg-te 1 ja 3 kohaselt juhtorgani liige, likvideerija, täisühingu osanik, usaldusühingu täisosanik, vähemalt 1/10 suurusel osalust omav osanik või aktsionär, prokurist ja raamatupidamise eest vastutav isik.

¹⁷⁸ P. Manavald, lk 137, 138, 154.

olukorda parandada menetluste kataloogi laiendamise.¹⁷⁹ Ka käesoleva töö autor peab võimalikuks, et lahendus probleemile võib leiduda majanduslike stiimulite tekitamises ja menetluste kataloogi laiendamises. See küsimus leiab loodetavasti lahenduse maksejõuetusõiguse revisjoni käigus.

Ühe võimaliku lahenduse on välja pakkunud Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda, kes leidis samuti, et puudub tõhus sanktsioon, mis kallutaks juhatuse liikmeid pankrotiavalduse esitamise kohustuse rikkumisest hoiduma või heastaks kohustuse rikkumise negatiivse mõju. Seetõttu tegi Koda ettepaneku, et PankrS § 23 lg-t 4 muudetakse selliselt, et „kui pankrotiavalduse menetlus lõpetatakse raugemisega pankrotti välja kuulutamata ja võlgniku varast ei jätku ajutise halduri tasu ja kulutuste hüvitamiseks, siis eeldatakse, et pankrotiavaldus on jäetud õigeaegselt esitamata. Sellisel juhul mõistab kohus ajutise halduri tasu ja hüvitatavad kulutused välja solidaarselt võlgnikult ja isikutelt, kes on oma kohustusi rikkudes jätnud pankrotiavalduse õigeaegselt esitamata. Isik kelle vastu nõue esitatakse, peab vaidluse korral tõendama, et ta ei ole pankrotiavalduse õigeaegse esitamata jätmisega oma kohustusi rikkunud. /.../“. Säte looks „iseseisva ja suhteliselt piiratud vaidlustamise võimalusega nõude aluse juhatuse liikmete vastu olukorras, kus nende juhitud äriühingu varast ei piisa isegi selleks, et äriühingus toimunud kontrollida ja analüüsida ning nõuete esitamise aluste ilmnmisel neid nõudeid reaalselt esitada.“¹⁸⁰ Kui selline ettepanek osutub vastuvõetavaks, on vähemalt saavutatud võlausaldajate huvide efektiivsem kaitse tsiviilõiguses. Mida paremini on võlausaldajate huvid kaitstud muude kui karistusõiguslike meetmetega, seda vähem on ka karistusõiguslikke meetmeid tarvis.

On ka mõeldav, et võlausaldajate huvide efektiivseks kaitseks peaks juhatuse liikmete tsiviil- ja kriminaalvastutus eksisteerima koos. M. Vutt on Riigikohtu 2008. aasta pankrotimenetluse raugemiste analüüsis välja toonud, et igasugused ühinguõiguslikud kaitseabinõud, sealhulgas võlausaldajate huvide kaitseks kehtestatud normid muutuvad mõttetuks, kui ilmneb, et nende normide eesmärgid ei realiseeru teiste õigusvaldkondade toel.¹⁸¹ Seega võiks pankrotiavalduse esitamise kohustus iseenesest KarSis olemas olla lisaks tsiviilõiguslikele vahenditele, et tagada võlausaldajate huvide parem kaitse. Teisalt ei peaks riik karistama kõiki tegusid, mistõttu ei

---

¹⁷⁹ *Ibid*, lk 138.

¹⁸⁰ Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda ettepanekud pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmiseks. Lisa 1. 27.08.2015. – Arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kpk_ettepanekud_lisa.pdf (01.05.2017), lk 10.

¹⁸¹ M. Vutt. Pankrotimenetluse raugemise kohtupraktika analüüs. Riigikohus. Õigusteabe osakond. Tartu: 2008, lk 24.

pruugi karistusõiguslikud meetmed olla vajalikud, kui parandatakse võlausaldajate tsiviilõiguslikku positsiooni.

2.3. Dekriminaliseerimise põhjendatus kohtupraktika põhjal

Eelnõu seletuskirja kohaselt tunnistati KarS § 385¹ kehtetuks ka kohtupraktikast tulenevalt, täpsemalt põhjusel, et „Riigikohtu lahendite 3-1-1-85-11 ja 3-1-1-49-11 valguses on 385¹ tõendamine nii kohtueelses kui ka kohtumenetluses muutunud ülimalt keeruliseks (viidatud Riigikohtu suuniste valguses tuleks alati määrata keerukas ja aeganõudev maksujõuetuse tekkimise hetke tuvastamiseks ekspertiis). /.../ Seda enam, et maksejõuetuse tekkimise hetke tuvastamine eeldab kriminaalmenetluslikult oluliselt kõrgemat tõendamiskoormist kui pankrotimenetluses, lisaks tekib küsimus tahtlusest (vt taas ülal viidatud RK otsused, eriti n-ö mikroettevõtja kriteerium, mille rakenduspraktika võib viia tulevikus täiesti ennustamatute tulemusteni)“¹⁸²

Selleks, et analüüsida nimetatud põhjendust, tuleks vaadata lähemalt, mida Riigikohus viidatud lahendites ütles. Riigikohus selgitas asjas nr 3-1-1-49-11, et „selleks, et kindlaks teha, kas äriühingust võlgnik on teatud hetkel muutunud objektiivselt püsivalt maksejõuetuks, tuleb anda terviklik hinnang tema varalisele seisundile ja majandustegevuse tõenäolisele tulevikuperspektiivile“ (otsuse p 17). Kolleegium leidis, et „võlgniku objektiivne püsiv maksejõuetus on ilmne, kui tema majanduslikku olukorda iseloomustavad andmed on sellised, mis annavad objektiivsele ja asjatundlikule kõrvalseisjale alust pidada võlgnikku püsivalt maksejõuetuks. Sellise hinnangu andmisel tuleb lähtuda informatsioonist, mis oli kättesaadav maksejõuetuse väidetava ilmnemise ajal (nn *ex ante* hindamine). Näiteks ei saa võlgniku maksevõimet tagantjärele hinnates võtta arvesse selliseid tehnoloogia arengus või tooraine hinnas toimunud olulisi muutusi, mis mõjutasid võlgniku äriplaani realiseerumist, kuid mis hinnataval ajahetkel ei olnud mõistlikult ettenähtavad.“ (p 18).

Kolleegium tõi välja, et üldjuhul ei ole võlgniku püsivat maksejõuetust võimalik tuvastada üksnes mõne raamatupidamisliku näitaja – sh netovara seisundi või kahjumi suuruse – alusel. Et kindlaks teha, kas äriühing oli mingiks ajaks muutunud objektiivselt püsivalt maksejõuetuks, tuleb hinnata kõiki võlgniku majanduslikku olukorda mõjutavaid olulisi asjaolusid kogumis, keskendumata vaid ühele kriteeriumile või näitajale. Lisaks netovarale tuleb kohtu sõnul analüüsida ka teisi raamatupidamisandmeid, samuti võlgniku äriplaani perspektiivikust. Samas märkis kohus, et positiivsetele tulevikulootustele tuginedes on võlgniku püsivat maksejõuetust

---

¹⁸² Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (554 SE) juurde.

võimalik eitada siiski vaid juhul, kui esinevad konkreetsed asjaolud, mis annavad objektiivsele kõrvaltvaatajale alust pidada võlgniku finantsseisundit normaliseeriva tulevikustsenaariumi realiseerumist tõenäoliseks.¹⁸³

Seoses tahtlusega selgitas Riigikohus, et piisab, kui isik saab üldjoontes aru, et võlgnik ei ole enam võimeline oma kohustusi täitma ja et tõenäoliselt on selline seisund püsiv. Pankrotiavalduse esitamata jätmise tahtlikkust ei välista asjaolu, et isik pole teadlik võlgniku pankrotiavalduse esitamise kohustusest, samuti ei ole oluline, et isik oleks teadlik püsiva maksejõuetuse täpsest õiguslikust sisust (p 23). Toimepanija tahtluse tuvastamisel on aga oluline silmas pidada ka tema teadmisi, oskusi ja kogemusi seoses äriühingu juhtimise ja raamatupidamisega. Seetõttu ei saa sellest, et juhatuse liikmele on kättesaadavad äriühingust võlgniku püsivale maksejõuetusele viitavad raamatupidamisandmed, alati automaatselt järeldada, et tal oleks olemas tahtluseks vajalik teadmine äriühingu püsivast maksejõuetusest. Tähtis on kindlaks teha, et toimepanija sai ka tegelikult aru, millises majanduslikus olukorras võlgnikust äriühing oli. Kohus leidis, et „eriti nn mikroettevõtete puhul ei saa pidada enesestmõistetavaks juhatuse liikme võimet raamatupidamisandmeid sügavuti mõista“ (p 24).

Siin ongi tegemist n-ö mikroettevõtja kriteeriumiga, mis eelnõu seletuskirja autorite arvates võis viia tulevikus ennustamatute tulemusteni. Käesoleva töö autori arvates juhtuks see vaid siis, kui seda n-ö mikroettevõtja kriteeriumit hakataks valimatult ilma kriitikata kohaldama kõikide mikroettevõtjate suhtes, arvestamata konkreetse ettevõtja tegelikke teadmisi, mida Riigikohus ilmselt ei mõelnud, kuna rõhutas, et tähtis on kindlaks teha, kas toimepanija tegelikult aru sai, millises majanduslikus olukorras võlgnik oli. Arvestades ka seda, et majandusaasta aruanne, sh bilanss, tuleb juhatuse liikmel kinnitada kord aastas, ei ole juhatuse liikmel kohustust olla igal ajahetkel kursis ettevõtte maksevõime seisuga. Ka P. Manavald on kirjutanud, et kuigi võlgniku maksevõime analüüs on tegevus, millega iga juriidilise isiku juhtkond peaks tegelema pidevalt, siis paraku näitab praktika, et seda ei tehta.¹⁸⁴ Samuti juhib P. Manavald tähelepanu sellele, et kuna aastaaruande koostamiseks, kinnitamiseks ja äriregistrile esitamiseks on juhatusel aega 6 kuud pärast majandusaasta lõppu, on aastaaruande maksevõime probleemide analüüsimiseks liiga hiline teabeallikas.¹⁸⁵ Sellele on juhtinud tähelepanu ka Euroopa Komisjoni eksperdid.¹⁸⁶ Asjaolu, et juhatuse liige ei analüüsi pidevalt

---

¹⁸³ RKKKo 3-1-1-49-11 p-d 19-21.

¹⁸⁴ P. Manavald, lk 138.

¹⁸⁵ P. Manavald, lk 138.

¹⁸⁶ Best Project on Restructuring, Bankruptcy and a Fresh Start. Final Report of the Expert Group. September 2003. European Commission Enterprise Directorate-General. Available: <https://www.iiiglobal.org/sites/default/files/EuropeanUnionProjectonRestructuringReportofExperts.pdf> (01.05.2017), lk 11.

oma juhitava äriühingu maksevõimet, ei anna alust aga järeldada, et pankrotiavalendus jäeti tahtlikult esitamata.

Tulles tagasi otsuse juurde asjas nr 3-1-1-49-11, ei saa tähelepanuta jätta veel kolleegiumi seisukohta et „olukorras, kus raamatupidamisandmed viitavad võlgniku püsivale maksejõuetusele, kuid võlgniku pankrotiavalduse esitamata jätmises süüdistatav isik väidab, et tal oli vaatamata sellele põhjendatud alus arvata, et äriühing ei ole tegelikult püsivalt maksejõuetu, peab ta enda väite aluseks olevaid asjaolusid ise tõendama või vähemalt looma menetlejale reaalse võimaluse neid asjaolusid kontrollida. Riigikohus on ka varem leidnud, et KrMS §-s 7 ette nähtud süütuse presumptsioonist tulenev tõendamiskoormis ei välista teatud juhtudel tõendamiskoormise üleminekut süüdistatavale” (p 25). Seega pehmendas Riigikohus pisut eelnevalt väljendatud seisukohta, et raamatupidamisandmetest ei saa alati järeldada, et juhatuse liikmel oli tahtluseks vajalik teadmine äriühingu püsivast maksejõuetusest. Tahtluse puhul on kahtlemata tegemist väga keerulise asjaoluga, mida tõendada ja see, et teatud juhtudel ei ole välistatud tõendamiskoormise üleminek, ei pruugi olukorda menetleja jaoks piisavalt parandada. Samas ei saagi ja ei tohiksi tõendamiskoormist tulenevalt süütuse presumptsioonist palju lihtsamaks muuta.

Nagu näha, siis ekspertiisi küsimust antud lahend ei puudutanud. Seda selgitas Riigikohtu kriminaalkolleegium teises viidatud otsuses, täpsemalt 14. detsembri 2011. a otsuses asjas nr 3-1-1-85-11. Riigikohus viitas selles lahendis asjas nr 3-1-1-49-11 selgitatud kriteeriumidele, kuidas tuvastada püsivat maksejõuetust. Otsuse punktis 34 leidis kolleegium, et ajutise pankrotihalduri aruande järelduslik osa on lubamatu tõend, sest see pole koostatud eksperdi poolt. Mitteõiguslikele eriteadmistele rajanevad järeldused on kriminaalmenetluses lubatav tõend vaid juhul, kui sellised järeldused on tehtud ekspertiisi raames (nagu Riigikohus on selgitanud ka oma 18. detsembri 2006. a otsuse kriminaalasjas nr 3-1-1-82-06 punktis 12). Kolleegium leidis, et osas, mis ei sisalda hinnangut OÜ W maksejõuetuse kohta, on ajutise pankrotihalduri aruanne käsitatav dokumentaalse tõendina. Samuti lubab KrMS § 109¹ lg 3 p 2 pankrotihalduri asjatundjana üle kuulata asjaolude osas, mille kohta ta oskab anda selgitusi oma eriteadmiste tõttu, kui see on vajalik tõendamiseseme asjaolude paremaks mõistmiseks. Kolleegium selgitas, et asja uuesti arutaval kohtul tuleb tuvastada ka see, kas OÜ W maksejõuetus oli alaline ja otsustada, kas selle kindlakstegemiseks on vaja määrata ekspertiis (p 35).

Erinevalt eelnõu seletuskirjas väidetust, ei lugenud autor eelnevast välja, et maksejõuetuse tuvastamiseks tuleb alati määrata ekspertiis. Siinkohal tuleb nõustuda hilisema Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 4. detsembri 2014. a otsusega asjas nr 3-1-1-55-14, kus täpsustati, et

Riigikohus ei ole väitnud kriminaalasjades nr 3-1-1-85-11 ja 3-1-1-49-11, et püsiva maksejõuetuse tuvastamiseks on tarvis läbi viia ekspertiis. Kolleegium selgitas, et ekspertiis on nõutav siis, kui tõendamiseseme asjaolu tuvastamiseks on vaja vastata küsimusele, mille lahendamine on usaldusväärset võimalik üksnes mitteõiguslike eriteadmiste alusel. Seega tuleb ekspertiis teha juhul, kui teatud liiki mitteõiguslike eriteadmiste rakendamine võib anda tõendusteavet, mille tajumine või tähenduse mõistmine jääb väljapoole menetleja üldteadmiste piire (nt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 23. mai 2006. a otsus väärtetasjas nr 3-1-1-35-06, p 7.5 ja 29. novembri 2010. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-79-10, p 13.4).

Kohus leidis, et ei ole välistatud, et menetleja jõuab tema üldteadmiste piire ületavate järeldusteni ilma ekspertiisi tegemata, nt toetudes erialasele kirjandusele. Näiteks kui äriühingul on väga suured sissenõutavaks muutunud võlad, tal puudub vara või on see sisuliselt väärtusetu, äriühingule kuulunud vara viidi ühingust "välja" majanduslikus mõttes ebaratsionaalsel moel ja mingist toimivast äriplaanist või äritegevusest üldse (ja seega ka reaalsest raha teenimise võimalusest tulevikus) kõneleda ei saa, on võimalik, et kohus tuvastab püsiva maksejõuetuse vastava ekspertiisita, tuginedes kriminaalasjas kogutud muudele tõenditele. Kohus võib äriühingu maksejõuetuse kohta hinnangut andes tugineda ajutise pankrotihalduri aruandele kui dokumentaalsele tõendile osas, mis ei sisalda hinnangut võlgniku maksejõuetuse kohta (3-1-1-85-11 p 35) ning võimalik on ka tugineda lisadele, milles sisalduvad andmed erinevatest registritest ja pankadest, lepingute ära kirjad ning mitmed muud dokumendid (p 176). Samuti võib KrMS § 109¹ lg 3 p 2 alusel pankrotihalduri asjatundjana üle kuulata asjaolude osas, mille kohta ta oskab anda selgitusi oma eriteadmiste tõttu, kui see on vajalik tõendamiseseme asjaolude paremaks mõistmiseks (otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-85-11, p 32). Lisaks märkis Riigikohus, et isiku süüditunnistamine KarS § 385¹ järgi ei eelda püsiva maksejõuetuse tekkimise täpse kuupäeva kindlakstegemist (p 169).

Seega ei ole tingimata vaja teha ekspertiisi ka äriühingu püsiva maksejõuetuse tuvastamiseks, kuigi kohus nentis, et püsiva maksejõuetuse tuvastamine võib osutuda väga keeruliseks (3-1-1-49-11 p-d 17, 19 ja 21 ning 3-1-1-85-11 p 32) ja jääda seega väljapoole menetleja üldteadmiste piire, mistõttu teatud juhtudel on finantsekspertiisi läbiviimine siiski möödapääsmatu.¹⁸⁷ Eelnevast tulenevalt ei oldud KarS § 385¹ dekriminaliseerimise põhjendamisel kohtupraktikast tulenevalt päris täpsed. Samas arvestades, et ka Riigikohus nentis, et püsiva maksejõuetuse tuvastamine võib osutuda väga keeruliseks ja teatud juhtudel on finantsekspertiisi läbiviimine siiski möödapääsmatu, ei pruugi see dekriminaliseerimise põhjendatuse seisukohast midagi

---

¹⁸⁷ RKKKo 4.12.2014 nr 3-1-1-55-14, p 170-174.

muuta. Arvestades peatükis 2.2. selgitatud, on isegi tsiviilkohtumenetluses püsiva maksejõuetuse tuvastamine keeruline. Seetõttu tuleb nõustuda eelnõu seletuskirja autoritega, et kõrgema tõendamiskoormisega kriminaalmenetluses on selle tõendamine veelgi raskem. Sellest tulenevalt ei pruugi kriminaalmenetlus juba menetluslikus mõttes olla sobiv maksejõuetuse tuvastamiseks.

Tähelepanuväärne on ka see, mis on märgitud 554 SE seletuskirja lisa nr 2 KarS § 385¹ kehtetuks tunnistamise juures. Selle kohaselt: „Turvalisus: mõju puudub. Õiguskaitse tegevus: mõningane mõju. Sihtrühm: mõju puudub. Edaspidi pankrotiavalduse esitamata jätmist ei kriminaliseerita, samas on tegemist masust sõltuva kuriteoga, mida ohtralt registreeriti 2010 a 99 ja 2011 a 105. Seega mõjutab vastav muudatus majanduskuritegude koguarvu periooditi. Menetlusressurssi hoitakse nende kuritegude menetlemiseta jätmise arvelt kokku.“

Justiitsministeeriumi andmetel registreeriti Eestis aastatel 2003-2016 pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmist KarS § 385¹ alusel kokku 395 korda.¹⁸⁸ Võrreldes teiste pankrotikuritegudega esines pankrotiavalduse esitamata jätmise kohustuse rikkumist enne selle dekriminaliseerimist kõige rohkem (lähemalt ptk-s 3.1.). Selle dekriminaliseerimisega hoiti seega kahtlemata menetlusressursse kokku. Ka kohtupraktikat vaadates oli kõige suurem arv kohtulahendeid pankrotikuritegudest just pankrotiavalduse esitamata jätmise kohustuse rikkumise kohta. Pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmise ehk KarS § 385¹ kohta on Riigi Teataja andmetel Riigikohtu lahendeid 5, ringkonnakohtute lahendeid 14 ja maakohutute lahendeid 39.

See, et mingi kuriteo dekriminaliseerimisega hoitakse menetlusressursse kokku, ei ole iseenesest piisav põhjendus, miks midagi dekriminaliseerida. Samas on tervitatav, et võlausaldajate huvide raskema kahjustamise juhtumitele jääb rohkem menetlusressursse. Arvestades, kui keeruline ja aeganõudev on üldse kindlaks teha, millal juhatuse liige oleks pidanud pankrotiavalduse esitama, on võimalik, et paljudel juhtudel ei jäetud pankrotiavaldus esitamata mitte võlausaldajate huvide kahjustamise eesmärgil, vaid muudel põhjustel. Need muud põhjused, nt soov äriühingut veel päästa või teadmatus äriühingu maksevõimelisusest, ei ole aga miski, mille eest tuleks karistada. KarS §-st 385¹ ei tulnud eristus hukkamõistetava ja mitte hukkamõistetava tegevuse vahel selgelt välja. Etteheidetav tegu on siiski sisuliselt vara väljaviimine ettevõttest nii, et võlausaldajad jäävad oma rahast ilma. Pankrotiavalduse esitamata jätmine on vaid vahend, kuidas võlausaldajatele märkamatuult edasi tegutseda.

---

¹⁸⁸ A. Ahven jt (viide 95), lk 126.

Kuigi eelnevast alapeatükist tuli välja, et tsiviilõiguslikud meetmed ei ole piisavalt efektiivsed võlausaldajate huvide kaitsel, ei avaldanud KarS §-l 385¹ ilmselt samuti võlausaldajate huvidele mõju üldpreventiivse toime läbi, arvestades raugevate pankrottide suurt arvu. Karistusõiguse ülesanne ei ole karistada kõiki tegusid ega ka kõrvaldada tsiviilõigusliku regulatsiooni puudujääke. Võimalik, et pankrottide raugemise suurt arvu aitavad paremini vähendada maksejõuetusõiguse revisjoni käigus välja pakutud lahendused. Samuti on pahatahtliku pankroti puhul endiselt võimalik rakendada nt KarS §-i 201, 217² või § 384.¹⁸⁹ Seega kõiki asjaolusid arvesse võttes võib öelda, et tegemist oli seadusandja poolt põhjendatud otsusega.

---

¹⁸⁹ Viimasele on tähelepanu juhtinud ka M. Kairjak (viide 32), lk 636-637.

3. Teiste pankrotikuritegude dekriminaliseerimise võimalikkusest

3.1. KarS § 384 – maksejõuetuse põhjustamine

2016. aastal registreeriti Eestis 249 majanduskuritegu (KarS 21. peatüki alusel registreeritud kuriteod, v.a §-d 402¹-402⁴ ja k.a § 210 alusel kvalifitseeritud soodustuskelmused).¹⁹⁰ Aastatel 2006-2016 oli registreeritud majanduskuritegusid kokku 7492.¹⁹¹ 10% registreeritud majanduskuritegudest olid pankroti- ja täitemenetluselased süüteod.¹⁹²

Maksejõuetuse põhjustamist KarS § 384 alusel registreeriti aastatel 2003-2016 kokku 212 juhtumit.¹⁹³ Maksejõuetuse põhjustamist tuleb ette ca kümnekond juhtumit aastas. Selle koosseisu kohta ei ole kuigi palju Riigikohtu praktikat. Maksejõuetuse põhjustamise koosseisu ehk KarS §-i 384 on käsitletud 9-s Riigikohtu lahendis, k.a eelnevalt käsitletud asjas nr 3-1-1-49-11, kuid seda võlausaldajate ebavõrdse kohtlemise nurga alt, mis praeguseks on eraldi paragrahvis 384¹. Sätet on käsitletud veel lahendites nr 3-1-1-61-09, 3-1-1-90-11, 3-1-1-40-14, 3-1-1-52-14 ja 3-1-1-63-14. Peale selle on olemas ka üks Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend asjas nr 3-2-1-33-10, kus on nimetatud sätet mainitud. Maakohtute lahenditest on KarS §-i 384 puutuvaid lahendeid 27 ning ringkonnakohtute lahendeid 13.

KarS § 384 sisaldas enne 01.01.2015 võlausaldajate ebavõrdse kohtlemise teoalternatiivi. Riigikohtu lahendis nr 3-1-1-49-11 ongi selgitatud ühe võlausaldaja teisele eelistamisega seonduvat. Nagu ka peatükis 1.2 välja toodud, on tegemist lahendiga, kus kohus tõi välja, et võlausaldajate ebavõrdse kohtlemise eest karistamine selle sätte alusel oli õiguselguse aspektist ebaõnnestunud, kuna see toimus vaid juhtudel, kui sellega oli põhjustatud võlgniku maksevõime oluline vähenemine või maksejõuetus.

Nimelt selgitas kohus, et „kui KarS § 384 lg 1 teokirjeldusele vastava käitumise tagajärjel vähenevad võlgniku aktivad ja kohustused samas ulatuses või vähenevad kohustused suuremas mahus kui aktivad - s.t kui võlgniku vara tervikuna ei vähene -, ei saa rääkida ka võlgniku maksevõime vähenemisest“ (p 37). Seetõttu leidis kohus, et seadusandja on „seadnud sellise käitumise karistatavuse sõltuvusse tagajärjest, mida võlausaldajate põhjendamatult ebavõrdse kohtlemisega üldjuhul ei kaasne. Nii võlgniku maksevõime oluline vähenemine kui ka tema maksejõuetus eeldavad võlgniku vara väärtuse vähenemist. See, kui võlgniku olemasolevaid aktiivaid kasutatakse vaid osade võlausaldajate nõuete rahuldamiseks, samas kui teiste

---

¹⁹⁰ A. Ahven jt (viide 95), lk 77.

¹⁹¹ A. Ahven jt (viide 95), lk 77.

¹⁹² A. Ahven jt (viide 95), lk 78.

¹⁹³ A. Ahven jt (viide 95), lk 126.

võlausaldajate nõuded jäetakse põhjendamatult rahuldamata või rahuldatakse väiksemas ulatuses kui PankrS §-s 153 sätestatud jaotuspõhimõtte eeldaks, ei põhjusta üldjuhul võlgniku vara väärtuse vähenemist. Seda juba eelnevalt märgitud põhjusel, et võlausaldaja õigustatud ja sissenõutavaks muutunud nõude täitmise korral vähenevad sama summa võrra nii võlgniku rahaliselt hinnatavad õigused kui ka kohustused. Seega on võlgniku rahalise kohustuse täitmisel võlausaldajate põhjendamatult ebavõrdne kohtlemine, juhul kui see ei põhjusta võlgniku vara koguväärtuse vähenemist, küll PankrS § 109 lg-st 1 ja § 113 lg 1 p-st 2 tulenevalt ebaseaduslik, kuid mitte KarS § 384 lg 1 järgi karistatav. Kehtivas õiguses on sellises olukorras võimalik kohaldada üksnes pankrotiõiguslikku õiguskaitsevahendit - tagasivõitmist. Vastupidine seisukoht, mille kohaselt tuleks võlgniku maksevõime vähenemisega KarS § 384 lg 1 mõttes võrdsustada ka olukord, kus ühe või mitme võlausaldaja tuleb võlgniku varast jääb väiksemaks PankrS § 153 järgsest tulemist, ei oleks kooskõlas KarS § 2 lg-s 4 ette nähtud analoogiakeeluga.¹⁹⁴

Antud probleemi praeguses võlausaldajate ebavõrdse kohtlemise koosseisus enam ei saa tekkida, kuna KarS § 384¹ kohaldamine ei ole enam seotud võlgniku maksevõime vähenemisega, vaid võlgniku suutlikkuse vähenemisega rahuldada kahjustatud võlausaldajate nõudeid suurele kahjule vastava summa võrra või enam. See, mida Riigikohus ütles nimetatud lahendis võlausaldajate ebavõrdse kohtlemise kohta, leiab käsitlust KarS §-i 384¹ puudutava kohtupraktikaga seoses, kuna see ei ole enam aktuaalne seoses KarS §-ga 384, kuid KarS § 384¹ kohaldamisel on Riigikohtu selgitused ilmselt jätkuvalt asjakohased.

KarS §-ist 384 on juttu ka Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 5. detsembri 2014. a otsuses kriminaalasjas nr 3-1-1-52-14. Selle lahendiga muudeti senist KarS § 201 kohaldamise praktikat, kuid muudatus toimus seoses 2007. aastal KarS § 384 kohaldamisala laiendamisega (vt ka 3-1-1-63-14 p 12.1). Enne nimetatud muudatust oli Riigikohus leidnud, et osahingu vara saab omastada ka osanik, kellele kuulub ühingu ainukene osa, sest vastupidisel juhul puuduks juriidilise isiku võlausaldajate huvidel sisuliselt igasugune kaitse (Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 19. septembri 2005. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-74-05, p 19). Asjas nr 3-1-1-52-14 pidi kriminaalkolleegiumi kogu koosseis aga vajalikuks senist praktikat muuta, leides, et osahingu ainuosaniku süüditunnistamine ühingu vara omastamises ei ole võimalik (p 14).

Kolleegium põhjendas otsuse punktis 15 oma seisukohta sellega, et õiguslik regulatsioon on muutunud võrreldes sellega, milline oli regulatsioon asjas nr 3-1-1-74-05 otsuse tegemise ajal.

---

¹⁹⁴ RKKKo 3-1-1-49-11, p 39.

KarS § 384 kohaldamisala laiendamisega 2007. aastal muudeti karistatavaks ka juriidilise isiku võlausaldajate õiguste rikkumine. Enne sai § 384 alusel karistada vaid füüsilisest isikust võlgnikku. Kolleegium märkis veel, et „ka juhul, kui juriidilise isiku võlausaldajad ei saa oma õiguste kaitsel tugineda karistusõigusele, ei tähenda see, et nende huvid jäävad automaatselt õiguskaitseta, sest võlausaldajatel on võimalik kaitsta oma õigusi tsiviilõiguslike vahenditega“ (p 15).

Otsuses asjas nr 3-1-1-40-14 analüüsis Riigikohus väljaspool konkreetse kriminaalasja arutamise piire mh ka võlausaldajate ebavõrdset kohtlemist, mis karistusõiguse revisjonist alates ei ole enam KarS § 384 puhul asjakohane. Seega leiab see peamiselt käsitlust KarS § 384¹ kohtupraktika juures. Siinkohal väärib siiski märkimist, et otsuses kajastus jälle see, et võlgniku vara vähenemise eeldus KarS §-s 384 ei võimaldanud tegu, mis muidu oleks olnud võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine, antud sätte alusel karistada. Samuti märkis kohus, et juriidilisest isikust müüja juhatuse või seda asendava organi liikmed võivad kirjeldatud olukorras olla rikkunud võlgniku pankrotiavalduse esitamise kohustust KarS § 385¹ kohaselt. Jäeb üle vaid spekuloida, miks ei esitatud süüdistust ka nimetatud sätte alusel.

Asjas nr 3-1-1-90-11 tegi Riigikohtu kriminaalkolleegium 15. novembril 2011. a otsuse, milles mainis, et juhatuse liikme poolt äriühingu varast endale alusetute väljamaksete tegemine võib olla käsitatav äriühingu või viimase võlausaldajate vastu suunatud kuriteona—sõltuvalt asjaoludest nt omastamisena KarS § 201 alusel ja/või maksejõuetuse põhjustamisena KarS § 384 alusel (p 22.3).

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 24. septembri 2009. a otsuses asjas nr 3-1-1-61-09 leidis kohus, et vaatamata ametiseisundi kuritarvitamise koosseisu (KarS § 289) kehtetuks tunnistamisele vastab süüdistuses kirjeldatud tegu 15. märtsil 2007. kehtima hakanud KarS § 217² lg-s 1 ja KarS § 384 lg-s 1 ette nähtud kuriteokoosseisude tunnustele. Kolleegium leidis, et juhul kui tegu tõi kaasa suure varalise kahju tekkimise OÜ-le ja osaühingu maksejõuetuks muutumise, oleks see otsuse ajal kehtiva õiguse järgi kvalifitseeritav KarS § 217² lg 1 ja KarS § 384 lg 1 ideaalkogumina. Kolleegiumi sõnul „äriühingu juhatuse liikme poolt majanduslikult otstarbeka käitumise kohustust tahtlikult rikkudes äriühingule kahjuliku tehingu tegemine võib olla üheaegselt käsitatav nii teise isiku vara käsutamise ja teisele isikule kohustuse võtmise õiguse rikkumisena KarS § 217² lg 1 mõttes kui ka juriidilisest isikust võlgniku vara kahjustamisena (loovutamise või põhjendamatute kohustuste võtmise vormis) KarS § 384 lg 1 tähenduses“ (p 33). Kolleegium selgitas, et seadusandja hinnang teo karistamisväärsele ei muutunud, kui seadusandja otsustas, et tegu, mis seisneb juriidilise isiku juhatuse liikme poolt juriidilisele isikule teatud käitumisega kahju tekitamises ja sellega juriidilise isiku

maksejõuetuse põhjustamises, on alates 15. märtsist 2007 karistatav maksejõuetuse põhjustamisena KarS § 384 lg 1 järgi (mitte enam ametiseisundi kuritarvitamisega) (p 34.3).

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 16. veebruari 2015.a otsusest asjas nr 3-1-1-63-14 selgub, et kriminaalmenetlust alustati KarS § 217² lg 1, § 384 lg 1 ja § 381¹ lg 1 tunnustel. Lahendis on viidatud juba eelnevalt käsitletud otsusele asjas nr 3-1-1-52-14, milles Riigikohus muutis mh KarS § 384 kohaldamisala laiendamisele osutades KarS § 201 kohaldamise praktikat. Asjas nr 3-1-1-63-14 loeti muu hulgas liitkaristuse mõistmisel neeldumise põhimõttest lähtuvalt KarS § 384 lg 1 järgi mõistetud kergem karistus kaetuks raskeima karistusega KarS § 201 lg 2 p 2 järgi (p 15).

Seoses sellega, kas maksejõuetuse põhjustamise eraldi kriminaliseerimine on põhjendatud, tuleks ka vaadata seda, mil määral on §-s 384 kirjeldatud teod kaetud muude KarS sätetega. Maksejõuetuse põhjustamine ja varavastased süüteod ei konsumeeri teineteist, vaid moodustavad üldjuhul ideaalkogumi (KarS § 63 lg 1).¹⁹⁵ Kui võlgniku varalist seisundit kahjustab tema seaduslik esindaja või juhtorgani liige, mitte võlgnik ise, vastab toimepanija tegu paljudel juhtudel ka mõne varavastase süüteo koosseisule (nt §-d 201, 203, 217²). Erinevus on aga selles, et KarS §-ga 384 kaitstakse eeskätt võlausaldajate huve, seevastu varavastaste süütegude koosseisudega maksejõuetuse põhjustamise kontekstis võlgniku varalisi huve.

Oluline on ka see, et maksejõuetuse põhjustamise paragrahv ei ole varavastaste kuritegude suhtes erinorm. Karistusseadustiku kommenteeritud väljaandes on nenditud, et arvestades võrdlust varavastaste kuritegude sanktsioonidega ja pidades silmas KarS § 63 lg-s 1 sätestatud, töötab KarS § 384 juhtudel, mil teo toimepanija ei ole ise võlgnik, sageli tühikäigul. Siiski on sellel kuriteokoosseisul oluline roll olukordades, kus võlgniku varalise seisundi kahjustamine ei täida varavastase süüte koosseisu nt seetõttu, et juhtorgani liige tegutseb juriidilisest isikust võlgniku pädeva organi nõusolekul.¹⁹⁶ Nimelt on Riigikohus leidnud, et kui osaühingu juhatuse liige on ühtlasi selle osaühingu ainuosanik, ei saa juhatuse liiget osaühingu vara omastamise eest karistada, sest tal on varakäsituseks kõigi osanike nõusolek, mis on omistatav osaühingule kui vara omanikule.¹⁹⁷

Seega on maksejõuetuse põhjustamise koosseis eraldi siiski vajalik, kui leida, et võlausaldajate huve on vaja karistusõiguslikult kaitsta. Samas praktiliselt ei oma eraldi koosseis tähtsust nendel juhtudel, kui tegu kvalifitseerub ka mõne raskema sanktsiooniga varavastase süüteo alla, mistõttu loetakse maksejõuetuse põhjustamise eest mõistetud karistus kaetuks raskema

¹⁹⁵ RKKK 3-1-1-61-09 p 33; 3-1-1-90-11, p 22.3.

¹⁹⁶ L. Lehis, J. Sarv (viide 9), § 384/11.

¹⁹⁷ RKKK 3-1-1-52-14 p-d 13-17.

karistusega tulenevalt KarS § 64 1. lõikest. Näiteks on omastamise eest raskematel juhtumitel võimalik karistada kuni 5-aastase vangistusega võrreldes maksejõuetuse põhjustamisega, mille eest on võimalik saada kuni 3-aastane vangistus. Asja rikkumise või hävitamise eest karistatakse samuti kuni 5-aastase vangistusega. Ka usalduse kuritarvitamise eest karistatakse kuni 5-aastase vangistusega (§ 217² lg 1). See probleem laheneks, kui sanktsioon maksejõuetuse põhjustamise eest viidaks kooskõlla lähedaste kuritegude eest ette nähtud sanktsioonidega.

3.2. KarS § 384¹ – võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine

Võlausaldajate ebavõrdset kohtlemist § 384¹ alusel on registreeritud ühel korral (aastal 2016).¹⁹⁸ Arvestades, et KarS § 384¹ jõustus alles 01.01.2015, on selle kehtivusaeg olnud lühike. Siiski näitab see asjaolu, et sätte rakendusala ei ole kuigi ulatuslik.

Nimelt paragrahvi 2. lõike kohaselt karistatakse teo eest üksnes siis kui kohus on välja kuulutanud võlgniku pankroti või lõpetanud pankrotiavalduse menetluse raugemise tõttu pankrotti välja kuulutamata. Samuti ei saa selle kuriteo subjekt olla pankrotistunud võlgniku juhtorgani või seda asendava organi liige, sest PankrS § 35 lg 1 p 2 kohaselt läheb pankroti väljakuulutamisel võlgniku vara valitsemise õigus üle pankrotihaldurile. Kui juriidilisest isikust võlgniku juhtorgani või seda asendava organi liige rikub pankrotivara käsutamise keeldu, võib see olla karistatav varavastase süüteo.¹⁹⁹ Lisaks tähendab võlgniku kohustuse täitmine sätte mõistes üksnes võlgniku õiguslikult kehtivaid kohustusi, kuna võlgniku näilike või muul põhjusel kehtetute kohustuste täitmine moodustab mõne varavastase süüteo koosseisu (nt § 201) või on karistatav § 384 lg 1 järgi.²⁰⁰

Riigikohtusse ei ole praeguseks jõudnud ühtegi kaasust konkreetselt seoses KarS §-ga 384¹, peale selle, et juba eelnevalt nimetatud asjas nr 3-1-1-40-14 märkis kolleegium, et 1. jaanuarist 2015. jõustuva KarS § 384¹ järgi on aga võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine karistatav sõltumata sellest, kas ebavõrdse kohtlemise tagajärjel võlgniku vara tervikuna vähenes või mitte (p 106).

Esimeses ja teises astmes kokku on nimetatud sätte kohta tehtud 4 maakohtu määrust, kuid sedagi mitte kriminaalmenetluses, vaid pankrotiasjades. Näiteks tsiviilasjas nr 2-16-6489

¹⁹⁸ A. Ahven jt (viide 95), lk 126.

¹⁹⁹ L. Lehis, J. Sarv. (viide 9), § 384¹/4.

²⁰⁰ *Ibid*, § 384¹/5.

märkis kohus vastavalt PankrS § 28 lg-le 2 lahendis maksejõuetuse põhjuseks olnud rasked juhtimisvead. Nendeks oli nii ÄS § 171 lg-s 2 ja § 180 lg-s 5¹ sätestatud kohustuste rikkumine. Kohtu hinnangul vastas juhatuse liikmete tegevus KarS § 384 lg-s 1 ja § 384¹ lg-s 1 sätestatule. Kuna vahendeid pankrotimenetluse läbiviimiseks ei olnud ja ka võlausaldajad ei avaldanud pankrotimenetluse kulude tasumiseks soovi, lõpetati pankrotiavalduse menetlus pankrotti välja kuulutamata raugemisega. Sarnased maakohtu lahendid on tehtud asjades nr 2-16-3147, 2-15-5193, 2-15-4591, kus kohus tuvastas, et juhatuse liikmete käitumises esinesid KarS § 384¹ sätestatud kuriteo tunnused.

Enne seda, kui võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine eraldati KarS §-st 384 eraldi paragrahvi, käsitleti võlausaldajate ebavõrdse kohtlemise küsimust siiski mitmetes lahendites. Ilmselt on kriteeriumid, millal on tegemist võlausaldajate ebavõrdse kohtlemisega, siiski asjakohased ka KarS § 384¹ kohaldamisel.

Asjas nr 3-1-1-49-11 leidis kohus, et „võlgniku rahalise kohustuse täitmine on käsitatav ühe võlausaldaja teisele eelistamisena KarS § 384 lg 1 mõttes vaid siis, kui see on vastuolus PankrS §-s 153 sätestatud jaotuspõhimõtetega ja kahjustab PankrS § 109 tähenduses teiste võlausaldajate huve“ (p 31). Ühe võlausaldaja teisele eelistamisest on kohtu sõnul võimalik rääkida „üksnes juhul, kui täidetud kohustuse prioriteet täitmata kohustuse ees ei tulene vahetult seadusest, s.t täidetud nõue ei ole rahuldamata nõudest varasemas rahuldamisjärgus (PankrS § 153). Seega on ühe võlausaldaja teisele eelistamise esmaseks eelduseks see, et ühele võlausaldajale tasutakse võlg, kuid võlausaldajatele, kelle nõuded on varasemates järkudes või ka samas järjus, milles saaks olla rahuldatud võlgniku võlanõue, võlga ei tasuta. /.../ Küll võib ühe võlausaldaja teisele eelistamisega tegemist olla siis, kui pandipidajale eelisjärjekorras tasutud võlasumma ületab pandisummat või PankrS § 153 lg-st 2 tulenevat piirmäära.” (p 32).

Kohus selgitas, et „võlgniku rahaliste kohustuste täitmisel ühe võlausaldaja soodsam kohtlemine on käsitatav KarS § 384 lg 1 mõttes ühe võlausaldaja teisele eelistamisena vaid siis, kui selline eelistamine on pankrotiõiguslikult lubamatu. Kui pankrotiõiguslikult loetakse võlgniku mingi kohustuse täitmine õiguspäraseks ja põhjendatuks, ei saa võlgnikku ega tema juhtorgani liiget selle kohustuse täitmise eest ka karistada” (p 34). Sellega viitas Riigikohtu kriminaalkolleegium ka mitmetele tsiviilkolleegiumi lahenditele, kus on analüüsitud, millal on ühe võlausaldaja eelistamine teiste võlausaldajate huvide kahjustamine. Näiteks tõi kohus välja, et erinevate kohustuste täitmise olulisust tuleb võrrelda võlgniku majandustegevuse jätkamise seisukohalt (otsus asjas nr 3-2-1-63-09, p 11). Samuti, „kui äriühingu juhatuse liige valib sellise kohustuse täitmise, mis perspektiivis võib tagada äriühingu eksistentsi ja kõigi võlgade tasumise ning eeldusel, et juhatuse liige ei riku samaaegselt oma muid kohustusi, näiteks

kohustust esitada pankrotiavaldus, võib sellist käitumist pidada majanduslikult otstarbekaks. Samuti võib hinnata kohustuse, millega kaasneb viivise maksmise kohustus, täitmise eelistamist sellele, millega viivist ei kaasne. (Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 6. mai 2003. a otsus asjas nr 3-2-1-45-03, p 22.)“ (p 34).

Asjas nr 3-1-1-40-14 leidis Riigikohtu kriminaalkolleegium, et kinnistu müümine võib olla käsitatav ühe võlausaldaja (nt laenuandja) põhjendamatu eelistamisena teisele võlausaldajale (riigile) KarS § 384 lg 1 mõttes, kui riik maksuvõlausaldajana satub müügitehingu tõttu halvemasse olukorda, kui ta oleks PankrS § 153 järgi olnud sama kinnistu müümisel maksejõuetuks muutunud müüja pankrotimenetluses (p 105). Seda nt juhul, kui tasu, mis müüja kinnistu eest saab, seisneb osaliselt või täielikult selles, et ostja võtab üle müüja võlakohustuse kolmanda isiku ees, mistõttu ei pruugi müüjal puuduliku maksevõime korral pärast tehingut olla enam piisavalt vara selleks, et tasuda riigile tehingust tekkinud käibelt arvestatud käibemaksu (p 104). Riigikohus on selgitanud, et pankrotimenetluses müüdü kinnisasjalt käibemaksu tasumise kohustus on massikohustus PankrS § 148 lg 1 p 1 tähenduses, kuna see on tekkinud halduri tehtud tehingust tema ülesannete täitmisel. Seetõttu õnnestuks kinnistu müümisel müüja pankrotimenetluses riigil müügihinnalt arvestatav käibemaks sisse nõuda, samas kui kinnistu müümisel maksevõimetu müüja enda poolt, kaotab riik suure tõenäosusega võimaluse müügitehingult tekkinud käibemaksunõue reaalselt maksuma panna (p 105).

Eelneva põhjal on näha, et KarS § 384¹ puhul on seos pankrotiõigusega eriti tugev. Pankrotiõiguslikult on võlausaldajate võrdne kohtlemine tagatud näiteks tagasivõitmise sätetega (PankrS § 109 lg 1, §-d 110-114). Samas on praktikute arvates tagasivõitmine ebaefektiivselt reguleeritud, mistõttu on see mõnel juhul keeruline või ebaõnnestub.²⁰¹ Seetõttu on autori arvates suure kahju olemasolul karistusõiguslikud meetmed lisaks tsiviilõiguslikele põhjendatud. Olukorras, kus tagasivõitmine muutuks edukamaks, oleks põhjust uuesti hinnata ka antud KarSi sätte vajalikkust.

3.3. KarS § 385 – vara varjamine pankroti- ja täitemenetluses

Aastatel 2003-2016 registreeriti vara varjamist pankroti- ja täitemenetluses § 385 alusel 196 korda.²⁰² Vara varjamist pankroti- ja täitemenetluses tuleb ette ca kümnekond juhtumit aastas. Seoses KarS §-ga 385 (vara varjamine pankroti- ja täitemenetluses) ei leidnud autor ühtegi

²⁰¹ Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring, lk 12.

²⁰² A. Ahven jt (viide 95), lk 126.

Riigikohtu lahendit. Ringkonnakohtute lahendeid selle sätte kohta on 4 ning maakohutute lahendeid 41.²⁰³

Pole kindel, mis põhjustab seda, et nimetatud paragrahvi alusel jõuab kohtusse oluliselt vähem juhtumeid, kui neid on registreeritud. Põhjus võib olla selles, et vara varjamist on raske tõendada. Nimetatud neljast Ringkonnakohtu lahendist kaks olid kaebused Riigiprokuratuuri määruse peale, milles otsustati kriminaalmenetlus nimetatud sätte alusel lõpetada (Asjad nr 1-14-3761 ja 1-12-7071). Ringkonnakohus oli nendes asjades Riigiprokuratuuriga ühel meelel. Asjades nr 1-08-10799 ja 1-12-1955 jäi maakohu süüdimõistev otsus nimetatud sätte alusel jõusse. Karistusõiguse revisjoniga piirati sätte kohaldatavust suure ulatusega ja seega selle rakendatavust ilmselt veelgi rohkem.

Seega ei ole sätte praegusel kujul eriti sageli rakendust leidnud. Vaatamata eelnevale on autori hinnangul siiski oluline, et vara varjamine oleks kriminaliseeritud. Nimetatud tegu on karistatav erineval moel kõigis kolmes võrdluseks võetud riigis (lähemalt 4. ptk-s), mis viitab sellele, et teo kriminaliseerimise põhjendatus on laialt aktsepteeritud. Ka piiritletus suure ulatusega on põhjendatud sellest vaatepunktist, et sellisel juhul keskendutakse vaid kõige raskemate kuritegude menetlemisele. Seetõttu ei ole antud sätte puhul põhjust *ultima ratio* põhimõttest tulenevalt öelda, et seadusandja peaks mõtlema antud teo dekriminaliseerimisele, kuna tegemist on õigushüvesid ebaoluliselt kahjustava teoga. Teo vajalikkuse kasuks räägib ka see, et tegu kaitseb ka eraldi pankroti- ja täitemenetluse korra kohast toimimist, mistõttu ei kattu koosseisu otstarve teiste koosseisude otstarvetega.

3.4. Kokkuvõtvad järeldused

Sarnaselt pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmisele, tuleks ka teiste pankrotikuritegude puhul tulenevalt *ultima ratio* põhimõttest vaadata, mil määral piisab kas olemasolevatest karistusõiguse sätetest või tsiviilõiguslikest meetmetest, et pahatahtlikke pankrotte tõkestada ja võlausaldajate varalisi huve kaitsta.

Asjaolu, et eespool välja toodud statistika kohaselt saavad Eestis võlausaldajad pankroti korral võrreldes paljude teiste riikidega jaotisena vähem raha, annab alust arvata, et tsiviilõiguslikud meetmed ei ole samuti hetkel väga efektiivsed. Samas tegeletakse maksejõuetusõiguse süsteemi

---

²⁰³ Viimastest puudutavad osad hoopis KarS §-i 385¹, seega tegelik arv on väiksem.

muutmise ja maksejõuetusõiguse revisjoni käigus ja seetõttu on lootust, et tulevikus olukord muutub.

Näiteks tuleb kõne alla täiendavate alternatiivmeetmete võimaldamine, mis paneks võlgnikke hindama oma maksevõimet rahaliste raskuste ilmnemise varasemas staadiumis ja seeläbi ka varem tegutsema.²⁰⁴ Oluline roll on sellel, kes kannab maksejõuetusmenetluse kulud, kuna praegusel juhul jääb see sageli võlausaldajate kanda, kuid võlausaldajad ei ole huvitatud nende kandmisest.²⁰⁵ Lahendusena on välja pakutud, et tuleks teha äriühingute juhatuse liikmed vastutavaks (nt menetluskulude katmisel ja/või kehtestada sanktsioonid, kui ei esitata pankrotiavaldust netovara langemisel alla poole osa- või aktsiakapitalist) ja muuta piiranguid panditud vara müügist laekuva tulu kasutamisel menetluskulude katmiseks.²⁰⁶ Nimetatud sanktsioonid ei pea olema ilmtingimata karistusõiguslikud, pealegi pidas seadusandja juba vajalikuks KarS § 380 dekriminaliseerida, mis sätestas karistuse osanike, aktsionäride ja tulundusühistu liikmete koosoleku kokku kutsumata jätmise eest. Kulude kandmise oht võib mõjutada juhatuse liikmeid ettevõtte maksejõulisust tähelepanelikumalt jälgima ja vähendada juhatuse liikmete karistamatuse tunnet. Need ettepanekud võivad lahendada probleemi, et menetlused lõpetatakse paljudel juhtudel raugemisega, enne kui selgub, mis oli pankroti põhjuseks. Kui maksejõuetuse põhjuste tuvastamine muutub sagedasemaks, on ilmselt ka KarS § 384, § 384¹ ja § 385 praktikas paremini rakendatavad.

Nende kolme pankrotikuriteo puhul võib sarnaselt KarS §-ga 385¹ välja tuua mõningase kattuvuse teiste varavastaste süütegudega. Samas võib võlausaldajate huvide kaitset ja pankroti- ja täitemenetluse korrakohast toimimist pidada eraldi karistusõiguslikku kaitset väärivaks. Samuti on KarS §-d 384¹ ja § 385 seotud „suure kahju“ ja „olulise ulatuse“ mõistetega, mistõttu on tegemist juba niigi vaid raskematel juhtudel kohalduvate sätetega. Sellest tulenevalt ei saa öelda, et tegude kriminaliseerimine oleks *ultima ratio* põhimõtte alusel põhjendatud. Eelneva põhjal ei näe käesoleva töö autor lähiajal vajadust pankrotikuritegude täiendavaks dekriminaliseerimiseks.

---

²⁰⁴ P. Manavald, lk 146.

²⁰⁵ Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring, lk 49.

²⁰⁶ *Ibid*, lk 12.

4. Pankrotikuritegude regulatsioon Euroopas

4.1. Saksamaa

Saksa õigus tunnustab nii juriidilise kui füüsilise isiku maksejõuetust. Samas maksejõuetusega seotud kuritegusid saavad toime panna vaid füüsilised isikud. Juriidilised isikud saavad toime panna haldusrikkumisi. Need isikud, kes saavad nimetatud kuritegusid toime panna, on äriühingute juhatuse või nõukogu liikmed või likvideerija likvideerimismenetluses.²⁰⁷

Saksamaa kriminaalkoodeksis (*Strafgesetzbuch* ehk StGB)²⁰⁸ on maksejõuetuse olukorras toimepandud kuriteod 24. peatükis. StGB paragrahvi 283 kohaselt karistatakse kuni 5-aastase vangistuse või rahatrahviga isikut, kes seetõttu, et ta kohustused ületavad varasid või praeguse või eelseisva võimetuse puhul tasuda võlgasid paneb toime lg 1 punktides 1-8 nimetatud teod.

Esimese lõike 1. punkti kohaselt on karistatav tegu sellise vara kõrvale paigutamine või peitmine või vastupidiselt äritavale hävitamine, kahjustamine või kasutuks muutmine, mis maksejõuetusmenetluse korral kuuluks pankrotivara hulka. 2. punkti kohaselt on karistatav tegu vastupidiselt äritavale kaupade või väärtpaberitega kahjumlike või liiga spekulatiivsete tehingute tegemine või ülemääraste kulutuste tegemine või võlgu jäämine läbi majanduslikult ebamõistlike kulutuste, hasartmängude või kihlvedude. 3. punkti kohaselt on karistatav tegu krediidiga kaupade või väärtpaberite ostmise ning nende või nendest toodetud kaupade hilisem müük või muul viisil turustamine oluliselt alla turuväärtuse vastupidiselt äritavale. 4. punkti kohaselt on karistatav tegu teiste isikute õiguste teesklemine või fiktiivsete õiguste tunnustamine. 5. punkti kohaselt on karistatav tegu raamatupidamiskohustuse rikkumine või raamatupidamisdokumentide hoidmine või muutmine sellisel viisil, et tema netovarast ülevaate saamine on raskendatud. 6. punkti kohaselt on karistatav raamatupidamisdokumentide või muude dokumentide, mida kaupleja on äriõigusega kohustatud säilitama enne nende kohustusliku säilitamise perioodi lõppu, kõrvaldamine või peitmine, hävitamine või kahjustamine ja seega oma netovarast ülevaate saamise raskendamine. 7. punkti kohaselt on karistatav vastuolus äriõigusega a) bilansi koostamine selliselt, et netovara kindlakstegemine on raskendatud või b) oma varade või varude kohta bilansi ettenähtud ajaks koostamata jätmine. 8. punkti kohaselt on karistatav netovara vähendamine või peitmine või oma äritegevuse tegelike asjaolude varjamine ka muul viisil, mis rikub oluliselt tavalisi äristandardeid.

---

²⁰⁷ B. Rider (ed.). Research Handbook on International Financial Crime. UK: Edward Elgar Publishing Limited, 2015, p 211.

²⁰⁸ Strafgesetzbuch. BGBl. I S. 3322. – Verfügbar: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html#BJNR001270871BJNG006103307> (01.05.2017).

StGB § 283 2. lõike kohaselt karistatakse sama karistusega isikut, kes lõikes 1 kirjeldatud tegudega põhjustab selle, et isiku kohustused ületavad vara või isiku maksejõuetuse.

Lõike 3 kohaselt on karistatav (eelneva) katse.

Lõike 4 kohaselt karistatakse kuni 2-aastase vangistusega või rahatrahviga isikut, kes on lõike 1 järgi hooletu ja seetõttu ei ole teadlik ülemäärastest kohustustest või eelseisvast või praegusest maksejõuetusest või lõike 2 järgi põhjustab raskelt hooletuna üleliigsed kohustused või maksejõuetuse.

Lõike 5 alusel karistatakse 2-aastase vangistuse või rahatrahviga isikut, kes vastavalt 2. lõikele ja lõike 1 punktidele 2, 5 või 7 käitub hooletult või ei ole hooletuse tõttu teadlik ülemäärastest kohustustest või eelseisvast või praegusest maksejõuetusest (lg 5 p 1) või käitub hooletult vastavalt lõikele 2 koostoimes lg 1 punktidega 2, 5 või 7 ja vähemalt raskest hooletusest põhjustab ülemäärased kohustused või maksejõuetuse (lg 5 p 2).

Lõike 6 kohaselt karistatakse nimetatud tegude eest üksnes siis, kui süüdlane on peatanud maksed või kui tema varade suhtes on algatatud pankrotimenetlus või kui pankrotiavalduse menetlus on lõpetatud raugemise tõttu.

Esimese tähelepanekuna võib välja tuua suurema sanktsiooni ülemmäära. Eestis on maksejõuetuse põhjustamise eest võimalik karistada kuni 3-aastase vangistusega. Sarnane on see, et ka Saksamaal on maksejõuetuse põhjustamise eest karistamise eelduseks, et kirjeldatud tegude järel on maksejõuetusmenetlus algatatud või lõpetatud raugemise tõttu. Ka hooletuse eest on ette nähtud karistus, kuid seda kergema karistusega.

StGB § 283a alusel nähakse ette nimetatud kuriteo kvalifitseeritud koosseis. Nimelt eriti tõsistel juhtudel, kus isik on toime pannud paragrahvis 283 lg-tes 1 kuni 3 nimetatud teod, karistatakse isikut vangistusega 6 kuust kuni 10 aastani. Eriti tõsine juhtum on tavaliselt siis, kui isik tegutseb omakasu motiivil või teadvalt seab talle usaldatud mitmete isikute varad ohtu või põhjustab nende majanduslikud raskused.

Võrdlusena võib välja tuua, et Eestis on kõige raskem karistus pankrotikuritegude eest 3-aastane vanglakaristus. Siin tuleks arvesse võtta ka seda, milliseid karistusi näevad StBG ja KarS ette teiste lähedaste kuritegude eest. Näiteks varguse eest on StGB §-s 243 raskematel juhtudel ette nähtud samuti 10-aastane vanglakaristus sarnaselt pankrotikuriteoga §-s 283a. Samas Eestis on vargus KarS § 199 lg 2 kohaselt karistatav maksimaalselt kuni 5-aastase vangistusega. Samuti on Eestis KarS § 201 lg 2 alusel omastamine karistatav kuni 5-aastase vangistusega. Seega ei saa väita, et Eestis peaks maksejõuetuse põhjustamine samuti raskematel

juhtudel olema karistatud 10-aastase vanglakaristusega, kuid vähemalt võiks sanktsioon olla samaväärne näiteks raskendavatel asjaoludel varguse või omastamise maksimumkaristusega.

StGB § 283b sätestab karistuse raamatupidamiskohustuse rikkumise eest, mis KarSis on sätestatud §-s 381¹ peatükis „Äriühingutega seotud süüteod“. Selle teo eest on ette nähtud kuni 2-aastane vanglakaristus või rahaträhv. Sama tegu on hooletuse puhul karistatav kuni 1-aastase vanglakaristuse või rahaträhviga. Sarnased teod on kirjeldatud ka §-s 283, kuid §-s 283 peavad need olema toimunud olukorras, kus kohustused ületavad vara või eelseisva maksejõuetuse olukorras. Samas kohaldub § 283 lg 6 *mutatis mutandis* ehk üksnes siis, kui süüdlane on peatanud maksed või kui tema varade suhtes on algatatud pankrotimenetlus või kui pankrotiavalduse menetlus on lõpetatud raugemise tõttu.

StGB § 283c kohaselt on karistatav võlausaldajatele ebaseaduslike soodustuste tegemine. Täpsemalt karistatakse 2-aastase vanglakaristusega või rahaträhviga isikut, kes on teadlik oma maksejõuetusest ja kes täidab võlausaldajale kohustuse, millele ta ei ole kas üldse õigustatud või ei ole õigustatud sellisel viisil või sellisel ajal ja seega tahtlikult või teadlikult kohtleb teda võrreldes teiste võlausaldajatega paremini. Sellise teo katse on karistatav. Paragrahv 283(6) kohaldub *mutatis mutandis*.

Seega on Saksamaal on samuti karistatav sisuliselt sama tegu, mida Eestis tuntakse võlausaldajate ebavõrdse kohtlemise all. Kui Eestis aga on võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine karistatav vaid siis, kui võlgniku suutlikkus rahuldada kahjustatud võlausaldajate nõudeid vähenes suurele kahjule vastava summa võrra või enam, siis Saksamaal sellist tingimust ei ole. StGB-s on ka täpsemalt kirjeldatud, milles ühe võlausaldaja eelistamine teisele seisneb.

StGB § 283d kohaselt on karistatav võlgnikele ebaseaduslike teenete osutamine. Kuni 5-aastase vangistuse või rahaträhviga karistatakse isikut, kes teades, et teisel isikul on eelseisev maksejõuetus või pärast maksete peatamist teise isiku pankrotimenetluses või pankrotiavalduse menetluses teise isiku nõusolekul või tema asemel kõrvaldab või peidab või vastupidiselt tavalistele äristandarditele hävitab, kahjustab või muudab kasutuks osa teise isiku varadest, mis pankrotimenetluse korral kuuluks pankrotivara hulka. Nimetatud teo katse on karistatav. Eriti tõsiste juhtude korral on karistus 6 kuud kuni 10 aastat. Eriti tõsine juhtum on tavaliselt siis, kui isik tegutseb omakasu motiivil või teadvalt seab talle usaldatud mitmete isikute varad ohtu või põhjustab nende majanduslikud raskused. Tegu on karistatav üksnes siis, kui teine isik on peatanud maksed või kui tema varade suhtes on algatatud pankrotimenetlus või kui pankrotiavalduse menetlus on lõpetatud raugemise tõttu.

Sellist kuritegu KarSis eraldi ei ole, kuid selline tegevus on ehk käsitatav kaasaaitamisena teise isiku vara varjamisele pankrotimenetluses. Sisuliselt on tegemist samalaadse teoga, nagu vara varjamine pankrotimenetluses.

Saksamaa õiguses võib muid maksejõuetusega seotud kuritegusid leida ka haruseadustest. Täpsemalt võib neid leida pankrotiseadusest (*Insolvenzordnung* ehk InsO)²⁰⁹ ja äriseadustikust (*Handelsgesetzbuch*), piiratud vastutusega äriühingute seadusest (*GmbHG*) ja aktsiaseltside seadusest (*AktG*). Näiteks *GmbHGz* § 84 kohaselt on karistatav see, kui äriühingu juhtorgan ei teavita aktsionäridele sellest, et äriühingul on netovara vähem kui pool aktsiakapitalist.²¹⁰ Kõige sagedamini menetletud kuriteod on seotud pankrotiavalduse mitteõigeaegse esitamisega, mis on karistatav InsO § 15a alusel rahatrahviga või kuni 3-aastase vangistusega.²¹¹ Juhul, kui pankrotiavalduse mitteesitamine, selle ebakorrektnene või mitteõigeaegne esitamine on toime pandud hooletusest, karistatakse selle eest rahatrahvi või kuni 1-aastase vangistusega (InsO § 15a lg 5).

Tuntud on ka tegevus, mida nimetatakse äriühingute matmiseks (*Firmenbestattungen*), mille käigus maksejõuetu äriühingu osanikud müüvad oma osakud varatule ostjale, misjärel juhatuse liikmed vahetatakse ja äriühingu asukohta muudetakse mitmel korral. Kui äriühing on varatu, algatatakse pankrotimenetlus, mis lõppeb raugemisega. Võimalikud kuriteod, mis sellise tegevusega toime pannakse on pankrotiavalduse esitamata jätmise kohustuse rikkumine, raamatupidamiskohustuse rikkumine, usalduse kuritarvitamine jne.²¹²

Eesti ja Saksamaa regulatsiooni puhul on sarnane see, et sisuliselt on ka Saksamaal kriminaliseeritud maksejõuetuse põhjustamine, võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine ja vara varjamine pankrotimenetluses, olgugi et teatud erisustega. Saksamaal on karistatav pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmine, mis Eestis dekriminaliseeriti.

Üks erinevus Eesti ja Saksamaa regulatsiooni vahel seisneb selles, et Saksamaal on maksejõuetuse põhjustamise puhul maksejõuetuse põhjustamise viisid detailsemalt reguleeritud. Erinev on veel see, et Eestis on võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine seotud suurele kahjule vastava summaga ning vara varjamine pankrotimenetluses sellega, et seda oleks tehtud olulises ulatuses. Samas on Saksamaal teatud tingimustel teod karistatavad hooletuse

---

²⁰⁹ Insolvenzordnung. BGBl. I S. 2866. – Verfügbar: <https://www.gesetze-im-internet.de/inso/> (01.05.2017);

²¹⁰ Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. BGBl. I S. 1142. – Verfügbar: <https://www.gesetze-im-internet.de/gmbhg/> (01.05.2017).

²¹¹ B. Rider (viide 207), p. 211.

²¹² *Ibid*, p. 211.

puhul, samal ajal kui Eestis on kõikide pankrotikuritegude puhul vajalik vähemalt kaudne tahtlus. Hooletuse puhul on sanktsioonid siiski diferentseeritud ja väiksemad.

Üldiselt on Saksamaal ka sanktsioonid suuremad (5 aastat või 2 aastat), eriti arvestades seda, et raskete juhtumite korral on võimalik karistada kuni 10-aastase vanglakaristusega. Eestis võiks Saksamaa näite põhjal kaaluda, kas raskematel juhtudel võiks üld- ja eripreventiivsetel eesmärkidel olla pankrotikuriteod karistatud rohkema kui 3-aastase vanglakaristusega.

4.2. Prantsusmaa

Prantsusmaal on mõned kõige tavalisemad süüteod need, kus on varjatud või kõrvaldatud osa võlgniku varast või kogu võlgniku vara, pettuslik võlgniku kohustuste suurendamine eesmärgiga petta võlausaldajaid, näilik raamatupidamine, raamatupidamisdokumentide varjamine või nende puudumine.²¹³

Prantsusmaal saavad kuritegusid toime panna isikud, kes on kohustatud isikuteks pankrotimenetluses aga ka juriidilised isikud ja kõik isikud, kes on tegutsenud juriidilise isiku esindajana, ametlikult või mitte. Vastutusele võetud isikute suhtes võidakse kohaldada ärikeeldu (keeldu olla juriidilises isikus juhtival positsioonil või ettevõtlusega tegelemise keeld kuni 15 aastaks. Lisaks võivad süüdlased olla kohustatud tasuma äriühingu allesjäänud võlad pärast selle likvideerimist.²¹⁴

Prantsusmaa karistusseadustikus (*Code pénal*)²¹⁵ on pankrotisüüteod artiklites 314-7 jj. Täpsemalt paiknevad need seadusandliku osa (*partie législative*) III raamatus varavastaste kuritegude all IV peatükis, mille pealkirja „*Des détournements*“ võib umbkaudselt tõlkida võõra vara kõrvaldamisena. Need süüteod puudutavad peamiselt pettuslikku pankrotimenetluse algatamise vältimist, maksejõuetusõiguse menetlusreeglite rikkumist või võlausaldajaid kahjustavat tegevust.

Artikli 314-7 kohaselt on karistatav võlgniku poolt, isegi enne tema võlga tunnustavat kohtuotsust, oma maksejõuetuse organiseerimine või süvendamine läbi passiva suurendamise või aktiva vähendamise; oma sissetulekute osaline või täielik vähendamine või varjamine; oma

---

²¹³ B. Rider (viide 207), p. 212.

²¹⁴ *Ibid*, p. 212.

²¹⁵ Code pénal. Version consolidée au 25 février 2017. Disponible : <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=43C727075E8B9AE87BF679AE14EDD72B.tpdila17v3?idSectionTA=LEGISCTA000006165336&cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20170307> (01.05.2017).

vara varjamine eesmärgiga vältida enda vara suhtes tehtud lahendi täitmist (kriminaalkohtu otsus, tsiviilkohtu otsus deliktilises või kvaasi-deliktilises või alimentide asjas). Selle teo eest karistatakse kuni 3-aastase vangistuse või kuni 45 000 eurose rahatrahviga.

Juriidilise isiku õiguslikult vormistatud või *de facto* juht paneb toime sama süüteo, kui ta organiseerib või halvendab sellise isiku maksejõuetust eelmises lõikes kirjeldatud viisil, eesmärgiga vältida kohustusi, mis tulenevad kriminaal- või tsiviilkohtu otsusest.

Sarnasusena võib välja tuua, et sisuliselt on maksejõuetuse põhjustamine seega nii Eestis kui Prantsusmaal karistatav ja mõlemas on see karistatav kuni 3-aastase vangistusega. Eestis on vara varjamine eraldi paragrahvis ja on toimepandav pankroti- ja täitemenetluses, samas kui Prantsusmaal on vara varjamine laiem ning hõlmab ka pankroti põhjustamise perioodi. Samuti ei ole Prantsusmaal karistatav võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine. Seevastu ei ole Eestis maksejõuetuse põhjustamine seotud kohtulahendi täitmise vältimise eesmärgiga. Sätte teises lõikes on välja toodud konkreetselt *de facto* äriühingu juhtorgan.

Eestis võib faktilise ühingujuhi staatus tuua kaasa vastutuse „nagu juhatuse liige“, kas KarS § 14 lg 1 või teatud eriosa koosseisude alusel.²¹⁶ Teatud juhtudel on faktilise ühingujuhi olemusest tulenevalt vastutus siiski välistatud: nii on Saksa õiguskirjanduses eitatud faktilise ühingujuhi vastutust pankrotiavalduse esitamata jätmise eest²¹⁷ ning ebaselge on võimalik vastutus muude pankroti- ja raamatupidamissüütegude eest²¹⁸. M. Kairjak on leidnud, et kuna Eestis on pankroti- ja täitemenetluslaste süütegude koosseisude sõnastuses vastutavate isikute ring selgelt määratud, ei saa paraku nende koosseisude puhul jaatada faktilise ühingujuhi vastutust.²¹⁹ Samas võiks tema sõnul iseenesest kriminaalpoliitiliselt lubada faktilise ühingujuhi vastutust pankroti- ja täitemenetluslaste süütegude koosseisude alusel.²²⁰ Muu hulgas tuleks silmas pidada analoogiakeeldu ja määratletuse põhimõtet.²²¹ Küsimus sellest, kas ka Eestis peaks pankrotikuritegude eest vastutama faktiline ühingujuht, vajab pikemat analüüsi, mis ei ole käesoleva töö mahtu arvestades võimalik. Prantsusmaa näitel võiks seadusandja seda siiski kaaluda.

Artikli 314-8 kohaselt võib kohus otsustada, et isik, kes on süüdi mõistetud kaasaaitajana artiklis 314-7 nimetatud teos, on tasuta või tasu eest saanud rahaliste vahendite või vara

---

²¹⁶ M. Kairjak. Faktilise ühingujuhi karistusõiguslik vastutus. – *Juridica* 2011/VII, lk 544-545.

²¹⁷ *Ibid*, lk 554-545 (viidates K. Tiedemann, *Wirtschaftsstrafrecht. Besonderer Teil. 2. Aufl. München* 2008, lk 174-175).

²¹⁸ *Ibid*, lk 545 (viidates C. Müller-Gugenberger, K. Bieneck (Hrsg.). *Wirtschaftsstrafrecht. Handbuch des Wirtschaftsstraf- und Ordnungswidrigkeitenrechts. 4. Aufl. Köln* 2006, lk 838).

²¹⁹ *Ibid*, lk 545.

²²⁰ *Ibid*, lk 545.

²²¹ *Ibid*, lk 547.

turväärtuse ulatuses solidaarselt vastutav nende rahaliste kohustustega seoses, mida süüdlane püüdis vältida. Juhul, kui rahaline kohustus oli välja mõistetud kriminaalkohtu poolt, võib kohus otsustada, et uus karistus tuleb eelmisele juurde. Süüteo aegumine algab selle lahendi kuupäevast, mille täitmist võlgnik soovis vältida, või kui see viimane tegu toimus pärast lahendit, siis viimasest teost, mida isik tegi, et organiseerida või halvendada võlgniku maksejõuetust. Sellist sätet KarSis ei esine. Kaasaaitamine on ka Eestis KarS üldosa kohaselt võimalik, kuid Prantsusmaal ei ole tsiviilhagi puhul vastutus täielikult solidaarne, vaid piirdub ainult ebaseaduslikult saadu maksumusega.

Peale selle on Prantsusmaal pankrotikuriteod sätestatud ka äriseadustiku (*Code de commerce*)²²² seadusandliku osa VI raamatus (ettevõtete majanduslikud raskused) V osa (kohustused ja sanktsioonid) IV peatükis.

Peatüki esimene osa pealkirjaks on „kuritegelik pankrot“. Artikli L. 654-2 kohaselt on karistatav esiteks kaupade või teenuste ostmine edasimüügiks alla turuhinna või ruineerivate vahenditega vara hankimine eesmärgiga vältida või edasi lükata restruktureerimis- või likvideerimismenetlust. Teo saavad toime panna artiklis 654-1 välja toodud isikud, nimelt füüsilised isikud, kes tegelevad ettevõtlusega ja eraõigusliku juriidilise isiku otsesed või kaudsed, *de jure* või *de facto* juhid või ametlikud esindajad. Teiseks on karistatav kogu või osa võlgniku vara omastamine (*détournement*, ingliskeelses tõlkes *embezzlement*) või varjamine. Kolmandaks on karistatav pettuslik võlgniku kohustuste suurendamine. Neljandaks on karistatav näilik raamatupidamine (*comptabilité fictive*, ingl. k. *fictitious accounts*) või ettevõttele või juriidilisele isikule kuuluvate raamatupidamisdokumentide hävitamine või raamatupidamise puudumine vastava kohustuse olemasolul. Viiendaks on karistatav oluliselt puudulik või seadusele mittevastav raamatupidamine.

Artikli L. 654-3 kohaselt on kuritegelik pankrot karistatav 5-aastase vangistusega ja 75 000 eurose rahatrahviga. Artikli 654-4 kohaselt on kuritegelik pankrot karistatav 7-aastase vangistusega ja 100 000 eurose rahatrahviga juhul, kui toimepanija või kaasaaitaja on investeerimisteenuste osutaja. Artiklites L. 654-5 ja L. 654-7 on sätestatud erinevad lisakaristused kuritegeliku pankroti puhul, mh ettevõtluskeeld, rahatrahv ja karistus, mis on ette nähtud kriminaalseadustiku artiklis 131-39 (2°) seoses tegevusalaga, millega seoses süütegu toime pandi.

---

²²² Code de commerce. Version consolidée au 9 avril 2017. Disponible : https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=3905CB97B4BE8C300EDABECB75B1191C.tpdila11v_1?idSectionTA=LEGISCTA000006161373&cidTexte=LEGITEXT000005634379&dateTexte=20130701 (01.05.2017).

Võrreldes Eestiga on seega Prantsusmaa regulatsioonis mitmeid erinevusi. Näiteks on Prantsusmaal raamatupidamissüüteod samuti pankrotikuritegude juures. Samuti on kuritegelik pankrot karistatav ka *de facto* äriühingute juhtide puhul. Samuti on Prantsusmaal sanktsioonid pankrotikuritegude eest teatud juhtudel karmimad kui Eestis, ning suurema majandusliku kahju puhul – mida võib eeldada juhul, kui teo paneb toime investeerimisteenuste osutaja – on võimalik teo eest karistada ka 7-aastase vangistusega. Samuti on võimalik kohaldada erinevaid isikuvabadusi üsna piiravaid lisakaristusi.

IV peatüki 2. osas on veel sätestatud mitmed muud süüteod, millest võib välja tuua näiteks maksete tegemine pärast maksejõuetusmenetluse algust (L. 654-8(1°)), seejuures saab karistada ka võlausaldaja, kellele tehti ebaregulaarne makse nn jälgimisperioodi ajal (L. 654-8(2°)), samuti on karistatav pankrotivarasse kuuluva vara varjamine artiklis L. 654-1 nimetatud isikute huvides (L. 654-9(1°)), pettuslikud nõuded maksejõuetusmenetluses (L. 654-9(2°)) jne. Võrreldes Eestiga on seega Prantsusmaal karistatav rohkem tegusid, sh teatud juhtudel ka võlausaldaja käitumine.

Äriseadustiku IV raamatu V osa III peatükis artiklites L. 653-1 jj. on sätestatud mittekarakteristlikud sanktsioonid rikkumiste eest seoses maksejõuetusega ehk isiklik pankrot või diskvalifitseerimine (*faillite personnelle et des autres mesures d'interdiction*), mis sarnaneb ettevõtluskeelule. Seoses sellega, et Prantsusmaal viidi 2000. aastatel läbi äriõiguse osaline dekriminaliseerimine Coulon'i raporti²²³ alusel ei ole alates 2005. aastast ei ole enam sätestatud karistust pankrotiavalduse esitamata jätmise eest.²²⁴

Kokkuvõtteks on Prantsusmaal karistusõiguslikult süsteem Eestiga võrreldes üsna erinev, kuid üldjoontes on Eestis pankrotikuritegudena määratletud tegude eest ka seal ette nähtud kriminaalkaristused. Samuti peeti ka Prantsusmaal pankrotiavalduse esitamise dekriminaliseerimist vajalikuks. Lisaks on seal oluline roll tsiviilõiguslikel sanktsioonidel, kuid need eksisteerivad kriminaalkaristustega kõrvuti. Prantsusmaa regulatsioonist on kindlasti midagi õppida seoses pankrotiõigusega. Seda on leidnud ka P. Manavald, kes osutas sellele, et Prantsusmaal on võimalike menetluste arvu viimastel aastatel märkimisväärselt suurendatud ja reorganiseerimismenetlused on populaarsed.²²⁵

---

²²³ N. Stolowy. Are criminal sanctions always appropriate in business law? The French example of combining civil and criminal law. – Journal of Business Law 2016; J. M. Coulon, M.-N. Teiller, S. Emmanuelle. Réflexions et propositions sur la procédure civile : rapport au ministre de la justice. Paris 1997. – Accessible: <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/974024100/index.shtml> (01.05.2017).

²²⁴ [I. Didier] The Reform of Insolvency Proceedings in France. A Professional's Point of View. – [Journal of Bankruptcy Law & Practice 2006, 15] – Available: <https://www.iiiglobal.org/sites/default/files/isabelledidiernewrigime.pdf> (01.05.2017), lk 80.

²²⁵ P. Manavald, lk 49.

4.3. Soome

Soome kriminaalkoodeksis (*Rikoslaki*)²²⁶ on võlgniku poolt toime pandud kuriteod sätestatud peatükis 39. Peatüki 39 paragrahvi 1 kohaselt on karistatav võlgniku ebaausus, täpsemalt see, kui võlgnik hävitab oma vara; annab ära või muud moodi loobub oma varast ilma aktsepteeritava põhjusega; toimetab oma vara välismaale eesmärgiga see oma võlausaldajate käeulatuses eemaldada või suurendab alusetult oma kohustusi ja sellega põhjustab oma maksejõuetuse või olemuslikult halvendab oma maksejõuetust. Selle teo eest karistatakse rahatrahvi või kuni 2-aastase vangistusega.

Paragrahv 1a sätestab võlgniku ebaaususe kvalifitseeritud koosseisu. Kui võlgniku ebaaususega taotletakse märkimisväärset kasu; märkimisväärne või eriti oluline kahju on tekitatud võlausaldajatele või kuritegu on toime pandud eriti meetoodilisel viisil ja võlgniku ebaausus on ka tervikuna hinnates suure ulatusega, karistatakse teo eest vangistusega 4 kuust kuni 4 aastani.

Soomes nimetatakse seega sarnast tegu, kui maksejõuetuse põhjustamine, võlgniku ebaaususeks. Sisuliselt on aga karistatav sarnane tegu kui Eestis maksejõuetuse põhjustamine. Soomes on süütegu selle kergemas vormis võrreldes Eestiga kergemini karistatav, samas kui raskematel juhtudel on nii karistuse alumine kui ülemine piir Eestiga võrreldes kõrgemad. Ka Soomes on vara varjamine välja toodud maksejõuetuse põhjustamise koosseisus sarnaselt nagu Saksamaal ja Prantsusmaal.

Peatüki 39 paragrahvi 2 kohaselt on karistatav võlgniku pettus. Selle kohaselt karistatakse võlgnikku, kes ebaseadusliku rahalise kasu endale või teisele saamiseks varjab pankroti-, täite- või võlgade restruktureerimismenetluses oma vara; teatab kohustusest, mis on vale täielikult või osaliselt või mis põhineb näilikul tehingul; annab teistele ebaõiget või eksitavat informatsiooni asjaolust, mis on võlausaldajate seisukohast oluline või ei teata kohustusest rahatrahviga või kuni 2-aastase vangistusega. Kirjeldatud tegu on analoogne Eesti vara varjamise koosseisuga.

Sama sätte 2. lõike kohaselt ei ole tegu karistatav, kui võlgnik kõrvaldab eksitava informatsiooni või muul viisil takistab oma teo mõju menetlusele enne kui ta tõendab oma vara inventuuri õigsust või enne kui eksitav info muul viisil menetlust mõjutab.

Paragrahv 3 sätestab võlgniku pettuse kvalifitseeritud koosseisu. Selle kohaselt karistatakse võlgnikku vangistusega 4 kuust kuni 4 aastani, kui võlgniku pettusega taotletakse

---

²²⁶Rikoslaki 39/1889. – Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1889/18890039001> (01.05.2017).

märkimisväärset kasu või kui võlgnik annab kohtus ebaõige või eksitava informatsiooni kohta valeütlusi ja tervikuna hinnates on võlgniku pettus suure ulatusega.

Kirjeldatav tegu on sarnane Eesti vara varjamise koosseisule. Ka Eestis on KarS § 385 kohaselt karistatav pankroti- või täitemenetluses ebaõigete andmete esitamine. Soomes kohaldub see ka võlgade restruktureerimismenetluses. Mõlemas riigis peavad samamoodi ebaõiged andmed olema võlausaldajale olulised. Võrreldes Eestis oleva maksimaalselt 3-aastase vanglakaristusega on sanktsioon Soomes rohkem diferentseeritud, nimelt kuni 2-aastase vangistusega kergemal juhtumil ja 4 kuust 4 aastani raskemal juhtumil.

Paragrahv 4 kohaselt on karistatav võlgniku valelikkus. Kui võlgnik tahtlikult või raske hooletuse läbi paneb toime paragrahvis 2 nimetatud teo ilma varalise kasu eesmärgita, karistatakse teda rahatrahvi või kuni 1-aastase vangistusega.

See on sisuliselt paragrahvis 2 kirjeldatud teo privilegeeritud koosseis. Eestis ei ole vara varjamine seotud varalise kasu eesmärgiga, vaid vara peab olema olulises ulatuses varjatud ja ebaõigete andmete esitamise puhul peab vara olema olulises ulatuses kajastatud.

Paragrahvis 5 on sätestatud võlgniku kohustuste rikkumine ehk võlgniku pettuse või võlgniku valelikkuse privilegeeritud koosseisud. Nimelt, kui tervikuna hinnates on ebaõige või eksitava informatsiooni tähtsus võlausaldajate seisukohast ebaoluline või kui süütegu on vähetähtis muude süüteoga seotud asjaolude tõttu, karistatakse isikut rahatrahviga. Sellega sarnast sätet KarSis eraldi ei ole, kuna Eestis on vara varjamine karistatav vaid olulises ulatuses toimepanduna ja seega vähetähtsatel juhtudel isegi mitte rahatrahviga.

Paragrahvis 6 on sätestatud võlausaldaja eelistamine. Sätte kohaselt karistatakse rahatrahvi või kuni 2-aastase vangistusega võlgnikku, kes teades, et ta ei suuda oma kohustusi täita ja eesmärgiga eelistada teatud võlausaldajat teiste võlausaldajate arvel 1) maksab ära võla enne selle tähtaega olukorras, kus võla tasumine on ebatavaline; 2) annab võlausaldajale tagatise, kui selles ei olnud kokku lepitud või mida võlgnik ei olnud lubanud ajal, kui võlg tekkis; 3) kasutab ebatavalist makseviisi, et täita kohustus olukorras, kus maksmine ei ole tavaline või 4) võtab endale kohustusi muul sarnasel viisil nii, et see parandab võlausaldaja positsiooni. Paragrahvi 8 kohaselt kohaldatakse eelnevaid sätteid ka, seal kus kohane, täitemenetluses.

Seega on ka Soomes karistatav sisuliselt sarnane tegu, mida Eestis nimetatakse võlausaldajate ebavõrdseks kohtlemiseks. Võrreldes Eestiga on Soomes rohkem avatud, mida tähendab võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine, kuid senist Eesti kohtupraktikat arvestades on

lähenedamine sarnane. Eestis ei ole tegu karistatav täitemenetluses. Mõlemas riigis on võimalik selle teo eest karistada kuni 2-aastase vangistusega.

Paragrahv 9 kohaselt võib prokurör isikut süüdistada võlgniku kohustuste rikkumises või võlausaldaja eelistamises vaid siis, kui kannatanu on kuriteost teatanud, et isikut karistatakse. Paragrahvide 1, 1a ja 6 puhul on kannatanuks võlausaldajad, kes olid võlausaldajad võlgniku teo tegemise ajal. Paragrahvide 2, 3, 4 ja 5 puhul on kannatanuks olukorras, mis on kirjeldatud paragrahvis 2 lõike 1 punktides 1-3, need võlausaldajad, kes osalevad likvideerimisel või täitemenetluses ja paragrahvi 2 lõike 1 p 4 korral võlausaldaja, kellele ollakse nimetatud kohustus võlgu. Kui pankrotivara valitsetakse vastavalt pankrotiseadusele, esindab pankrotivara valitseja kannatanuid nende seisukohtade osas. Õigus olla ärakuulatud jääb ka võlausaldajale isiklikult.

Eestis sellist sätet ei ole. Võib järeldada, et Soomes soovitakse nimetatud tegusid karistamisväärseks näidata vaid juhul, kui on olemas konkreetne kannatanu. Selline sätte piirab seega mingil määral tegude karistatavust. Kuigi Soomes ei ole pankrotikuritegude puhul otseselt nõutud, et oleks algatatud võlgniku pankrotimenetlus, siis läbi selle määratluse, kes saavad olla kannatanud, on see osadel juhtudel süüdistuse eelduseks. Paragrahvi 2 sõnastusest tuleneb juba, et tegu peab olema toime pandud ühes nimetatud menetlustes. Samas näiteks ühe võlausaldaja eelistamisel ei tule selline eeldus sõnastusest välja.

Kokkuvõtteks võib öelda, et regulatsioon Eestis ja Soomes on siiski suhteliselt sarnane nii sisu kui sanktsioonide mõttes. Ka Soomes ei ole pankrotiavalduse esitamata jätmise kohustuse rikkumine karistatav. Võrreldes Eestiga on Soomes tegude nimetused rohkem seotud nende olemusega ja sellega, miks on need teod etteheidetavad (valelikkus, pettus, ebaausus), samas kui Eestis on tegude nimetamisel lähtutud sellest, mis tagajärg teol on. Arvestades, et pankrotisüütegude puhul on raskemad juhtumid taunitavad, kuna need põhjustavad majanduskeskkonnale suurt kahju, samas kui liigne kriminaliseeritus võib tähendada liigset sekkumist majanduskeskkonda, siis ehk tuleks ka Eestis sarnaselt Soomele sanktsioone diferentseerida.

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärk oli jõuda selgusele selles, kas pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmise dekrimaliseerimine oli põhjendatud aga ka selles, kuivõrd on pankrotikuritegude kriminaliseerimine üldiselt põhjendatud ja mil viisil pankrottidega majandustegevuse häirimist karistusõiguse vahenditega kõige paremini tõkestada.

Töö on jaotatud neljaks osaks. Esimeses osas avati pankrotikuritegude mõiste ja olemus. Pankrotikuriteod paiknevad KarSi 21. peatükis majandusalaste süütegude juures 3. jaos. Hetkel kehtib kolm paragrahvi: KarS § 384 ehk maksejõuetuse põhjustamine, KarS § 384¹ ehk võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine ja KarS § 385 ehk vara varjamine pankroti- ja täitemenetluses. Alates 01.01.2015 dekrimaliseeriti seoses karistusõiguse revisjoniga KarS § 385¹, mis sätestas karistuse pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmise eest. Samuti analüüsiti esimeses osas pankrotikuritegude kriminaliseerimise teoreetilist põhjendatust. Lisaks toodi välja peamised probleemid praktikas, et otsustada, milliseid neist peaks lahendama kriminaalpoliitika.

Üldiselt on maksejõuetuse põhjustamine, võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine, vara varjamine ja pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmine karistusväärsed ja esineb nende karistamistarvidus. Karistusväärsus sõltub eelkõige kahjustatava õigushüve olulisusest aga ka teo etteheidetavusest. Karistusõiguse üheks tähtsaimaks eesmärgiks on õigushüvede kaitse. Pankrotikuritegude koosseisudega kaitstavad õigushüved on kaudselt tsiviilkäive tervikuna ja võlausaldajate varalised huvid. Kuigi võlausaldajate huvid ja majanduskäibe efektiivsus on mõistetena pisut ebamäärased, on tegemist siiski oluliste õigushüvedega, mis väärivad eraldi kaitset.

Kriminaliseerimisel tuleb ka arvestada teo levikut. Pankrotikuriteod moodustavad küll väikese osa majandussüütegudest ja majandussüüteod ise moodustavad väikese osa kogu registreeritud kuritegudest, kuid on alust arvata, et tegu on kõrge latentsusega kuritegudega. Seetõttu on teod kriminaliseerimiseks piisavalt levinud. Viktimodogmaatilisest põhimõttest lähtudes saaks võlausaldajad ise oma võlgade sissenõudmisel aktiivsed olla ja pankrotiavalduse esitada, samas ei pruugi neil selleks olla piisavalt andmeid ja huvi. Kannatanu ei saaks ka pahatahtlikku maksejõuetust või teiste võlausaldajate eelistamist ära hoida. Lisaks on pankrotiavalduse esitamise kohustus mõeldud kaitsma ka nn uusi võlausaldajaid astumaks võlasuhtesse juba maksejõuetu äriühinguga. Õiguspoliitiliselt on tegude kriminaliseerimine adekvaatne, kuna see vastab riigi õigus- ja kriminaalpoliitilistele suundadele. Samuti on pahatahtlik pankrot üldiselt hukkamõistetav, kuigi näiteks pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmise võiks jätta ka

muude õigusharude lahendada. Negatiivsete ja positiivsete tagajärgede seose põhimõttest lähtuvalt tuleb arvestada, et pankrotikuritegude kriminaliseerimine piirab ettevõtlusvabadust.

Praktikas annab võlausaldajate nõuete rahuldamise vähene protsent ja pankrottide raugemise suur arv ning asjaolu, et pankrotiavalduste esitamisega jäädakse süstemaatiliselt hiljaks, aimu sellest, et maksejõuetusmenetlus ei ole Eestis võlausaldajate huvide kaitsel piisavalt efektiivne. Sel põhjusel on alustatud ka maksejõuetusõiguse revisjoniga. Need probleemid mõjutavad ka karistusõigust, kuna juhul, kui pankrotimenetluse läbiviimiseks raha ei ole, jäävad avastamata ka võimalikud kuriteod. Pankrotikuriteod on niigi raskesti avastatavad ja tõendatavad. Lähtuvalt sellest võib küsida, kas pankrotiavalduse esitamise jätmise dekriminaliseerimine ja üleüldine tendents, et äriühingute seotud süütegude puhul astub karistusõigus tsiviilõiguse ees tagasi, on põhjendatud. Omaette küsimus on see, kas karistusõiguse vahendid on nende probleemide lahendamiseks sobivad, mille väljaselgitamine oli ka üks töö peamisi eesmärke.

Magistritöö teises osas on peamine fookus praeguseks kehtetul KarS §-l 385¹. Peamiselt toimus muudatus seetõttu, et karistusõigust peetakse *ultima ratio* vahendiks ehk viimaseks abinõuks, kui teiste õigusharude regulatiivsest toimest ei piisa. Näitena toodi välja tsiviilõiguslik juhatuse liikme otsevastutus võlausaldajate ees. Samuti tunnistati säte kehtetuks põhjusel, et uuenenud kohtupraktika valguses on kriminaalmenetluses äärmiselt raske püsivat maksejõuetust tuvastada.

Ultima ratio põhimõte on seotud karistusõiguse fragmentaarse ja subsidiaarse iseloomuga. Karistusõiguse fragmentaarsus tähendab, et karistusõigus tagab omaenda kriteeriume (nt karistusväärsus) kasutades kaitse üksnes teatud hüvedele. Seega on karistusõigus eesmärgipäraselt lünklik, ta ei sea eesmärgiks muuta kogu teatud valdkonna inimkäitumine karistatavaks. Karistusõigus toimib subsidiaarselt, st seda kasutatakse reguleerimisvahendina üksnes siis, kui see ei ole teiste õigusharude abil võimalik või on ebapiisav. Karistusõiguse subsidiaarsus tuleb ka üldisemast, nimelt riikliku sunni ökonoomsuse ja ühiskonna eneseregulatsiooni eelistamise põhimõttest. Näiteks ei ole karistusõigus foorum, kus lahendamata tsiviilõiguslikke küsimusi lahendada, samuti ei ole karistusõiguse ülesanne tsiviilõiguse kaitse lünki, st tsiviilõigusliku regulatsiooni vigu kompenseerida. Teisalt on õiguskirjanduses ka leitud, et *ultima ratio* põhimõttest ei ole ülekriminaliseerimise pärssimiseks tõenäoliselt abi, kuna ebasoovitavat käitumist saab kõige efektiivsemalt ära hoida siis, kui mittekaristuslikud meetmed oleks karistuslikele meetmetele lisaks, mitte nende asemel. Samuti on karistusõigusel oluline sotsialiseeriv roll ühiskonnas, millega tsiviilõigus nii edukalt hakkama ei saa. Tsiviilsanktsioonid ei täida kriminaalprotsessi unikaalseid funktsioone õigusrikkujate stigmatiseerimisel ja õiguskuulekate inimeste puhul turvatunde, õiglustunde ja

seadustele automaatselt allumise tugevdamisel nii oluliselt, kui kriminaalkaristused. Tähelepanuta ei saa ka jätta üld- ja eripreventiivseid teooriaid. Siiski konkreetselt KarS § 385¹ puhul ei olnud selle preventiivne toime tõenäoliselt kuigi suur, arvestades, et selle eest oli ette nähtud maksimaalselt 1-aastane vanglakaristus. Samuti võis preventiivset toimet mõjutada see, kui kindel oli, et teole järgneb karistus.

Tulenevalt *ultima ratio* põhimõttest ei ole seega karistusõiguslikud meetmed vajalikud, kui probleemi saab lahendada ka teiste õigusharudega. Seetõttu on käesolevas töös analüüsitud ka seda, kas tsiviilõiguslik regulatsioon tagab võlausaldajate huvide piisava kaitse. Selgus, et kuigi juhatuse liikme otsevastutus võlausaldajate ees pankrotiavalduse esitamata jätmisega seoses on küll teorias võimalik, on praktikas võlausaldajatel väga keeruline tõendada, millal muutus ettevõtte püsivalt maksejõuetuks ja kas juhatuse liige rikkus enda hoolsuskohustust. Seda enam, et juhatuse liikmed ei pruugi olla pidevalt kursis ettevõtte maksevõimelisusega. Peale selle on olemas ka pankrotiõiguslikud meetmed, nt ärikeeld. Need aga eeldavad samuti pankrotimenetluse läbiviimist, kuid Eestis raagevad paljud menetlused juba enne pankroti väljakuulutamist. Seega ei ole tsiviilõiguslikud meetmed seni efektiivseks osutunud. Võimalike lahendustena on õiguskirjanduses ja maksejõuetusõiguse revisjoni käigus välja pakutud nt maksejõuetusmenetluste kataloogi laiendamist, majanduslike stiimulite loomist selleks, et pankrotiavaldus esitataks varem ning PankrSi täiendava nõudealuse loomist, kus on sätestatud eeldus, et pankrotiavalduse menetluse raugemise korral eeldatakse, et pankrotiavaldus on jäetud õigeaegselt esitamata.

KarS § 385¹ dekriminaliseerimise põhjendustena toodi välja ka see, et uuenenud kohtupraktika (täpsemalt Riigikohtu otsuste asjades nr 3-1-1-85-11 ja 3-1-1-49-11) valguses pidanuks püsiva maksejõuetuse tuvastamiseks alati läbi viima kalli ja aeganõudva ekspertiisi. Riigikohus ütles hiljem asjas nr 3-1-1-55-14, et tegelikult seda alati läbi viima ei pea. Vaatamata sellele näitab kohtupraktika, et püsiva maksejõuetuse tuvastamine on juba tsiviilkohtumenetluses raske, rääkimata kõrgema tõendamiskoormisega kriminaalmenetlusest. Seega vaatamata seaduseelnõu seletuskirja eksitavale sõnastusele on siiski sätte dekriminaliseerimine praktilistel ja menetluslikel põhjustel õigustatud.

Töö kolmandas osas on analüüsitud teisi pankrotikuritegusid ehk KarSi paragrahve 384, 384¹ ja 385. Maksejõuetuse põhjustamist KarS § 384 alusel registreeriti aastatel 2003-2016 kokku 212 korral, võlausaldajate ebavõrdset kohtlemist registreeriti § 384¹ alusel ühel korral (aastal 2016) ning vara varjamist pankroti- ja täitemenetluses § 385 alusel 196 korda. Pankrotikuriteod moodustavad kõigest majanduskuritegudest ca 10%.

Kuna nimetatud kuritegusid väga palju ei registreerita, ei ole nende kohta ka kuigi palju kohtupraktikat. Maksejõuetuse põhjustamise koosseisu ehk KarS §-i 384 on käsitletud 9-s Riigikohtu lahendis, seevastu KarS §-ga 384¹ seoses ei ole Riigikohtusse autorile teadaolevalt jõudnud ühtegi kohtuasja, v.a üks enne selle sätte jõustumist tehtud lahend, kus on sellele kui tulevikus kehtima hakkavale sättele lihtsalt viidatud. Tegemist on küllaltki uue koosseisuga, mis on kehtinud vaid 2 aastat. See on selgitatav sellega, et koosseisu rakendusala on piiratud. Võlausaldajate ebavõrdse kohtlemise koosseis sisaldus varasemalt KarS §-s 384 ühe teoalternatiivina, mistõttu kohalduvad Riigikohtu mitmes lahendis antud suunised. Näiteks on Riigikohus osutanud sellele, et võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine on toimunud üksnes siis, kui see on ebavõrdne kohtlemine ka PankrS alusel. Vara varjamist pankroti- ja täitemenetluses tuleb ette ca kümnekond juhtumit aastas. Samas ei leidnud autor sellega seoses ühtegi Riigikohtu lahendit ja ka I ja II astme kohtute lahendeid ei ole selle kohta kuigi palju.

Seega ei ole pankrotikuritegude koosseisud praktikas kuigi suurt rakendust leidnud. Põhjuseks võib ehk välja tuua selle, et koosseisud eeldavad, et välja oleks kuulutatud võlgniku pankrot või et pankrotiavalduse menetlus oleks lõpetatud raugemise tõttu. Ilmselt on siiski nimetatud nõue põhjendatud, kuna vastasel juhul ei ole kedagi, kes teeks kindlaks maksejõuetuse põhjused. Lisaks sellele on pankrotikuritegude koosseisudele vastavad teod paljudel juhtudel karistatavad ka mingil määral KarS §-de 201, 203 ja 217² alusel ning viimased on raskema sanktsiooni ülemmääraga koosseisud. Tulenevalt KarS §-st 64 loetakse kergem karistus kaetuks raskemaga, mistõttu pankrotikuritegude eest süüdimõistmine nendel juhtudel karistusele midagi juurde ei anna. Samas on pankrotikuritegude eraldi kriminaliseerimine põhjendatud, kui leida, et nimetatud varavastaste süütegude koosseisud kaitsevad teisi õigushüvesid, kuid võlausaldajate huve peaks eraldi õigushüvena kaitsma.

Ka seoses teiste pankrotikuritegudega tuleb vaadata *ultima ratio* põhimõttest lähtuvalt, kas nende kriminaliseerimine on põhjendatud. Juba KarS § 385¹ analüüsi käigus tuli välja, et tsiviilõiguslikud meetmed ei ole võlausaldajate huvide kaitset piisavalt efektiivsed. Samas ei tähenda lahendamata probleemid tsiviilõiguses seda, et karistusõigus peaks neid kompenseerima. On lootust, et maksejõuetusõiguse revisjoniga lahendub näiteks pankrotimenetluse rahastamise küsimus, pärast mida on võimalik paremini kindlaks teha, mis viis ettevõtte pankrotini ja seega vajaduse korral ka karistusõiguslikult reageerida. Kui pidada võlausaldajate huvide kaitset ja pankroti- ja täitemenetluse korra kohast toimimist oluliseks, on praegusel hetkel need sätted siiski KarSis vajalikud. Samuti on KarS § 384¹ ja § 385 rakendatavus juba niigi piiratud suure kahju või olulise ulatusega, mistõttu ei saa öelda, et kriminaliseeritud on õigushüvesid ebaoluliselt kahjustavad teod.

Töö neljandas osas on võrreldud Eesti pankrotikuritegude regulatsiooni Saksamaa, Prantsusmaa ja Soome regulatsiooniga. Kõigis kolmes võrdluse aluseks võetud riigis on karistatavad sisuliselt samad teod, mis KarSiski, kuigi nende tegude kirjeldus on kohati detailsem ja erineb sõnastuselt KarSi omast. Ka Prantsusmaal on pankrotiavalduse esitamise kohustus dekriminaliseeritud ning seal on suur roll ka tsiviilsanktsioonidel. Kõigis kolmes riigis on karistused rohkem diferentseeritud lähtuvalt tegude raskusastmest võrreldes Eestiga. Sellest lähtuvalt võiks ka Eestis mõelda selle peale, et ehk oleks sätetel suurem üld- ja eripreventiivne toime, kui teatud raskematel juhtudel oleks karistused raskemad. Raskemad karistused ei tähenda alati suuremat preventiivset toimet, kuid siiski oleks autori arvates põhjendatud, kui raskematel juhtudel oleks pankrotikuritegude eest mõistetavad sanktsioonid sarnased muude lähedaste kuritegude, nt varguse või omastamise sanktsioonidega.

Kokkuvõtteks selgus käesolevast magistritööst, et pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmise dekriminaliseerimine oli pigem põhjendatud, kuid ülejäänud pankrotikuriteod on hetkel KarSis vajalikud. Kuivõrd varasemalt ei ole Eesti õiguskirjanduses pankrotikuritegude koosseise pikemalt analüüsitud ega võrreldud neid teiste riikide pankrotikuritegude koosseisudega, siis loodetavasti täidab antud töö selle tühimiku.

Is the Decriminalization of Bankruptcy Crimes Justified?

Abstract

The aim of this master's thesis is to find out whether the decriminalization of failure to perform the obligation to submit a petition in bankruptcy was justified and moreover, whether the criminalization of bankruptcy offences is justified in general. In search of the answer to these questions, the aim of this thesis is also to find out whether criminal law is the best means to prevent the interference of the economy that bankruptcies give rise to.

Recently, more attention has been drawn to the quality of legislation rather than its quantity and thus, also to overcriminalization. In the light of these developments, several changes were made to the Estonian Penal Code (PC). Among other things, the obligation to submit a petition in bankruptcy (PC § 385¹) was decriminalized since January 1st 2015. One of the reasons for this change lies in the principle of *ultima ratio*, i.e. the notion that criminal law is a last resort and it should intervene only when the effect of other branches of law is not enough.

Furthermore, Estonian insolvency legislation is also being revised, although this is limited by private law. There is good reason for it, too, because there are many problems in practice regarding insolvency. For example, most companies that have gone bankrupt also lack funds and a noticeable amount of companies are inactive for several years before bankruptcy proceedings. A research was made in 2010 by the Ministry of Justice regarding the causes of insolvency in which it was pointed out that bankruptcy petitions are filed systematically late in Estonia. There is reason to believe that in at least 11% of cases the management of the company is counting on the fact that bankruptcy proceedings are never started. All this is evident from the fact that most bankruptcy proceedings are terminated by abatement because there are not enough funds even for the proceedings. The claims of the creditors remain almost completely unsatisfied in a third of bankruptcy cases and over 50% of the claim is satisfied in only 9% of bankruptcy cases.

The aforementioned is not only a problem for private law, but for criminal law, too. Because so many bankruptcies are terminated by abatement before or after the declaration of bankruptcy, the causes of insolvency and, thus, potential economic crimes remain undetected. Lack of responsibility encourages the embezzlement of funds from companies that have become insolvent. The commencement of bankruptcy proceedings is a precondition of bankruptcy offences in the PC. Even if bankruptcy proceedings are started, the materials reach the police after a couple of years which cause the perspective of criminal proceedings to be questionable. Problems regarding bankruptcy offences have been noticed by the current Minister of Justice

who recently said that bankruptcy offences are henceforth prioritised in Estonian criminal policy.

This thesis consists of four main chapters. In the first chapter, an overview of the concept of bankruptcy offences is given. This chapter covers the historical development and current state of relevant provisions in the PC. The theoretical justification of the criminalization of bankruptcy offences is also addressed. To decide whether the decriminalization of bankruptcy offences is justified, an overview is given of problems that arise in practice in cases of insolvency.

Firstly, the provisions regarding bankruptcy offences are located in chapter 21, division 3 of the PC. Currently there are three bankruptcy offences: causing insolvency (§ 384), unequal treatment of creditors (§ 384¹) and concealment of property in bankruptcy and execution proceedings (§ 385). As previously mentioned, failure to perform the obligation to submit a petition in bankruptcy (§ 385¹) has been repealed since 2015. In some countries, violation of obligation to maintain accounting (PC § 381¹) is also included in the provisions that concern bankruptcy offences. In Estonia, this offence is considered to be an offence relating to companies (chapter 21, division 2 of the PC).

Two provisions, i.e. causing insolvency and concealment of property in bankruptcy and execution proceedings, have been in the PC since its first version in 2002. Since 2007, § 384 does not concern only natural persons and since 2015, one of the elements of the provision – unequal treatment of creditors – was lifted into a separate provision. In 2015, the scope of § 385 was limited only to cases where the damage corresponds or exceeds major damage. However, the amount of maximum imprisonment was increased from one year to three years. Section 385¹ came into force in 2007 and was repealed in 2015. Currently these acts are punishable only if the court has announced the bankruptcy of the debtor or has terminated bankruptcy petition proceedings by abatement. This prerequisite is problematic since bankruptcy proceedings are not commenced in many cases. However, it has been found in legal literature that this is necessary because it is difficult to decide on the insolvency of a company in criminal proceedings.

Secondly, the criminalization of bankruptcy offences is generally theoretically justified. One of the main purposes of criminal law is the protection of damageable legal rights. Causing of insolvency, unequal treatment of creditors, concealment of property and the obligation to submit petition in bankruptcy are meant to protect the overall sales turnover and the proprietary interests of creditors. Whether certain acts should be criminalized also depends on the

importance of the legal rights that could be damaged and how reprehensible are the acts concerned. Although the criminalization of bankruptcy offences is justified in this regard, it has been noted that this specification of damageable legal rights is a bit vague. One should also take into account that these acts are common enough to be criminalized; the victims cannot fully prevent these acts; their criminalization is adequate regarding the criminal policy of the state; criminal bankruptcy is generally reprehensible but the criminalization of these acts may limit entrepreneurial freedom.

Thirdly, some of the problems that have arisen in practice have already been stated earlier in this summary. In addition, according to the research conducted by Creditinfo, 335 companies went bankrupt in Estonia in 2016. This is 0,16% of all registered companies which is 0,03% less than in the year 2015. Comparing with countries in Western Europe, there are considerably less bankruptcies in Estonia, e.g. in Luxembourg there were 251 insolvencies per 10,000 companies in 2015. Some of the differences may arise from differences of legislation. Estonia has also a considerably lower ranking in the World Bank Doing Business “Resolving insolvency” rankings (40th) than in the overall rankings (16th). These rankings take into account the recovery rate of creditors and the cost and time of insolvency proceedings. It should also be noted that professional liquidators are a problem in Estonia, since they help companies avoid bankruptcy proceedings.

The second chapter focuses on the decriminalization of PC § 385¹, i.e. failure to perform the obligation to submit a petition in bankruptcy. This chapter analyses the reasoning of the decriminalization of this provision. One of the reasons for decriminalizing the failure to perform the obligation to submit a petition in bankruptcy was the availability of tort liability of the director to the company’s creditors and, thus, the obligation in question would not be justified considering the principle of *ultima ratio*. Another important reason was the recent practice of the Supreme Court of Estonia that rendered these crimes extremely difficult to prove.

Firstly, the principle of *ultima ratio* means that criminal law has a fragmented and subsidiary nature. In other words, criminal law protects only certain legal rights. The aim of criminal law is not to punish all acts and it should interfere only when other branches of law cannot regulate the question or are insufficient. This principle has been criticised with the reasoning that it would be more effective if criminal regulation supported other regulation and non-pecuniary means. Legal literature supports the notion that criminal law has some important functions that cannot be performed by civil law. Criminal law expresses the censure of the state and it is most effective in stigmatizing the offenders and to reassure the law-abiding public. The criminal law has also a socialising role in the society. Furthermore, the possibility to influence the offender

not to commit offences in the future and the interests of the protection of public order must also be considered. However, it has been pointed out in legal literature that this preventive effect was not very great because the maximal punishment for this offence was only one year of imprisonment, although one must also take into account the certainty of punishment.

The analysis of both legal literature and court practice shows that civil regulation does not protect the proprietary interests of creditors currently very effectively. Although tort liability of the director to the company's creditors is well-established in Estonian court practice when the director fails to submit a petition in bankruptcy, the creditors rarely win any cases. This is because it is very difficult to prove, when exactly the director had the obligation to file the bankruptcy petition. The obligation to file the petition arises only when the company is permanently insolvent but it is difficult to say from which moment it became clear that the insolvency is permanent and not temporary. In practice, the directors are often not aware of the exact situation of the company's solvency at any given time. It has been pointed out that it can be too late for changes when the insolvency becomes apparent from the annual report of the fiscal year. There is also the option of prohibition of business, according to the Bankruptcy Act, but this can be applied only in the event of the bankruptcy and thus, it cannot be applied in those many cases where the bankruptcy petition proceedings are terminated by abatement.

Secondly, it was analysed whether the decriminalization of PC § 385¹ was justified because of court practice. A closer look to the two judgements of the Supreme Court of Estonia (No 3-1-1-85-11 and 3-1-1-49-11) shows that the Court did not say that an expensive and time-consuming appraisal should be done every time to decide, whether and when the company has become permanently insolvent. The Supreme Court pointed out in judgement No 3-1-1-55-14 that an expertise is needed when the answer to a question can be found only through implementation of non-legal expert knowledge that remains outside the general knowledge of those conducting the process. Nevertheless, the Court admitted that in some cases the conduction of financial expertise is inevitable.

Thus, although civil regulation does not protect the interests of creditors very effectively, the principle of *ultima ratio* means that it is not the task of criminal law to compensate for the shortcomings of civil law. Even though it is not a good argument that the state gains financially by decriminalizing PC § 385¹ (which was also one of the justifications), its decriminalization is justified when all the practical aspects are considered. The author of this paper agrees with the advocates for the decriminalization of the provision that criminal proceedings are procedurally not suitable for the identification of insolvency. It is difficult to prove permanent

insolvency in civil proceedings, not to mention criminal proceedings where the burden of proof is even higher.

The third chapter analyses other three bankruptcy offences, and its objective is to find an answer to the question, whether the criminalization of these acts is justified. The analysis is based on both empirical findings and theory. Firstly, the data from the Ministry of Justice shows that in the years 2003-2016, causing of insolvency was registered 212 times, unequal treatment of creditors was registered once (in 2016) and concealment of property was registered 196 times. 10% of all registered economic crimes are bankruptcy offences.

Because these offences are not registered very often, there is also not much court practice. In the Supreme Court, PC § 384 was applied in 9 cases, but there were no cases where PC § 384¹ or § 385 were applied. It must be noted that because unequal treatment of creditors was punishable under PC § 384 before, the guidelines given by the Supreme Court in this matter should apply regarding the new provision, too. In the Circuit Courts, PC § 384 was applied in 13 cases, there were no cases where PC § 384¹ was applied and PC § 385 was applied in 4 cases. In the County Courts, PC § 384 was applied in 27 cases; PC § 384¹ was applied in 4 cases and PC § 385 was applied in 41 cases.

Regarding PC § 384 it should be noted that often the acts can fall under other sections of the PC, such as PC § 201, § 203 and § 217². When the act falls under those other sections, the PC § 384 does not have much of an effect because under PC § 64, lesser punishments are imposed by imposition of the most onerous one. PC § 384¹ has found little application compared with other provisions. One reason why PC § 384¹ has not been applied very much is because it has been in force for only 2 years, another might be that the provision applies in very limited cases. In half of those few bankruptcy cases that exist regarding this provision, the court found that there has been unequal treatment of creditors but it was not possible to declare bankruptcy because of lack of funds. PC § 385 has also found little use and court practice gives reason to suggest that this offence is difficult to prove. Furthermore, since 2015 the provision can only be applied in cases where the damage corresponds or exceeds major damage.

Secondly, the justification of the criminalization of other bankruptcy offences should also be assessed in the light of the principle of *ultima ratio*. According to the statistics that was pointed out earlier, e.g. regarding the recovery rate of creditors, the civil regulation is not very effective. On the other hand, the revision of insolvency law is currently in process and may offer better solutions. There has been a suggestion that there should be additional alternative measures that would influence debtors to evaluate their solvency sooner. It has also been suggested that the

cost of the conduction of bankruptcy proceedings should be borne by directors that have breached their obligations rather than the creditors, who currently have no rational reason to invest in an already hopeless situation. These changes to insolvency law might be the solution to the problems that are also apparent in criminal regulation. Furthermore, although in many cases the provisions of bankruptcy offences might not have an effect because the act falls under other provisions, the criminalization of bankruptcy offences is nevertheless justified if one agrees that the proprietary interests of creditors are important enough to be separately protected under the PC. The fact that these provisions can be applied in only the most severe cases makes them justified regarding the principle of *ultima ratio*.

In the fourth chapter, the author has compared Estonian criminal law regarding bankruptcy offences with the criminal law of three other European countries: Germany, France and Finland. Germany has been taken into comparison because German laws have influenced Estonian laws, both in the areas of criminal law and bankruptcy law. France has one of the biggest economies in Europe and represents Romance legal family. Finland has been taken into comparison because the Nordic countries have often been taken as an example regarding criminal policy decisions. Furthermore, Finnish regulation has been already pointed out in the insolvency law revision process.

The comparison shows that essentially the same acts are prohibited in all four countries. However, in the criminal codes of those three other countries, the acts are described much more specifically and sometimes include acts that are not situated under bankruptcy offences in Estonia. In Germany, failure to keep books of account are included in section 283 of *Strafgesetzbuch*, which is comparable to PC § 384 in Estonia. In France, failure to keep books of account are included in the provision regarding criminal bankruptcy in Article L. 654-2 of the *Code de commerce*. In France, the obligation to submit a petition in bankruptcy has also been decriminalized, which offers assurance in the case of Estonia. It should also be noted that in France, non-punitive sanctions have a large role. In Finland, the provisions are not named after the outcome of the acts, such as bankruptcy or concealment of assets, but rather after the nature of the acts. Thus, in Finland the offences by a debtor are dishonesty and aggravated dishonesty by a debtor, fraud and aggravated fraud by a debtor, deceitfulness by a debtor, etc. Unlike in some of the other countries, the concealment of assets is a separate provision in Estonia. In all three countries, the sanctions are more differentiated between aggravated and minor cases, and thus, in aggravated cases, the sanctions are relatively low in Estonia. Perhaps this is something that Estonian lawmakers should consider, because this would enhance the preventive effect of the provisions regarding bankruptcy offences.

In conclusion, although the criminalization of bankruptcy offences is justified in general, the decriminalization of minor offences such as failure to perform the obligation to submit a petition in bankruptcy is mostly justified when the principle of *ultima ratio* is taken into account. Since bankruptcy offences have not been analysed in Estonian legal literature in such extent and manner and even more so from the perspective of criminal policy, the author hopes that this thesis will provide some necessary insight.

Kasutatud kirjandus

Kasutatud õigusaktid

1. Code de commerce. Version consolidée au 9 avril 2017. – Disponible : https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=3905CB97B4BE8C300EDA BECB75B1191C.tpdila11v_1?idSectionTA=LEGISCTA000006161373&cidTexte=LEGITEXT000005634379&dateTexte=20130701 (01.05.2017);
2. Code pénal. Version consolidée au 25 février 2017. – Disponible : <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719> (01.05.2017);
3. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. BGBl. I S. 1142. – Verfügbar: <https://www.gesetze-im-internet.de/gmbhg/> (01.05.2017);
4. Insolvenzordnung. BGBl. I S. 2866. – Verfügbar: <https://www.gesetze-im-internet.de/inso/> (01.05.2017);
5. Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 21.06.2014, 28;
6. Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 31.12.2016, 14;
7. Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364;
8. Karistusseadustiku ja selle muutmisega seonduvate seaduste muutmise seadus. – RT I 2007, 13, 69;
9. Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. – RT I, 12.07.2014, 1;
10. Pankrotiseadus. – RT I 2003, 17, 95 ... RT I, 22.06.2016, 25;
11. Rikoslaki 39/1889. – Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1889/18890039001> (01.05.2017);
12. Strafgesetzbuch. BGBl. I S. 3322. – Verfügbar: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html#BJNR001270871BJNG006103307> (01.05.2017);
13. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 12.03.2015, 106;
14. Äriseadustik. – RT I 1995, 26, 355 ... RT I, 22.06.2016, 32.

Kasutatud kohtupraktika

15. RKTko 3-2-1-143-16;
16. RKTko 3-2-1-69-15;
17. RKKKo 3-1-1-55-14;
18. RKTko 3-2-1-166-14;
19. RKTko 3-2-1-62-13;
20. RKTko 3-2-1-191-12;
21. RKTko 3-2-1-188-12;
22. RKKKo 3-1-1-85-11;
23. RKKKo 3-1-1-49-11;
24. RKKKo 3-1-1-79-10;
25. RKTko 3-2-1-150-09;
26. RKKKo 3-1-1-61-09;
27. RKTk 3-2-1-93-07;
28. RKTko 3-2-1-30-07;
29. RKKKo 3-1-1-35-06;
30. RKTko 3-2-1-79-05;
31. TrtRngKo 14.05.2014 nr 1-14-3761;
32. TrtRngKm 13.08.2012 nr 1-12-7071;
33. TlnRngKo 21.11.2016 nr 2-14-55453;
34. TlnRngKo 20.03.2009 nr 1-08-10799;
35. TlnRngKo 19.08.2015 nr 2-11-49589;
36. TlnRngKo 18.11.2016 nr 2-12-12342;
37. TlnRngKo 18.03.2013 nr 1-12-1955;
38. TlnRngKo 14.11.2016 nr 2-15-10824;
39. HrjMKm 30.06.2016 nr 2-16-6489;
40. HrjMKm 10.05.2016 nr 2-16-3147;
41. HrjMKm 02.06.2015 nr 2-15-5193;
42. HrjMKm 01.06.2015 nr 2-15-4591.

43. Antunes, G, Hunt, A. L. The Impact of Certainty and Severity of Punishment on Levels of Crime in American States: An Extended Analysis. – Journal of Criminal Law and Criminology 1974, Vol 64(4), pp. 486- 493;
44. Coffee, J. C. Jr. Paradigms Lost: The Blurring of the Criminal and Civil Law Models. And What Can Be Done about It. – The Yale Law Journal 1992. Vol 101, No 8;
45. Coulon, J. M., Teiller, M.-N., Emmanuelle, S. Réflexions et propositions sur la procédure civile: rapport au ministre de la justice. Paris 1997. – Accessible: <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/974024100/index.shtml> (01.05.2017);
46. [Didier, I] The Reform of Insolvency Proceedings in France. A Professional's Point of View. – [Journal of Bankruptcy Law & Practice 2006, 15] – Available: <https://www.iiiglobal.org/sites/default/files/isabelledidiernewrigime.pdf> (01.05.2017);
47. Feinberg, J. The Expressive Function of Punishment. – Feinberg, J. Doing & Deserving; Essays in the Theory of Responsibility. Princeton: Princeton University Press 1970;
48. Haffke, B. Symbolische Gesetzgebung? – Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft 1991;
49. Husak, D. Applying Ultima Ratio: A Skeptical Assesment. – Ohio State Journal of Criminal Law 2005, 2, pp. 535–545;
50. Husak, D. The Criminal Law as a Last Resort. – Oxford Journal of Legal Studies 2004, Vol 24, No 2;
51. Jareborg, N. Criminalization as Last resort. – Ohio State Journal of Criminal Law 2005, 2, pp. 521–534;
52. Jareborg, N. What Kind of Criminal Law Do We Want? – Jareborg, N. (ed.). Scraps of Penal Theory. Uppsala: lustus Forlag 2002;
53. Jürgenson, K. Pankrotiavalduse esitamise kohustust rikkunud isiku vastutus pankrotimenetluse raugemisel. Magistritöö. Tartu 2015;
54. Kairjak, M. Faktilise ühingujuhi karistusõiguslik vastutus. – Juridica 2011/VII;
55. Kairjak, M. Keerukuse redutseerimine Eesti õiguses karistusseadustiku § 217² objektiivse koosseisu relatiivsete õigusmõistete sisustamise näitel. Doktoritöö. Tartu Ülikooli kirjastus 2015;
56. Kairjak, M. Majanduskaristusõigus karistusõiguse revisjoni raames. – Juridica 2014/VIII;

57. Kairjak, M. Prospectus Liability v. Criminal Punishment: The Case of Public v. Private (But without) Enforcement. – *Juridica International* 2012;
58. Kleindiek, D. Abuse of the GmbH by Organized Corporate Gravediggers. – *European Company Law*. Vol. 5, Issue 5, 2008;
59. Kõve, V. Varaliste tehingute süsteem Eestis. Doktoritöö. Tartu 2009;
60. Lüderssen, K. Die Wiederkehr der „Befreiung des Strafrechts vom zivilistischen Denken“ – eine Warnung. – U. Ebert (Hrsg.). FS Hanack. Berlin, 1999;
61. Lüderssen, K. Primäre oder sekundäre Zustandigkeit des Strafrechts? – J. Arnold ua (Hrsg.). FS Eser. München, 2005, lk 163–180;
62. Lynch, G. E. The Role of Criminal Law in Policing Corporate Misconduct. *Law and Contemporary Problems*, Vol. 60, No. 3. Corporate Misconduct: (Part 1) (Summer 1997);
63. Manavald, P. Maksejõuetusõigusliku regulatsiooni valikuvõimaluste majanduslik põhjendamise. Doktoritöö. Tartu Ülikooli Kirjastus 2011;
64. Müller-Gugenberger, C. Bieneck, K. (Hrsg.). Wirtschaftsstrafrecht. Handbuch des Wirtschaftsstraf- und Ordnungswidrigkeitenrechts. 4. Aufl. Köln 2006;
65. Ots, M. Äriühingu juhtorgani liikme vastutus äriühingu võlausaldaja ees. Magistritöö. Tartu 2006;
66. Reinthal, T. Karistusõiguse suund – ülekriminaliseerimine? – *Juridica* 2010/X;
67. Reinthal, T. Ülekriminaliseerimine. Analüüs. Riigikohus. Õigusteabe osakond. Tartu 2010. – Arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/995/2010_Lisa%202%20%28Ulekriminaliseerimine_ana luus%29.pdf (01.05.2017);
68. Rider, B. (ed.). *Research Handbook on International Financial Crime*. UK: Edward Elgar Publishing Limited, 2015;
69. Saare, K. jt. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015;
70. Saarma, T. Pankrotimenetluse põhimõtted. – *Juridica* 2008/VI;
71. Siitam-Nyiri, K. Karistusõiguse areng revisjonist Euroopa Liidu ühtse karistusõiguseni. – *Juridica* 2014/VIII;
72. Sootak, J. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2010;
73. Sootak, J. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003;
74. Sootak, J. Karistusõiguse revisjon kuriteo-, väärteo- ja haldusõiguse piirimail. – *Juridica* 2013/IV;
75. Sootak, J. Kriminaalpoliitika. Tallinn: Juura 2015;
76. Sootak, J. Majanduskriminaalõigus. Tartu: Juura 1998;

77. Sootak, J. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2007;
78. Sootak, J., Pikamäe, P. (koost). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009;
79. Sootak, J., Pikamäe, P. (koost). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 4. vlj. Tallinn: Juura 2015;
80. Talts, J. Kas pankrotikuritegude puhul saab rääkida dekriminaliseerivast arengust? Bakalaureusetöö. Tallinn 2013;
81. Tamm, K. Äriühingu juhtorgani liikme deliktiline vastutus äriühinguga seotud kuritarvituste korral. – Juridica 2006/VI;
82. Tiedemann, K. Strafrecht in der Marktwirtschaft. FS Stree und Wessels. Heidelberg, 1993;
83. Tiedemann, K. Wirtschaftsstrafrecht. Besonderer Teil. 2. Aufl. München 2008;
84. Tolstov, L. Personal Liability of a Director in the Insolvency of a Company. – International Insolvency Law Review 2013, pp. 268-284;
85. Tolstov, L. Personal Liability of a Director to Creditors in the Case of Thin Capitalisation of a Company. – Juridica International 2014, pp. 168-175;
86. Tolstov, L. Tort Liability of the Director to Company's Creditors. Dissertation. University of Tartu Press 2015;
87. Tolstov, L., Lahe, J. Limitation of Personal Tort Liability of a Member of the Management Board of a Company – Perspective of Estonia. – European Business Law Review 2013, 24, 2, pp. 243-259;
88. Tonry, M. (ed.) The Handbook of Crime and Punishment. New York: Oxford University Press 1998;
89. Toom, T. Äriühingu maksejõuetuse ilmnemisest tulenev maksete tegemise piirang. Magistritöö. Tartu 2014;
90. Varul, P. Debtor's Liability under Bankruptcy. – Juridica International 2003, 1;
91. Varul, P. jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010;
92. Varul, P. jt (koost). Võlaõigusseadus III. 8. ja 10. osa (§-d 619-916 ja 1005-1067). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2009;
93. Varul, P. On the Development of Bankruptcy Law in Estonia. – Juridica International 1999;
94. Varul, P. Võlgniku vastutus pankroti korral. – Juridica 2003, 7, 449-456;
95. Varusk, M. Company Board Members' Liability and Prerequisites for it in Bankruptcy Proceedings. – Juridica International 2014;

96. Volk, K. Strafrecht und Wirtschaftskriminalität. – Juristische Zeitung 1982, lk 88 ff;
97. Von Hirsch, A. Proportionality in the Philosophy of Punishment. – Crime and Justice 1992, 16, pp. 55-98;
98. Welzel, H. Das Deutsche Strafrecht. Eine systematische Darstellung. 11. Aufl. Berlin, 1969.

Muud allikad

99. A. Ahven jt (koost). Kuritegevus Eestis 2016. Justiitsministeerium. Tallinn 2017. Arvutivõrgus:
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_est_web_0.pdf (01.05.2017);
100. AS PricewaterhouseCoopers Advisors koostatud maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring. Tellija: Riigikantselei, tarkade otsuste fond, partner: Justiitsministeerium. 19.03.2013. – Arvutivõrgus:
http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/maksejouetuse_menetlemise_tohususe_uuring_0.pdf (01.05.2017);
101. Corporate Insolvencies in Europe 2014/15. Creditreform International. Neuss/Vienna, 10.05.2016. – Available: http://www.creditreform.com/fileadmin/user_upload/CR-International/local_documents/Analysen/Insolvencies_in_Europe_2014-15.pdf (01.05.2017);
102. Creditinfo paneeluuring “Pankrotid Eestis 2016”. Arvutivõrgus:
<https://www.creditinfo.ee/uuringud/pankrotiuuring/> (01.05.2017);
103. Draft legislative guide on insolvency law. United Nations Commission on International Trade Law. Working Group V (Insolvency Law). Session 30, 2004. – Available:
http://www.uncitral.org/uncitral/en/commission/working_groups/5Insolvency.html (01.05.2017);
104. European Commission. Insolvency Frameworks in the Euro Area: Efficiency Principles and Benchmarking. Note to the Eurogroup. Brussels, 18 April 2016. – Available:
http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/eurogroup/2016/04/22-eurogroup-insolvency-egares-note_pdf/ (01.05.2017);
105. Jaakson, M. Reinsalu: maksejõuetus on ülitõsine ärikeskkonna probleem. – Äripäev 08.06.2016. <http://www.aripaev.ee/uudised/2016/06/07/reinsalu-maksejouetus-on-ulitosine-arikeskkonna-probleem> (01.05.2017);

106. Justiitsministeeriumi õigusloome mahu vähendamise kava. 31.12.2015. Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/oigusloome_mahu_vahendamise_kava_2016.pdf (01.05.2017);
107. Karistusseadustiku ja selle muutmisega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu (931 SE) seletuskiri – Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/3b550392-ba40-3b52-8ab3-690ad87d6b06/Karistusseadustiku%20ja%20selle%20muutmisega%20seonduvate%20Oseaduste%20muutmise%20Oseadus> (01.05.2017);
108. Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja ettepanekud pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmiseks. Lisa 1. 27.08.2015. – Arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kpk_ettepanekud_lisa.pdf (01.05.2017);
109. Lukason, O. Maksejõuetuse põhjuste analüüs. Kokkuvõtte olulisematest uurimistulemustest. *Sine loco*. September 2010. – Arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/maksejõuetuse_pohjuste_analuus_2010_0.pdf (01.05.2017);
110. Maailmapanga äriedetabeli „*Doing Business* 2016“ maksejõuetuse alaosa edetabel „*Resolving insolvency*“. – Arvutivõrgus: http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/eurogroup/2016/04/22-eurogroup-insolvency-egares-note_pdf/ (01.05.2017);
111. Maksejõuetusõiguse revisjoni lähteülesanne. – Arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/maksejõuetusõiguse_revisjoni_lahteulesanne_loplik_13.06.2016.pdf (01.05.2017);
112. Mets, M. Lavly Perling: võtame vahele toetuste väljapetjad ja pankrotimeistrid. – Äripäev 24.01.2016. – Arvutivõrgus: <http://www.aripaev.ee/uudised/2017/01/24/lavly-perling-astume-toetuste-pekturitele-ja-pankrotimeistritele-kandadele> (01.05.2017);
113. Orderly and Effective Insolvency Procedures. International Monetary Fund 1999. – Available: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/orderly/> (01.05.2017);
114. Rask, M. Ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta. Ettekanne Riigikogu 2010. aasta kevadistungjärgul. http://www.riigikohus.ee/vfs/994/Riigikohtu_esimehe_ettekanne_riigikogule_20.5.2010.pdf (01.05.2017);
115. Reiljan, P. Pankrotist hiilitakse massiliselt mööda. – Äripäev 17.03.2016. – Arvutivõrgus: <http://www.aripaev.ee/uudised/2016/03/17/pankrotist-hiilitakse-massiliselt-mooda> (01.05.2017);

116. Reiljan, P. Väiksemad ärikuriteod jäävad ripakile. – Äripäev 10.03.2016. – Arvutivõrgus: <http://www.aripaev.ee/uudised/2016/03/10/vaiksemate-majanduskuritegude-uurimine-vaeslapse-rollis> (01.05.2017);
117. Reinsalu tahab pankrotikuriteod rangema järelevalve alla võtta. – BNS 26.06.2015. – Arvutivõrgus: <http://majandus24.postimees.ee/3236937/reinsalu-tahab-pankrotikuriteod-rangema-jaerelevalve-alla-votta> (01.05.2017);
118. Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (554 SE) juurde. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus/> (01.05.2017);
119. The World Bank. Principles and Guidelines for Effective Insolvency and Creditor Rights Systems. – Available: <http://documents.worldbank.org/curated/en/936851468152703005/The-World-Bank-principles-and-guidelines-for-effective-insolvency-and-creditor-rights-systems> (01.05.2017);
120. Tuulik, M.-E. Justiitsminister võtab konkurentsivõime huvides majanduskuriteod tugevama luubi alla. – Justiitsministeerium 16.03.2016. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/et/uudised/justiitsminister-votab-konkurentsivoime-huvides-majanduskuriteod-tugevama-luubi-alla> (01.05.2017);
121. Vutt, M. Pankrotimenetluse raugemise kohtupraktika analüüs. Riigikohus. Õigusteabe osakond. Tartu: 2008. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikohus.ee/vfs/714/PankrotiRaugemiseAnalyyys080318.pdf> (01.05.2017).

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Heli Hirsik
(sünnikuupäev 09.08.1993)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Pankrotikuritegude dekriminaliseerimise põhjendatus,

mille juhendaja on *prof.* Jaan Ginter,

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. Olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 02.05.2017